

KAIMO STATYBA: RYTŲ AUKŠTAITIJA

Rytų Aukštaitijos architektūros
pavyzdžių katalogas

UDK 728(474.5)

Ka-125

Leidinio sudarytoja: Rasa Bertašiūtė

Tekstų ir projektų autoriai: Aistė Andriušytė, Ruslanas Aranauskas,

Rasa Bertašiūtė, Rolandas Bortkūnas, Juozas Križinauskas,

Vilma Karvelytė-Balbierienė, Neringa Norvaišaitė

Vizualizacijos: Ieva Paškonytė, Mantas Talmantas

Brėžiniai: Simona Benetytė, Austė Petrauskaitė

Nuotraukos: Aistė Andriušytė, Rasa Bertašiūtė

Redaktorė: Inesa Oranskytė

Maketuotoja: Kristina Saveljeva

Paprojektį finansavo Norvegijos karalystė pagal Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijos schemą „Patirties perdavimo ir bendradarbiavimo ryšių tarp vietinio, regioninio ir euroregioninio lygio partnerių Lietuvoje ir Norvegijoje stiprinimas“. Prie paprojekčio įgyvendinimo prisidėjo VšĮ „Projektų vadybos centras“, LR vidaus reikalų ministerija ir kolegos iš Rogalando (Rogaland) apskrities administracijos Norvegijoje. Nuoširdžiai dėkojame už finansinę paramą krepšininkui Robertui Javtokui, už pagalbą, gerus patarimus ir palaikymą rengiant šį leidinį – Tomui Tukačiauskui, Gintarui Abaravičiui, Dariui Niciui.

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Turinys

1. Tradicinė Rytų Lietuvos architektūra / 5
2. Sodyba „Sausis“ / 16
3. Sodyba „Vasaris“ / 22
4. Sodyba „Kovas“ / 30
5. Sodyba „Balandis“ / 36
6. Sodyba „Gegužė“ / 42
7. Sodyba „Birželis“ / 50
8. Sodyba „Liepa“ / 56
9. Sodyba „Rugpjūtis“ / 62
10. Sodyba „Rugsėjis“ / 70
11. Sodyba „Spalis“ / 78
12. Sodyba „Lapkritis“ / 88
13. Sodyba „Gruodis“ / 96
14. Projektavimo ir statybos darbų organizavimas / 106

Įvadas

Rytų Aukštaitijos tradicinė statyba atspindi mūsų krašto kultūrinį identitetą ir yra neatšiejama Europos kultūros paveldo dalis. Visiems mums svarbu, kad savita kaimo vietovių architektūra išliktų ir būtų gyva klasika, o ne nykstanti istorija. Šis leidinys – tai minčių ir idėjų rinkinys apie tai, kaip žengdami koja kojoni su moderniu gyvenimu galėtume išsaugoti trapią ir be galo vertingą savastį. Tai nėra griežti receptai ar baigti architektūriniai projektai, tai tik pavyzdžiai, kuriais norime diegti sveiką (teisingą) požiūrį į kaimo statybą. Juos kurdami siekėme suprasti, panaudoti ir perteikti esminius dalykus, kurie padėtų sėkmingai tęsti tradiciją – formuoti darnią ir draugišką aplinką. Kiekvienas žmogus yra individualus ir kuria savitą aplinką – tradicinėje kultūroje nebuvo ir negali būti standartų. Todėl nesistenkite kopijuoti, neskubėkite, įsigilinkite į kaimo statybos ypatumus ir sukurkite savo pasaulį, sodybą, namus. Stenkitės, kad jūsų kūryba nesudarytų priešpriešos natūraliam aplinkos grožiui, kad ji organiškai įsiliėtų ir derėtų prie istoriškai susiklosčiusių struktūrų – šalimais esančių pastatų, želdinių, kelių. Neužsitverkite nepermatomomis tvoromis, neužsiverkite sunkiais vartais – kaimo žmogus visuomet buvo atviras aplinkai, naujovėms ir praeiviui.

Leidinyje „Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“ – sudėtinė paprojekčio „Tradicinės architektūros puoselėjimas Labanoro regioniniame parke“ dalis. Paprojektį iniciavo, parengė ir įgyvendino Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcija. Leidinį sudaro trys dalys: istorinė, kataloginė ir statybinė. Pirmojoje apžvelgiama Rytų Aukštaitijos tradicinė architektūra, tai yra šaltinis, iš kurio semiamės žinių ir patirties šiandienos kūrybai. Antroje, plačiausioje dalyje pristatomi naujų sodybų projektai, sukurti pagal tradicinės statybos dėsningumus, siekiant parodyti kiemų sandarą, erdves, būdingus pastatų bruožus. Trečiojoje aprašomi šiuolaikinio namo projektavimo ir statybos eiga bei ypatumai.

Sodybas įvardijome mėnesių pavadinimais, nes tikime, kad jose gera gyventi ištisu metus. Šiuolaikinio kaimo buitį deriname prie senųjų sodybų formų, tų, kurios kūrėsi šimtmečiais ir įgijo šiam kraštui būdingų bruožų, atspindinčių čionykščių žmonių pasaulėjautą, gyvenimo būdą ir gamtinę aplinką. Apačioje po brėžiniais prabėga nuotraukų eilė su senoviniais arba naujais pastatais – pagal juos dėliojame savo mintis, pasiūlymus, projektus. Tradicinė sodyba, susidedanti iš 3–6 pastatų, kaip ir šeima, yra sudaroma hierarchinio ir kartu darnaus sambūvio principu. Svarbiausia joje – vientisumas, dermė ir ansamblišumas, kad visi pastatai vienas šalia kito derėtų medžiagomis, spalvomis, formomis ir apdaila. Atkreipkite dėmesį, kad net ir mažos apdailos ar puošybos detalės pastebimai keičia pastato vaizdą, tad kiekviena jų yra reikšminga, nes kuria architektūros charakterį ir savitumą. Tačiau svarbu jausti saiką ir neperkrauti architektūros nei formų įvairove, nei detalėmis, nei spalvomis. Senoji kaimo architektūra – tai pavyzdys, kaip būti savimi nepažeidžiant kitų, kaip paklusti aplinkai, neprarandant orumo. Šimtmečius tobulinta statyba įkūnija žmogaus kūrybos ir gamtos darną, grožio ir naudos vienovę – vertybes, liudijančias tradicinės architektūros šiuolaikiškumą, gyvybingumą ir tęstinumą. Išsaugokime darną su savimi, su aplinka ir su pasauliu.

Rasa Bertašiūtė, Žydrius Mukulys

Tradicinė Rytų Lietuvos architektūra

Įvažiuojamasis keliukas į Meironių k. Ignalinos r. (LLM, 389 pav.)

Rytų Aukštaitija, kurios išraiškingą paviršių suformavo paskutinis ledynmetis, stebina gamtos įvairove. Ją papildė gyvenvietės, dar menančios spragilų kaukšėjimą, ratelio dūzgimą, duonos raugo kvapą. Daugelis jų yra išsaugojusios senojo kaimo dvasią, jaukiai įsiterpusios į kalvotą, miškingą ir ežeringą kraštovaizdį, jautriai formomis, tūriais, spalvomis prisitaikydamos prie monumentalių vandens ir želdinių masyvų, vingrių detalių linijų, tapybiškos atvirų ir uždarų erdvių kaitos. Senoliai nesistengė, kaip kad dabar daug kam knieti, dominuoti ir priešpriešinti save aplinkai, kuri vietomis ir liko kone neliesta žmogaus.

Šiuose kraštuose gyventa nuo seniausių laikų. Žuvingi ežerai ir turtingos girios priviliojo pirmuosius žvejus ir medžiotojus: antai prie Kretuono ežero rasta akmens amžiaus gyventojų pėdsakų, Luokesų ežere aptikta bronzos amžiaus gyvenviečių liekanų. Gausu ir pilkapių, ir piliakalnių – senosios lietuvių, nalšėnų gentys čia gyveno ir kovojo už išlikimą, tautos dvasios išsaugojimą. Dvasios, kuri juntama stebint girios atspindį ežero paviršiuje, kuri įdainuota

rugiapjūtės giesmėje, kurią visu savo kūnu perteikia senieji statiniai, jau prigludę prie žemės, bet nepradę nei žavesio, nei vertės. Ir tai jau mūsų užduotis ją išvelgti ir suprasti, atpažinti tuos pirmapradžio grožio dėsnius, dėl kurių *seną* lieka amžina, o *nauja* pajėgia į tai lygiuotis.

Rytų Lietuvoje yra išlikę daug senųjų kaimų, sodybose vyrauja kone šimtamečiai statiniai, nedaug besiskiriantys nuo archajinių provaizdžių. Jų romantiškas grožis ir vaizdingi gamtovaizdžiai kaip masalas vilioja miestiečius, dažną dar nespėjusį pamiršti kaimo kvapų ir gamtos teikiamų malonumų. Deja, daugelis jau nežino, kaip tokioje aplinkoje dera elgtis, kaip būti šalia trapios paveldo jo nepažeidžiant, kaip suderinti savo ir aplinkinių norus, – to, ką puikiai mokėjo senųjų kaimų statytojai: prisitaikyti prie gamtos ritmų, erdvių, formų. Artumas gamtai, jos formų pakartojimas sodybų sandaroje, jos dėsnių taikymas kuriant gyvenamąją aplinką ir yra pagrindinė tradicinės architektūros kokybė bei šiuolaikinio kaimo plėtros siekiamybė.

Šuminų k. Utenos r. (LLAP, 23 pav.)

Padrikas Vaišnorėškės k. Utenos r. (LLAP, 76 pav.)

Gatvinis kaimas Rytų Aukštaitijoje (ČDM, neg. 14017)

Važiuojant per Aukštaitiją matyti tankiai užstatyti gatviniai kaimai, laisvai kalvose pasibarstę padrikai kaimai ir vienkiemiai. Kalvotas reljefas, ežerynai, pelkės ir didžiuliai girių plotai padėjo daug kur išsaugoti senąją kaimaviečių struktūrą – suskaidytame kraštovaizdyje vykdyti reformas buvo nepatogu ir netikslinga. Todėl čia išliko nemažai savaimingai susiklosčiusių gyvenviečių, atspindinčių senąją, natūraliai besikuriančią gyvenseną. Dalis jų atsirado iš vienos sodybos, palikuonims skirstantis žemę, kitos kūrėsi nederlinguose, netinkamuose ūkininkauti plotuose kaip miško verslais, žuvininkyste ar amatais besiverčiančių žmonių gyvenvietės. Savaimė susikūrę kaimai sustatyti laisvai, sodybos neturi aiškiai apibrėžtų ribų, sklypai dažnai susipynę, kiemai netaisyklingos formos, statiniai išdėstyti pagal reljefą: pirkios aukštesnėse sausesnėse vietose, ūkiniai pastatai – žemesnėse. Kiekvieno kaimo vaizdas itin savitas, lemiamas aplinkos, reljefo ir ūkininkavimo pobūdžio; tokios gyvenvietės atrodo natūraliai išaugusios iš aplinkos, žavi netikėtais vaizdais ir ypatinga gamtos bei architektūros derme.

Baudžiavos laikais nemaža dalis kaimų buvo performuoti pagal Valakų reformos reikalavimus. Tie, kurie patyrė reformos įtaką, įgijo aiškią gatvinę struktūrą: sodybas vienija gatvė – kompozicinė ašis, apie kurią ritmiškai grupuojami statiniai. Sodybos paprastai linijinio užstatymo: kiemai pailgi, trobesiai sustatyti į vieną arba dvi eiles. Pastatai išdėstyti abipus gatvės: arčiausiai statytos pirkios ir klėtys, toliau ūkiniai trobesiai. Senosios pirkios pasuktos galu į gatvę, nedaug nuo jos atitrauktos, paliktas tik tarpas gėlynams. Dėl kintančio reljefo kaimo gatvės kiek vingiuotos, atveriančios netikėtas tapybiškas perspektyvas. Į gatvę atgręžti ir gerieji kiemai, kurie lieka atviri praeivio žvilgsniui, tik tarsi ažūrinė širma juos dengia neaukštos tvoros ir medžiai. Šonu į gatvę pirkios statytos platesniuose valakiniuose sklypuose arba vėliau, išretėjus gatviniams režiniams kaimams. Gyvenimas labai arti vienas kito diktavo ir tam tikrus sambūvio principus: senųjų gyventojų atvirumas, pasitikėjimas ir pagarbus bendrabūvis, sutvirtintas talkų ir švenčių metu, padėjo drauge išgyventi dažnai nelengvą kasdienybę. Kaimo žmonės neatsiribodavo metrinėmis nepermatomomis tvoromis, neatsukdavo nugaros kaimynui, priešingai – viešajai erdvei atverdavo gražiausius langus, gėlių darželius, svetingąjį kiemą.

Lietuvoje tarpukariu kaimai išskirstyti į vienkiemius. Krašto dalyje, kuri buvo okupuota Lenkijos, žemės reforma nevykdyta, kaimai liko vientisi ir nepakitę. Skirstant į vienkiemius, sodybas siūlyta įrengti pagal stačiakampę plano schemą, tuo metu

laikytą pažangia ir patogia. Rytų Lietuvoje sodybos formuotos ne taip griežtai kaip lygioje vietoje, užstatymas derintas pagal reljefą, kelius, miško linkį ar upelio vingį. Pirkia dažniausiai stovi sklypo viduryje, apsupta svirno, tvarto ir sodo, o kluonas kėpso kažkur pakraštyje, arčiau kelio. Sodybos apželdintos, tad tarp medžių susibūrę pastatai atrodo tarsi priūtūpę prie žemės, susilieję su aplinka.

Pastatų skaičius sodyboje priklausė nuo ūkio pajėgumo: neturtinguose ūkiuose jų būdavo vos pora, o stambiuose – iki šešių ar net daugiau. Visoms sodyboms būdingas gausus apželdinimas, sodai, gėlių darželiai. Mažosios architektūros formos, saikinga pastatų puošyba funkciškai ir vizualiai praturtino gyvenamąją aplinką, teikė jaukumo ir patogumo. Tūriai, erdvės, formos, spalvos, medžiagos nežymiai įvairuoja – taip sukuriama vizualiai turtinga ir kartu vientisa aplinka. Būdingas gerosios ir ūkinės erdvių atidalijimas: šalia gerojo kiemo su pirkia ir svirnu šliejosi ūkinis kiemas su tvartais, daržinėmis. Atokiau nuo kitų trobesių, siekiant išvengti gaisrų, statyti kluonai ir pirtys. Visi pastatai išdėstyti racionaliai, pagal ūkininkavimo ir gyvenamosios ypatumus, kad būtų patogų, sveiką jais naudotis, taip pat atsižvelgiant į pagarbaus bendrabūvio su aplinka bei kaimynais dėsnius (pavyz-

džiui, pastatai nuo kaimynų tvoros atitraukti tiek, kad lašai nuo stogo nepatektų į svetimą sklypą).

Tradicinės sodybos erdves formuoja kiemai, kuriuos skiria pastatai, tvoros, želdiniai. Itin raiški gerojo kiemo sandara: jį supa pirkia ir svirnas, dažnai su dailiu prieangiu bei priesvirniu, jame sutelkiami prasminiai ir estetiški sodybos akcentai: gėlių darželis, šulinys, kryžius ar koplytstulpis. Stengtasi, kad įėjimas į pirkia būtų saulėtoje pusėje, kad pro pirkios langus matytųsi svirno durys; žmonėms buvo labai svarbu, ką jie regės pro langus, kokius saulėlydžius stebės nuo priesvirnio. Visa, kas buvo natūralu ir vieninga: žalia veja, paprasti smėlio takai ir gėlių ežios, sudarė vientisą kilimą, – jame nebuvo betoninių bordiūrų ar cementinių tvoros stulpų, šiurkščiai skaidančių kiemo dangą, nebuvo aštrių kampų, ryškių kontrastų ar vyraujančių detalių. Statiniai savo formomis, dydžiais, konstrukcijomis ir spalvomis buvo artimi vieni kitiems, atitinkantys paskirtis, sustatyti nuosaikiais atstumais. Tarpai tarp pastatų svyravo nuo vieno iki trijų pastatų aukščių. Beje, šiuolaikiniais tyrimais nustatyta, kad geriausiai pastatas suvokiamas iš atstumo, lygaus dvigubam stebimo pastato aukščiui. Taigi, kaimo žmonės puikiai jautė architektūrinės dermės, kūrė jaukią patogią aplinką.

Sodyba prie Inturkės Molėtų r.

Sodybos fragmentas Strazdų k. Ignalinos r. (LLAP II, 63 pav.)

Senosioms sodyboms būdingos pusiau uždaros erdvės, kurios teikia ir saugaus atskirtumo nuo aplinkos, ir išliekančio ryšio su ja įspūdį. Stambūs lapuočiai medžiai – būdingi lietuviškos sodybos elementai – taip pat padeda atriboti sodybinę erdvę ir kartu suvienija ją su gamtine aplinka. Kuplūs pailgi statinių tūriai, tarsi gamtiniai masyvai kartoja jos formas, nuožulnūs stogų siluetai pratęsia kalvėlių bangavimą, stambių ir smulkių detalių deriniai primena kraštovaizdžiui būdingą formų ir dydžių įvairovę, medžio, šiaudų ar akmens konstrukcijos tarsi parafrazuoja gamtines struktūras, spalvos nedaug ką skiriasi nuo aplinkinių. Tik vietomis išryškunami kontrastingi elementai – prasminiai sodybos taškai, tokie kaip vartai į sodybą, koplytstulpis, prieangis, durys į pirkį ar svirną, namo langai. Kiekvieno pastato forma ir dydis atitinka paskirtį, konstrukcine logika paremta statyba užtikrina tvirtumą ir estetiką. Puošyba taikoma tik pirkiams ir svirnamams, kitiems statiniams – retai. Įstabu tai, kad senosios lietuvių sodybos puoštos gana gausiai, bet niekada ne per daug – puošyba puikiai dera su pastato visuma, tinka dekoruojamai daliai, padeda atskleisti architektūros esmę. Gražinamos tik konstrukciškai reikšmingos detalės, taip paryškinama jų svarba. Puošiamų elementų dydžiai ir sudėtingumas priklauso nuo stebėjimo taško: arti akių esantys apdorojami kruopščiai, mažiau įžiūrimi – atsainiau. Racionalu-

Sodybos fragmentas Taučionių k. Onuškio vls. Trakų aps. (LLM, 107 pav.)

mas ir tikslingumas atsiskleidžia visuose statybos lygmenyse: pradedant sodybos planavimu, baigiant smulkiausiomis detalėmis.

Bendri dėsningumai būdingi ir pastatų sandarai, kurių konstrukcinė bei planinė struktūra atspindi juos stačiusių žmonių mąstymą ir gyvenimą. Modernėjant gyvenimui po truputį keitėsi ir pastatų architektūra: formos, dydžiai, siluetai. Labiausiai jiems įtakos turėjo funkciniai pokyčiai: buvo keičiama tik tai, kas nebeatitiko naujų poreikių. Dėl to išliko nemažai itin archajiškų statybos sprendimų, tokių kaip pėdinė permetinė kluonų konstrukcija ar svirnai su rąstų stogu. Rytų Aukštaitijos tradicinė statyba yra išskirtinai įvairi konstrukcijų požiūriu – tai įvairiais raidos etapais sukurti sprendimai, rodantys ir seniausius, ir naujesnius statybos būdus. Seniausi būstai buvo pėdinės konstrukcijos – jų liekanų randama archeologinėse gyvenvietėse, o aukštaitiškų kluonų statyboje ji naudota iki pastarųjų laikų. Ši kluono struktūra išliko neatsitiktinai – tokia konstrukcija itin tinkama didelio tūrio statiniams. Senieji svirnai statyti visiškai kitaip nei kluonai: su dvigubu stogu, kur rąstų dangą, vadinama „pavalu“, sudarė papildomą apsaugą nuo vagių. Moderniausi sprendiniai būdingi greičiausiai besikeičiančiai gyvenamojo namo architektūrai: gegninė stogų konstrukcija, naujesni sienų rėšimo būdai, apdaila. Sienojai kampuose sukertami į nelygias arba lygias kertes, pertvaros jungiamos paslėptais mazgais: iš lauko pusės jų nematyti. Gaila, kad jau užmirštas ir nebenaudojamas itin racionalus ir dekoratyvus šešiakampis kertės sukirtimas. Rytų Aukštaitijos senąją architektūrą galima atpažinti iš pusskliautinės (pusvalminės) formos stogų, nors mažų pastatų (svirnų, viralinių, rūsių) stogai dažniau buvo dvišlaičiai. Vėliau, pakitus konstrukcijai, dvišlaičius stogus pradėta naudoti ir stambesniems tūriams uždengti: pirkioms, tvartams, daržinėms. Svarbu ir tai, kad viskas gaminta iš vietinių medžiagų, kurios yra šalia: medžio, molio, akmenų, šiaudų, nendrių ir kt., – tai lemia ypatingą architektūros ir aplinkos dermę bei vienovę.

Visai tradicinei architektūrai būdingi paprasti, aiškūs, funkcionalūs tūriai, kurių konstrukcija priklauso nuo pastato paskirties ir dydžio. Sienos ir stogai be jokių papildomų laužymų, užlankstymų ar užraitimų, viskas konstruktyvu, tektoniška, funkciškai ir ekonomiškai pagrįsta. Tradicinė architektūra yra ekologiška ir organiška, išauganti iš aplinkos ir nepaliekanti jokios papildomos taršos: nei fizinės, nei vizualinės. Tai kertiniai dėsniai, kurių būtina laikytis norint užtikrinti statybos tradicijos tęstinumą.

Sodybos fragmentas Trumponių k. Alantos vls. (ČDM, neg. 867)

Dvigubas svirno stogas – „pavalas“ Strieikių k. Utenos aps. (ČDM, neg. 883)

Pėdinė permetinė kluono stogo konstrukcija Okainių k. Šėtos vls. Kėdainių aps. (LLM, 475 pav.)

Pirkia Tauragnų sodyboje LLBM

Aukštaitiška krosnis Gyvakarų sodyboje LLBM

Pirkia Gyvakarų sodyboje LLBM

Senovinė pirkia – stačiakampio plano, dviejų ar trijų patalpų gyvenamasis būstas. Viengalių ir dvigalių pirkių, paplitusių visoje Rytų ir Pietų Lietuvoje, sandara tokia pati: prie centrinės patalpos – priemenės – prijungiama vienas arba du galai. Pirkia buvo vadinama ir pagrindinė gyvenamoji patalpa su krosnimi („pečiumi“). Priemenėje negyventa, o antrame pirkios gale buvo pirkaitė (kaip papildomas kambarelis) ir kamara (daržovėms, pieno produktams ir kt. laikyti). Pirkios patalpoje ties įėjimu stovėjo krosnis, priešingame jai kampe stalas su suolais – vadinamoji krikštasuolė – tai garbingiausia šeimos susibūrimų ir valgymo vieta. Lovos dėstytos prie šoninės, šalia krosnies esančios sienos, miegota taip pat ant krosnies. Vientisa didelė pirkios erdvė naudota ir kasdieniams darbams (čia tilpdavo audimo staklės), ypač žiemą. Vėlesniais laikais visos trys pagrindinės patalpos galėjo būti įvairiai skaidomos, formuojant erdves darbui, namų ruošai, poilsiui, miegui ir pan. Kai šeimai reikėjo daugiau vietos, buvo prijungiami priestatai, statomos „T“ ar „L“ formos ir vadinamojo kryžminio plano pirkios. Pagrindinis įėjimas visada veda į priemenę, kuri, būdama namo centre, yra paskirstomoji patalpa, ir tai lemia paprastą ir patogią schemą: į visas patalpas patenkama iš priemenės, nereikia pereidinėti kambarių. Toks pailgame stačiakampyje aiškiai sudalytų erdvių išdėstymas yra racionalus ir dažnai taikomas šiuolaikinėje architektūroje.

Aukštaičiai atviri, bendruomeniški, kūrybingi žmonės, tokį jų būdą atskleidžia sodybos architektūra; joje gausu puošybos, pusiau atvirų erdvių – tai priėngiai, priesvirniai, kuriuose smagu pasėdėti, pabendrauti su kaimynais. Priėngiai, pastogės, galerijos turi ir funkcinę reikšmę: apsaugo įėjimą, suteikia pavėsį poilsio valandą. Ne ką mažesnė jų svarba pastato grožiui: net neišpuošta ši pusiau atvira erdvė pagyvina namą tūrio, šviesotamsos, detalių dydžių kontrastais, suminkština perėjimus iš uždarų erdvių į atviras ir taip suteikia jaukumą. Priėngių stogeliai dažniausiai dvišlaičiai, paremti keturiomis kolonėlėmis, su tvorele. Kolonėlės, tvorelės, stogelio kraštai ir frontonai dažnai dekoruojami, taip pabrėžiama ypatinga šios vietos reikšmė sodybos erdvėje. Miesteliuose pasitaiko pirkių su galerijomis: per visą ar dalį namo ilgio išplėstu priėngiu, paremtu kolonėlių eile. Tarpukariu paplito uždari priėngiai, įstiklintos verandos. Ypač įspūdingi dviaukščiai priėngiai, dažnai su įmantriai suskaidyta stiklo plokštuma.

Aukštaitiškų pirkių įėjimas visada yra šoninėje ilgojoje namo sienoje, dažniausiai centre. Durys – vienas iš svarbiausių ir išraiškingiausių pastato akcentų, jos ir dekoruotos nuo seniausių laikų. Senoviška durų konstrukcija kartu yra puošni ir tektoniška: tai dvigubos durys, kurių vidinė plokštuma daroma iš vertikalių lentų, o išorinė – iš įvairiais raštais dėliojamų lentelių. Duris puošia ir kalvių darbo gaminiai: viny, vyriai, rankenos, spynos. Įsprūdinės („filinginės“) durys yra vienasluoksnės ir labiau tinka vidinėms patalpoms. Jų meninė įvairovė labai didelė: gali būti įmantriai skaidomos, daromos su stiklais, puoštos raižiniais, pjaustiniais ar tapytais ornamentais.

Pirkios priėngis Kirdeikių sodyboje LLBM

Pirkia Želvos mstl.

Pirkia Ciūniškių k. Molėtų r.

Pirkia Rytų Lietuvoje (LLM, 274 pav.)

Paplitus dvišlaičiams stogams atsivėrė trikampės skliautų plokštumos, kurių apdaila tapo svarbia pirkios puošybos dalimi. Senovinių pusvalminių stogų trapecinis skliautas taip pat būdavo kiek pagražinamas: įdedamas dailus langelis, išpjaustomos vėja-

lentės, išmoningai sukalamos lentos. Tačiau trikampiuose frontonuose puošybos daugiau – dekoruojama visa plokštuma, naudojama įvairių krypčių apkalalėmis, derinami skliauto langelio, vėjalenčių bei karnizų ornamentai.

Tradicinėje architektūroje puošiamos ir kitos konstrukcinės detalės: gegnių bei sijų galai, rentinio kampai, apatinė sienos apkalos dalis (apsauganti sienojus nuo puvimo). Bet kuriuo atveju detalių puošyba siejama su svarbių konstrukcinių vietų išryškiniu ir sutvirtinimu. Siekiant apšiltinti ir apsaugoti sienas nuo atmosferos poveikio, jos apkalamos lentomis, kad ilgiau laiktų – dažomos. Seniau dažai buvo brangūs, todėl dažyti tik svarbiausi pastato elementai – durys, langai. Visą namą dažyti pradėta tik tarpukariu. Spalvos naudotos švelnios, natūralios, derančios prie aplinkos, kontrastu paryškunami langai, durys ar prieangis.

Senų pirkių langai stačiakampiai (būdingas kraštinių santykis 1 : 0,7; 1 : 0,8), dažniausiai suskaidyti į šešias dalis („šešiarūčiai“). Tarpukariu imta labai įvairiai skaidyti pirkių langus. Ši iš pirmo žvilgsnio nereikšminga detalė yra gana svarbi: suteikia namui charakterį, papuošia ir išryškina architektūrą. Palikus grynas stiklo plokštumas sudarkomas visas fasadas, suyra masteliškumas, elementų dermė, šalia smulkaus rąstų ar lentų ritmo atsiranda didžiulių vienašalių langų ertmių, kurios visiškai nedera medinio namo sienoje. Langus papuošia ir rėmina apvadai bei langinės: smulkūs antlangių ornamentai kontrastuoja su sienos plokštuma, o stambiai suskaidytos langinių plokštumos dera prie rentinio ar apkalos ritmo.

Aukštaitiškos pirkios Antalamestės k. Linkmenų vls. (ČDM, neg. 4120)

Išskirtinė vieta sodyboje tenka svirnui, kuriame saugotas namų turtas, kartais jame ir miegota, o dabar jis naudojamas kaip sandėliukas arba svečių namelis. Svirnai Rytų Aukštaitijoje būna su įėjimu iš galo arba šono, dažniausiai vienos kvadratinės patalpos (šienos 4–6 m ilgio) su priesvirniu, paremtu kolonėlėmis. Buvo ir dviejų patalpų šoninių svirnų, ir sujungtų į vieną tūrį su kitais ūkiniais pastatais. Jiems būdingi dvišlaičiai, rečiau pusskliautiniai stogai. Saviti ir dekoratyvūs svirnai, kurių antrame aukšte virš priesvirnio įrengtas balkonėlis. Šių kraštų svirnuose puošiamos durys, priesvirnio stulpeliai, langeliai, gegnių galai, rečiau – balkonėlio tvorelė ar lėkiai. Pati svirno forma yra dekoratyvi, priesvirniai kuria šviesotamsos žaismę, o net menkai apdailintas elementas mažame tūryje tampa ypač raiškus.

Kiti ūkiniai pastatai – tvartai, kluonai, daržinės, viralinės, pirtys – hierarchinėje sodybos struktūroje užėmė menkesnes pozicijas. Išskirtinė vieta priklauso įspūdingo tūrio aukštaitiškiems kluonams. Žiūrint į kaimą iš tolo, pirmiausia pastebimi masyvūs jų siluetai, vizualiai vyraujantys sodyboje. Kartais, siekiant sušvelninti tūrių kontrastą, kluonai statyti žemiau už kitus pastatus. Kluonai yra stambaus tūrio, jų įvažiavimas iš galo, kartais dar ir iš šono, dažniausiai dviejų–keturių porų pėdžių. Dabar kluonai, netekę pirminės paskirties, nyksta, kartu prarandamas išskirtinis aukštaitiškos sodybos ansambliškumas. Stambių tūrių pastatai reikalingi ir šiuolaikiniame ūkyje. Jie gali būti pritaikyti tiek tiesioginei paskirčiai, tiek kaip erdvūs garažai technikai arba kaip sambūrių vietos, pokylių salės.

Sodybos fragmentas Puodžių k. Utenos aps. (ČDM, neg. 1581)

Klėtis Pučkoriškių k. Kuktiškių vls. Utenos aps. (LLM, 373 pav.)

Kluonų eilė Kosciuškų k. Švenčionių r. (LLM, 448 pav.)

Ūkinis kiemas Krikonių k. Ignalinos r. (LLM, 424 pav.)

Tvarto, eksponuojamo LLBM Daujėnų sodyboje, diendaržis

Tvoros aplink gerąjį kiemą Stasiūnų k. Kuktiškių vls. Utenos aps. (LLM, 111 pav.)

Kluoniena Strazdų k. Ignalinos r. sodyboje (LLAP II, 73 pav.)

Tvartai paprastai statyti netoli pirkios, ūkiniame kieme. Jų dydis tiesiogiai priklausė nuo ūkio pajėgumo ir turimų gyvulių. Tvartų planai įvairūs: pailgi stačiakampiai arba kvadratiniai, nedaug mažesnių tūrių negu kluonai, kartais su vienu ar keliais linkiais, sudarančiais diendaržio – vidinio kiemo erdvę. Pastato galuose dažnai šliejamos pašiūrės, daržinės, malkinės. Senujų tvartų stogai keturšlaičiai arba pusskliautiniai, pėdinės konstrukcijos, vėliau paplito gegniniai dvišlaičiai. Paprasti arba sudėtingi tvartų tūriai sodyboje gali būti sumaniai panaudoti tiek tiesioginei, tiek naujai paskirčiai.

Tradicinė pirtis – tai lyg sumažinta (3–4 m pločio, 5–6 m ilgio) viengalė pirkia, sudaryta iš priepirčio ir pirties. Ją statydavo atokiau nuo kitų pastatų, šalia vandens telkinių, neretai vieną kelioms šeimoms. Tai buvo higienos reikmėms naudojamas pastatėlis, nepritaikytas pobūviams ar poilsiui. Šiuolaikiniam žmogui pirtis tampa laisvalaikio praleidimo vieta, todėl dažnai apjuosiami plačiomis stoginėmis su židiniiais ar galerijomis ir įgauna svetimą aplinkai, nederantį su ja pavidalą. Tačiau išlaikant tradicinei architektūrai būdingas proporcijas, tūrius, medžiagas, galima ir naujoviškas pirtis gražiai įkomponuoti sodybos erdvėje.

Mažoji architektūra panaši kaip ir kitose Lietuvos vietose: tvoros, vartai, šuliniai, sakraliniai objektai, aviliai, žardinės, šunų būdos, suoleliai – savo medžiagiškumu, konstrukcijomis, formų pobūdžiu dera ir papildoma sodybos vaizdą, suteikia jam mastelių įvairovę, funkcinę ir estetinę pilnatvę. Čia taip pat viskas funkcionalu: aplink gerąjį kiemą tveriamos žiogrių, statinių tvoros, ūkinės zonos apjuosiamos gulstinėmis ar žardinėmis tvoromis. Nuo seno sodybas puošė grakštūs svirtiniai šuliniai. Jie patogūs, nes dėl prie apatinės karties dalies pritaisyto svarmens pilnas kibiras

lengvai iškeliamas. Veleniniai šuliniai būna su stogeliais – vanduo juose lieka švaresnis. Ūkininkų soduose dažnai stovi pulkėlis avilių, jų forma ir konstrukcija keitėsi nuo senųjų kelminių iki dėžinių.

Bėgant laikui po truputį kito kone visi kiemo elementai, tačiau ir smulkiosios architektūros, ir pastatų formos, ir kiemų erdvės išliko artimos senųjų formų pobūdžiui, darniai įsiliedamos į esamą aplinką, papildydamos ją naujomis detalėmis, bet nesugriaudamos visumos. Visumos, kurios pojūtį tradicinėje architektūroje lemia ansambliskumas arba vaizdo vienovė. Jai itin svarbi hierarchija, leidžianti suvokti bendrą tvarką: sodybos sandaroje pirmenybė tenka gerajam kiemui ir jį supantiems statiniams. Svarbūs ir atokiau stovintys ūkiniai pastatai, jie tarsi sargybiniai kuria saugumą, uždarumą ir jaukumą. Vienovę papildo vaizdo turtingumas, pasiekiamas pavidalų įvairove, tačiau nei formų, nei puošybos detalių gausa senosiose sodybose neperžengia saiko. Ši visų elementų, jungiamų panašumo ir hierarchinio principų, darna ir lemia vaiz-

do pilnatvę: visuma suvokiama vieningai, kartu yra įdomi ir įvairi. Stambių tūrių ir smulkių detalių kontrastai, suminkštinami pusiau uždarytų formų, želdinių ir smulkiosios architektūros ažūro, tik papildo švelnių perėjimų, niuansų prisotintą erdvę, taip panašią į tai, kas sukurta gamtos. Gamtos, kurios dalis esame, kuri, kaip bežiūrėsi, yra visų mūsų idėjų lopšys, kūrybos pradžios ir, beje, pabaigos vieta.

Literatūros ir iliustracijų šaltiniai:

Rytų Aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra. – Vilnius, 2009.

Lietuvių liaudies menas. Architektūra, I kn. – Vilnius, 1957.

Lietuvos nacionalinis muziejus.

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus.

Šešelgis K., Lietuvių liaudies architektūros paminklai, II kn.

Maži padriki kaimai Lietuvos TSR nacionaliniame parke. – Vilnius, 1980.

Šešelgis K., Lietuvių liaudies architektūros paminklai, III kn. Savaimingai susiklostę kaimai. – Vilnius, 1988.

Šešelgis K., Lietuvių liaudies architektūros paminklai, V kn. Gatviniai ir vienkieminiai Aukštaitijos kaimai. – Vilnius, 1998.

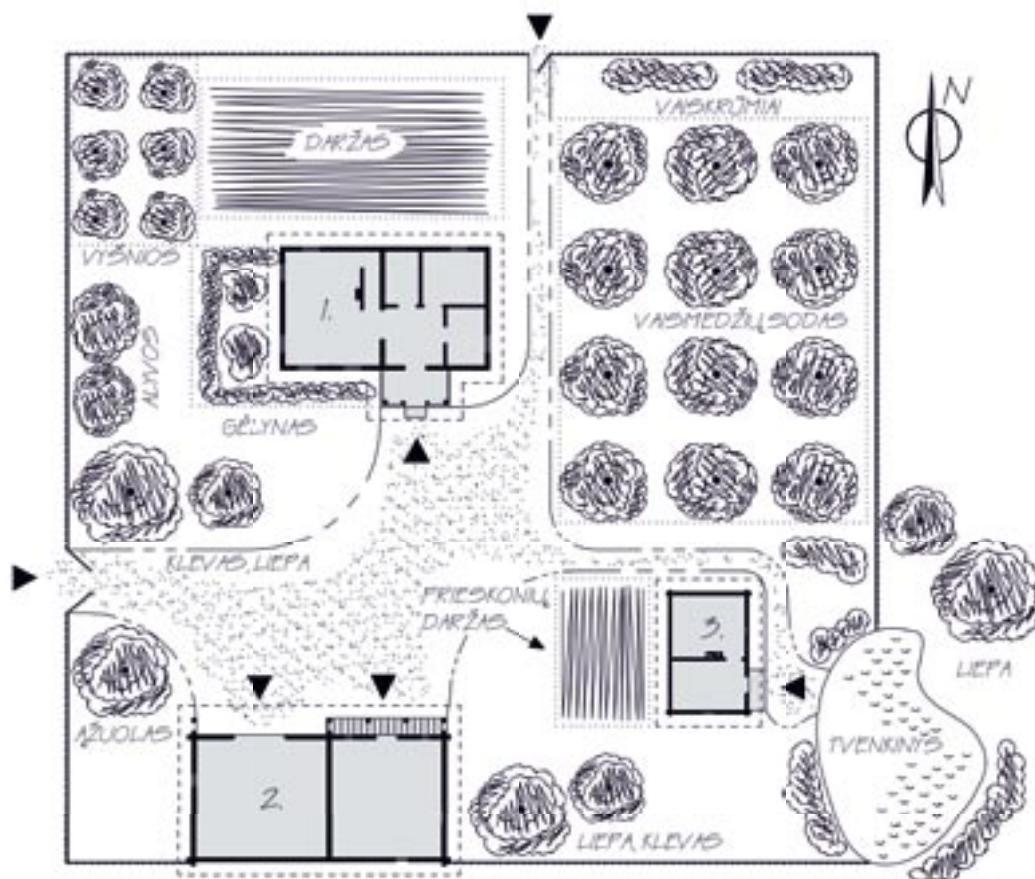
Kirdeikių sodybos pirčia LLBM

Sodyba „Sausis“

Nedidelę ūkininko sodybą sudaro trys pastatai: pirkia, svirnas su vežimine ir pirtis. Pastatai sustatyti aplink vieną kiemą, atsižvelgiant į atstumus tarp jų ir orientaciją pasaulio šalių atžvilgiu: namo pagrindinis fasadas su įėjimu atsuktas į pietus, svirnas su vežimine statomas priešais namą, pirtis kiek atokiau, nuo kiemo ją skiria daržas ir tvoros. Sodyba aptveriamą medinėmis tvoromis, apsodinama lapuočiais medžiais – tai suteikia saugumo ir jaukumo. Įvažiuojamasis keliukas pabrėžiamas gražiais vartais ir medžiais abipus jų. Šalia namo būtina sodinamas gėlių darželis, kiemo kampe – nedidelis daržas. Gražu, kai daržai aptveriami neaukštomis medinėmis tvoromis su varteliais. Sodas įveisiamas šiaurės rytų pusėje, kad neužstotų pietų ir

vakarų saulės. Ties pirtimi iškasama nedidelė kūdra. Kiemas ir takai dengiami natūralia danga, kad nesudarytų kontrasto su natūraliu aplinkos grožiu.

Pirkia vieno galo. Įėjimas ilgojoje, šoninėje sienoje: per priėngį patenkama į priemenę, iš jos į kitas patalpas. Pirmame aukšte įrengiami bendras ir darbo kambariai, virtuvė, sanitarinis mazgas ir vonia, pastoginiame aukšte – miegamieji. Laiptai į pastogę įrengti didžiajame kambaryje. Virtuvę galima įrengti ir vietoje darbo kambario. Svirnas gali būti skirtas daiktams pasidėti, svečių nakvynei ar kt. Prie jo priglausta daržinė naudojama pagal tiesioginę paskirtį arba kaip dirbtuvė, garažas, sandėliavimo patalpa. Pirtis su nedideliu priepirčiu skirta šeimos reikmėms.

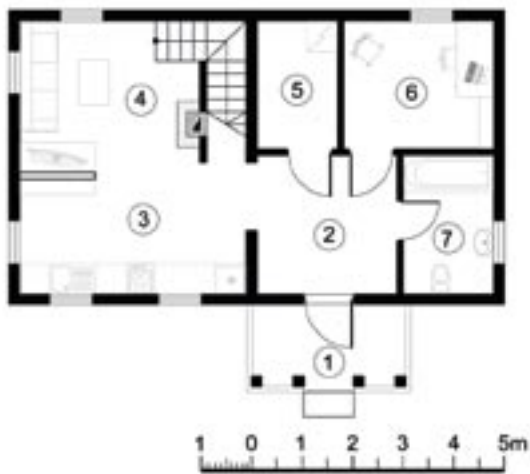

Sodybos plotas 15 arų:

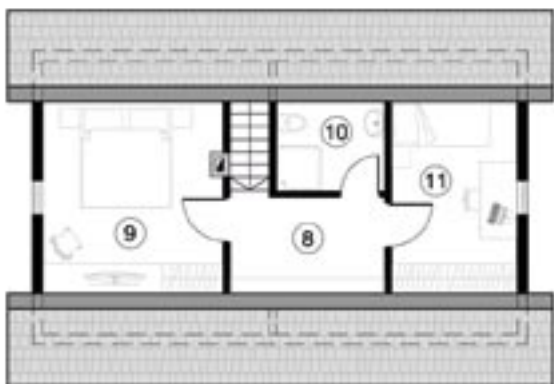
1. Pirkia; 2. Svirnas su vežimine; 3. Pirtis

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Prieangis	5,60
2	Priemenė	7,60
3	Virtuvė	11,20
4	Svetainė	9,50
5	Techninės patalpos	4,00
6	Kambarys	7,50
7	Vonios kambarys	5,00
8	Koridorius	5,90
9	Kambarys	13,20
10	Vonios kambarys	3,80
11	Kambarys	9,50
I aukšto plotas		50,40
II aukšto plotas		32,40
Užstatymo plotas		62,50

Atstatyta pirkia Strazdų k.

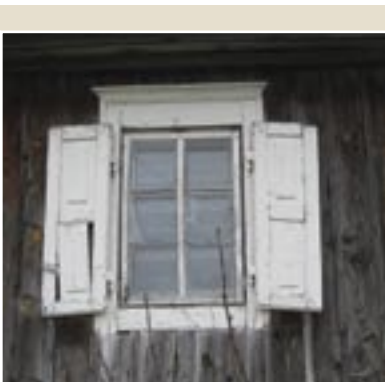

Pirkia Pašerinės k.

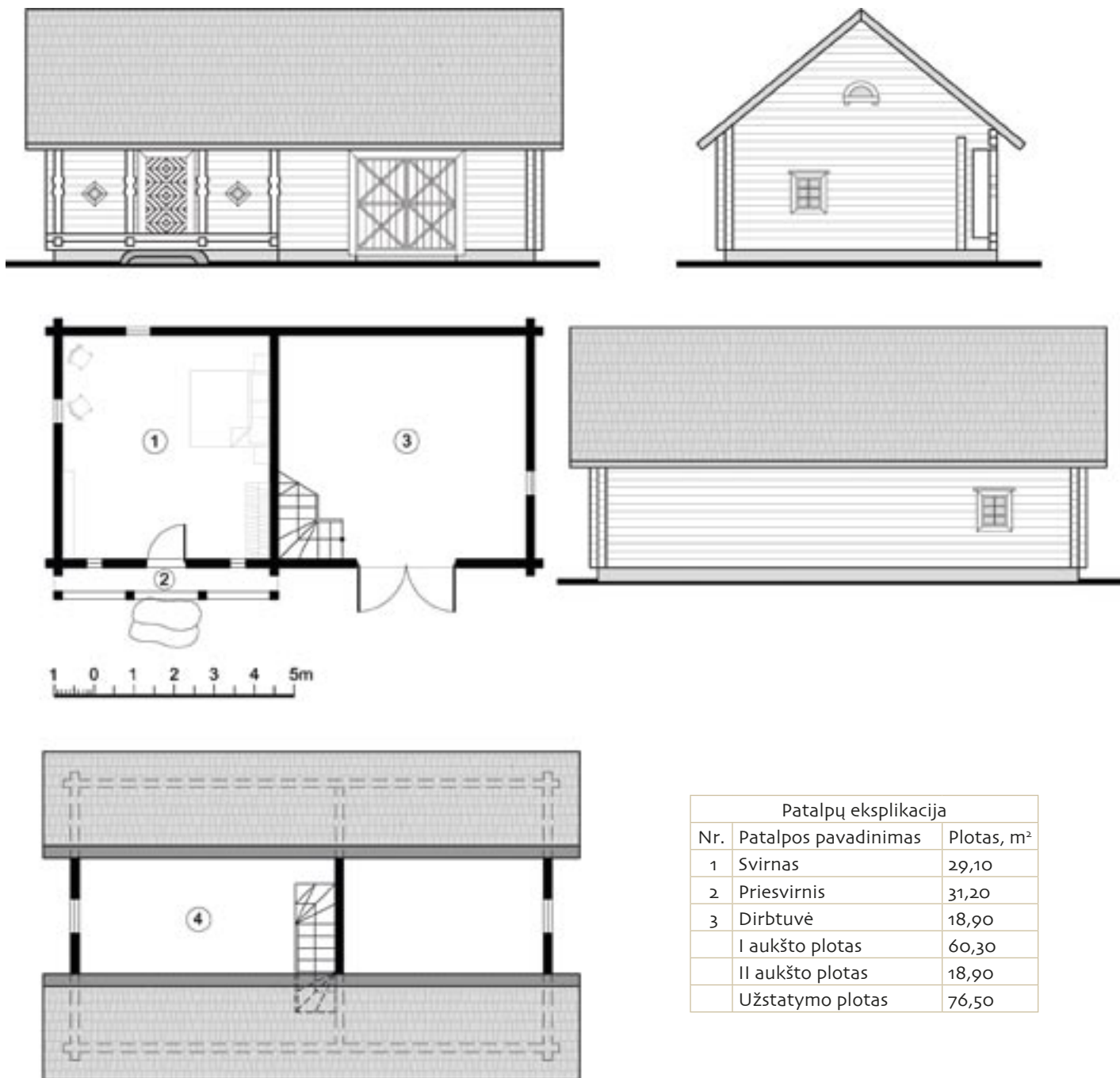
Pirkia Senosios Katinautiškės k.

Pirkios spalvinių sprendimų variantai

Pirkių langų pavyzdžiai

Svirnas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Svirnas	29,10
2	Priesvirnis	31,20
3	Dirbtuvė	18,90
	I aukšto plotas	60,30
	II aukšto plotas	18,90
	Užstatymo plotas	76,50

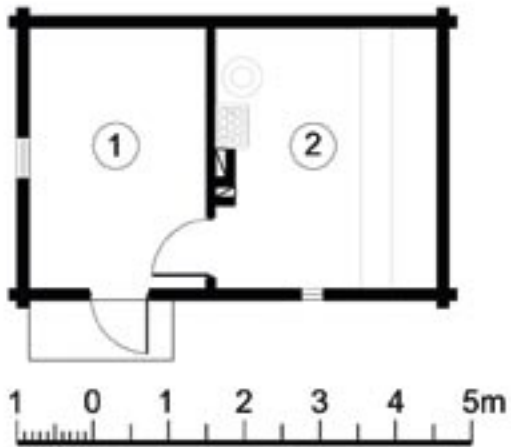
Svirnas su daržine Šuminių k.

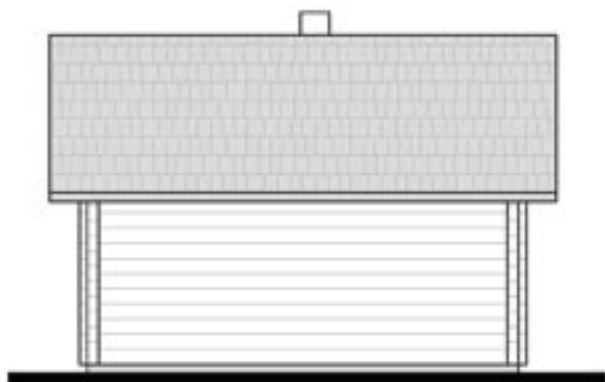
Svirnas su daržine Kretuono k.

Svirnas su daržine LLBM

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priepirtis	8,10
2	Pirtis	10,10
I aukšto plotas		18,20
Užstatymo plotas		21,40

Vasaros namelis Linkmenų k.

Sodybos vartai

Pirtis Varniškių k.

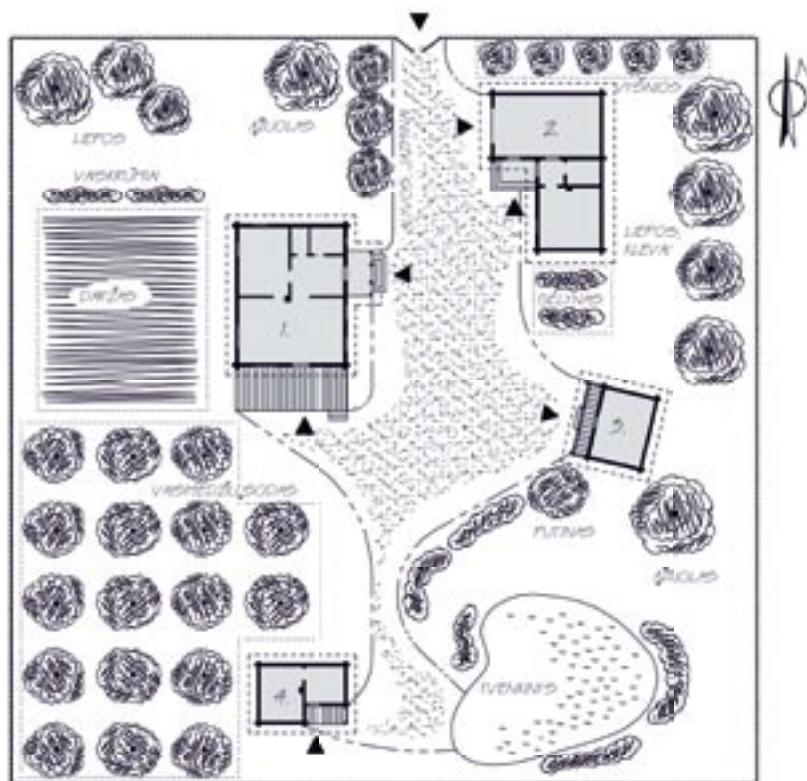
Sodyba „Vasaris“

Ūkininko ar vasarotojo sodyba, kurią sudaro gyvenamoji pirkia, svirnas, skirtas svečiams, ūkinis pastatas su nedideliu butu sargui ir pirtis. Pastatai atverti į vidinę kiemo erdvę, kuri tarsi padalyta į ūkinę ir poilsinę dalį. Šiaurinę kiemo kraštinę vizualiai uždaro ūkinis pastatas su garažu, dirbtuve ar sandėliu ir sargo patalpomis. Pietinė pusė atverta į ežerą, lauką ar mišką. Kiemui jaukumą teikia atviras pirkios priekis, plati pastogės užlaida ūkinio pastato linkyje ir priesvirnis, kurį turėtų apšviesti vakarinė saulė. Šalia namo terasos galėtų būti gėlynai ir daržas. Pirtis tradiciškai statoma kiek atokiau, prie vandens telkinio ar kūdros. Jauku, kai sodyba aptveriamas medinėmis tvoromis su gražiais vartais, įprasminama kryžiumi ar koplytstulpiu.

Svarbu tai, kad mažiausias atstumas, iš kurio galime suvokti pastatą, yra lygus jo paties aukščiui arba kam-pui, lygiam 45 laipsniams. Visoje kompozicijoje geriau-

siai pastatas stebėtojo suvokiamas iš atstumo, lygus dvigubam stebimo pastato aukščiui arba lygus 27 laipsniams. Norint aprėpti daugiau nei vieną pastatą, jau reikia pasirinkti didesnę atstumą, kuris lygus trigubam stebimo pastato aukščiui arba 18 laipsnių. Stebint mažiau nei 18 laipsnių atstumu, objektai nebedominuoja mūsų matymo lauke ir išnyksta kiemo erdvės uždaramo jausmas (pagal *Moughton C., 2003*).

Pirkia vieno galo, su atviru dvišlaičiu priekiu ties įėjimu. Iš priemenės patenkama į svetainę, darbo ir vonios kambarius, yra laiptai į antrą aukštą. Pietinėje namo pusėje galima išeiti į terasą, pastogėje – į balkoną. Svirnas vienos patalpos su priesvirniu. Pastogėje galima įsirengti jaukų miegamąjį. Ūkiniame pastate, šalia dirbtuvės, garažo ar sandėlio, atskirtas nedidelis butas sargui arba svečiui. Iš jo gerai matomas kiemas ir visi sodybos pastatai. Pirtis su nedideliu priepirčiu ir pagilinta pastoge ties įėjimu.

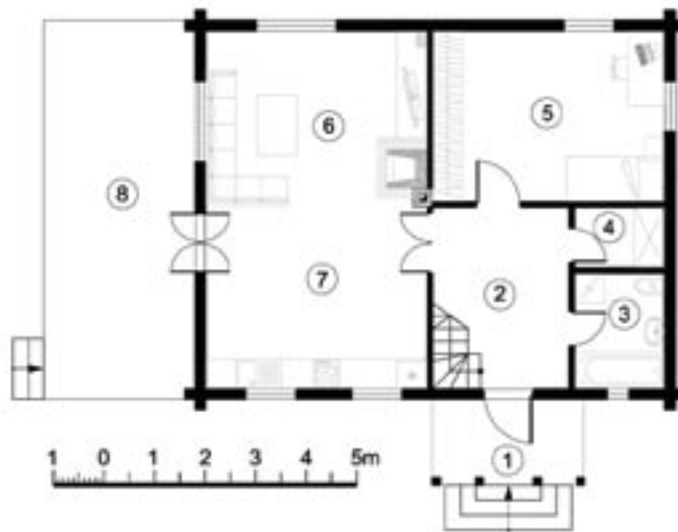

Sodybos plotas 25 arai:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Svirnas; 4. Pirtis

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Prieangis	5,10
2	Priemenė	8,50
3	Vonios kambarys	4,10
4	Sandėliukas	2,10
5	Kambarys	15,60
6	Svetainė	15,40
7	Virtuvė	15,80
8	Terasa	22,50
I aukšto plotas		89,10
Užstatymo plotas		98,80

Nauja pirkia Gačiakampio k.

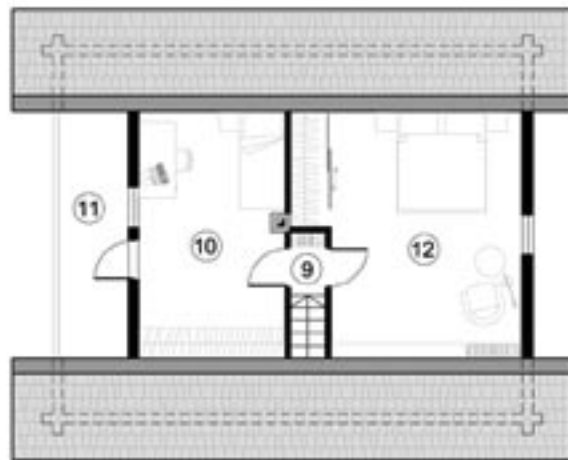
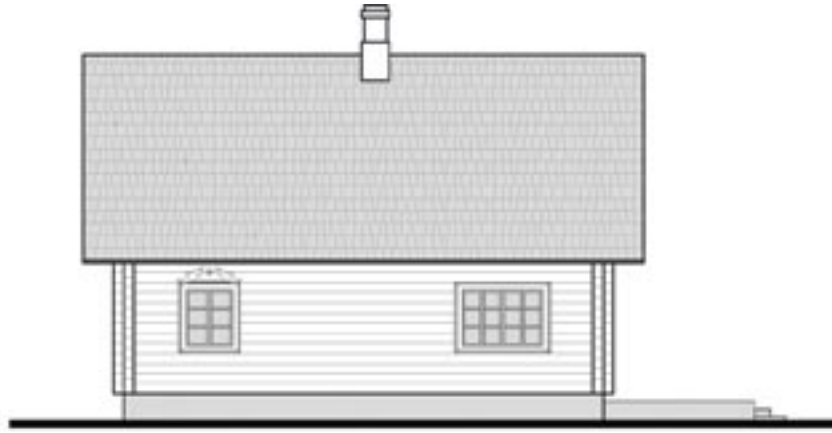
Pirkios prieangis

Aukštaitiška sodyba LLBM

Prieangis

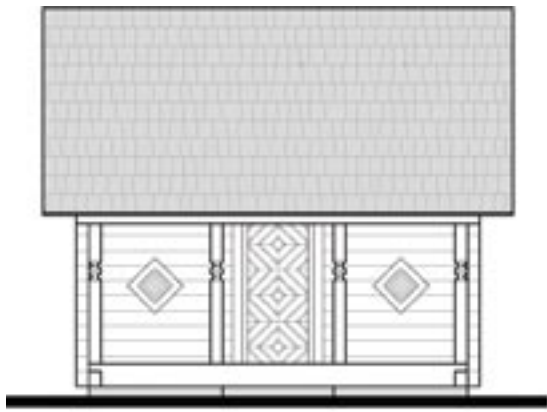
Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
9	Laiptų aikštelė	0,90
10	Kambarys	14,20
11	Balkonas	7,30
12	Kambarys	18,60
II aukšto plotas		41,00
Užstatymo plotas		98,80

Aukštaitiškų pirklių priangių pavyzdžiai

Pirkios langas

Svirnas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Svirnas	14,30
2	Priesvirnis	3,90
I aukšto plotas		18,20
Užstatymo plotas		24,00

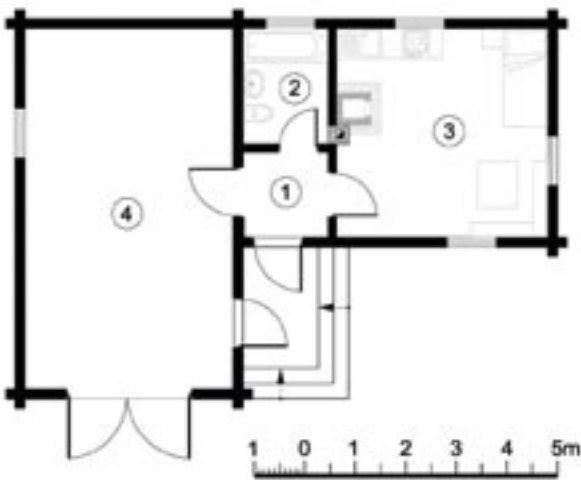

Svirno interjeras

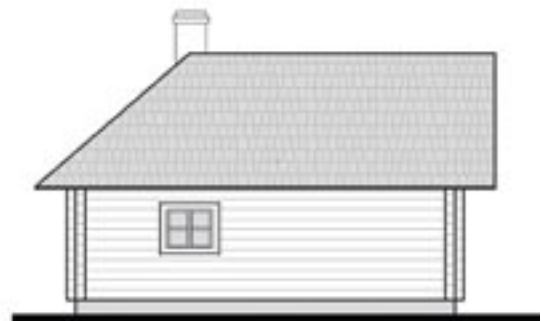
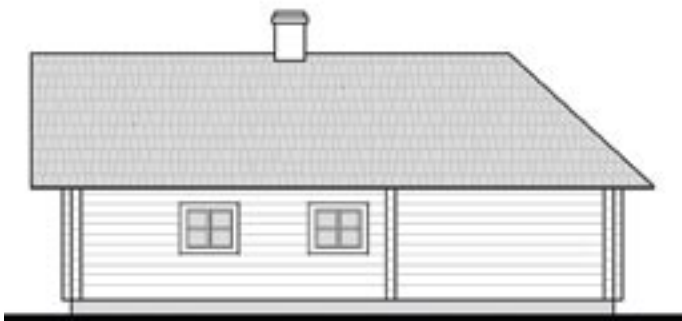
Naujas svirnas Gačiakampio k.

Svirno durys

Naujas svirnas Minčios k.

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priemenė	2,90
2	Vonios kambarys	3,90
3	Kambarys	17,40
4	Dirbtuvė	29,50
I aukšto plotas		53,70
Užstatymo plotas		61,80

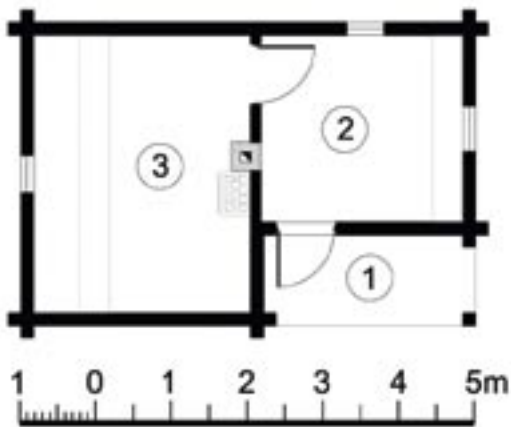
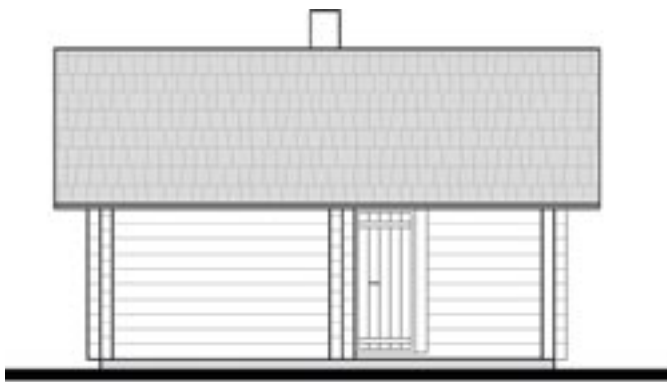
Ūkinis pastatas Gačiakampio k.

Senoviniai buities apyvokos indai LLBM

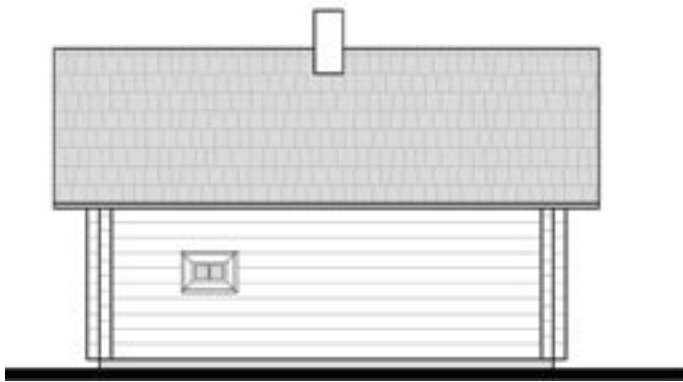
Kertės papuošimas

Spyna su kabliuku

Pirtis

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Prieangis	3,30
2	Priepirtis	6,60
3	Pirtis	10,60
I aukšto plotas		20,50
Užstatymo plotas		24,00

Nauja pirtis Miežionių k.

Laiptai į pastogę

Pirties interjeras

Nauja pirtis Gačiakampio k.

Mažosios architektūros elementai: tvoros

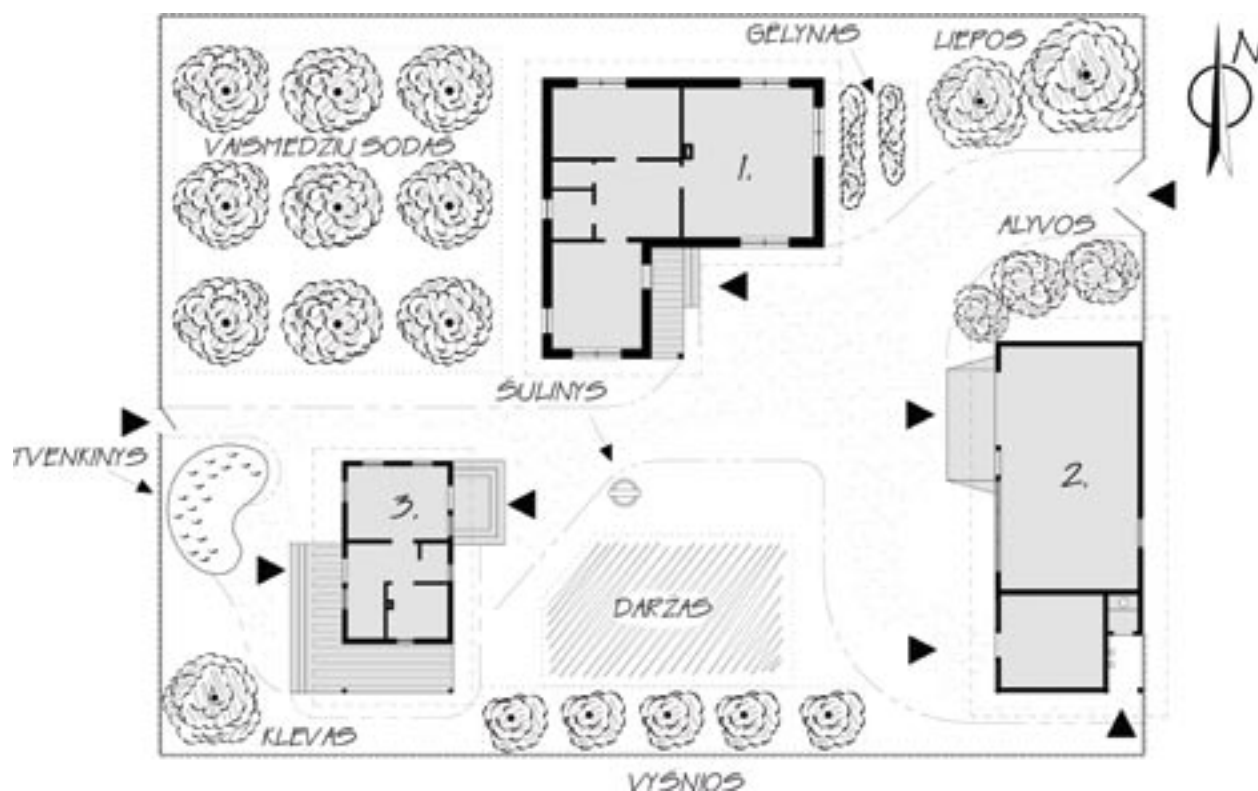
Sodyba „Kovas“

Kompaktišką ūkininko sodybą sudaro gyvenamasis namas, lauko virtuvė su pirtimi ir ūkinis pastatas. Pastatai sustatyti apie nedidelį kiemą, kuriame telpa ir daržas su šuliniu. Tradiciškai kiemas yra pietinėje namo pusėje, sodas už pirkios arba ūkinių pastatų. Sodybą vietomis, palei perimetrą gražu apsodinti lapuočiais medžiais, tačiau reikia žiūrėti, kad jie nebūtų per arti pastatų. Svarbu numatyti ne tik kaip bus išdėstyti pastatai, bet ir koks turėtų būti apšvietimas, kad namuose būtų pakankamai šviesu ir jauku.

Pirkia su nedideliu priestatu ir pastoge ties įėjimu. Pastato linkis suteikia saugumo, uždarumo pojūtį. Jis gali būti ir pristatomas, kai reikia rekonstruoti ar praplėsti seną namą. Priestatėlyje patogų įrengti sanitarinius mazgus, papildomas patalpas. Iš priestato patenkama į priemenę, o iš jos – į visas kitas patalpas. Namas pavaizduotas karkasinis, su lentų apkalta, kuri gali būti labai įvairi, išmoninga ir originali. Lentas rekomenduojama dažyti natūraliomis spal-

vomis – ramiomis ir švelniomis, derančiomis gamtos aplinkoje. Namą puošia baltai dažyti langai, dekoruoti priangiai ir skliautai, tačiau labai svarbu jausti saiką ir architektūros neperkrauti nei spalvomis, nei detalėmis.

Gal kiek neįprastas lauko virtuvės ir pirties derinys. Tai tarsi du nedideli pastatėliai, sujungti į vieną su atskirais išėjimais į skirtingas puses. Iš pirties – vakarinės saulės apšviestas išėjimas į sodą, iš virtuvės – į kasdieninį kiemą. Ūkiniai pastatai, priklausomai nuo poreikių, gali būti tradiciniai: svirnas, tvartas, daržinė, malkinė, kluonas, bet gali būti ir šiuolaikiniai – dirbtuvė, garažas, sandėlis ar kitos ūkinės patalpos. Paprastai už tvarto įrengiama išvietė ir prausyklos, tai patogiu, kai daug laiko praleidžiama lauke. Šioje sodyboje tiktų ir daugiau pastatų – dar koks vienas galėtų glaustis prie gerojo kiemo arba, priklausomai nuo pastatų paskirties, gretimais būtų formuojama atskira ūkinė zona.

Sodybos plotas 12 arų:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Pirtis-lauko virtuvė

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Prieangis	5,90
2	Virtuvė arba priemenė	15,50
3	Prieškambaris	7,50
4	Vonios kambarys	3,00
5	WC	2,00
6	Kambarys	15,00
7	Svetainė	32,00
I aukšto plotas		80,90
Užstatymo plotas		106,00

Pirkios ūkinis įėjimas Gruodžių k.

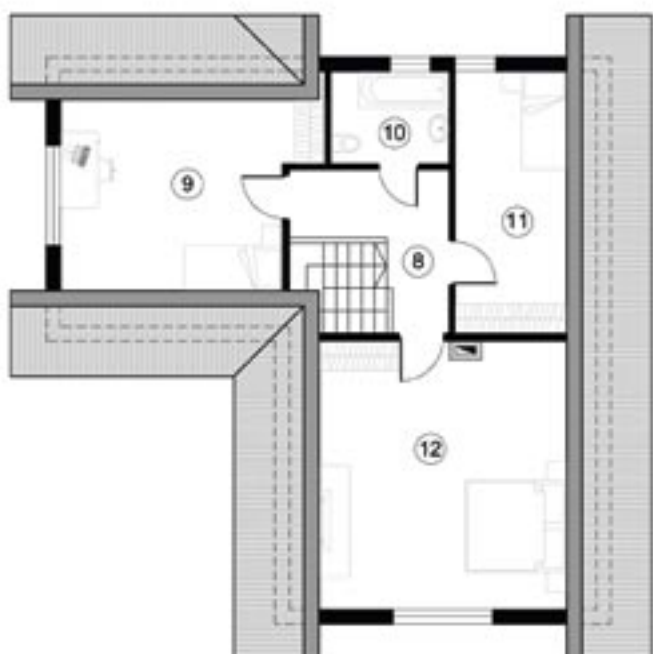
Pirkios durys

Pirkia Šilėnų k.

Pirkia Salako mstl.

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
8	Prieškambaris	7,00
9	Kambarys	18,00
10	Vonios kambarys	4,50
11	Kambarys	12,00
12	Kambarys	26,00
II aukšto plotas		67,50
Užstatymo plotas		106,00

Lango apkalos detalė

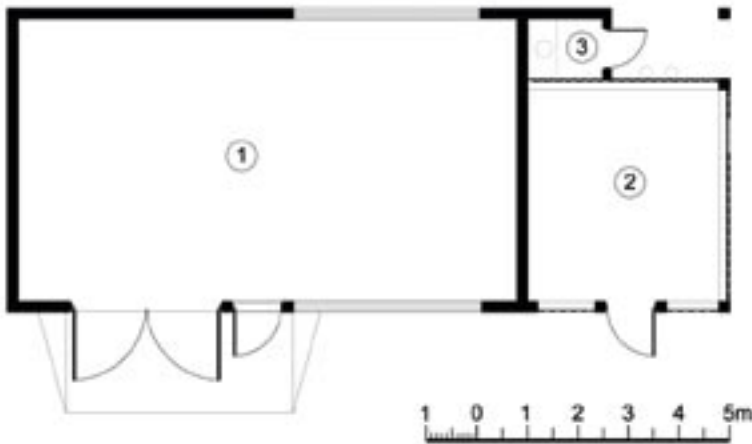

Pirkios langai

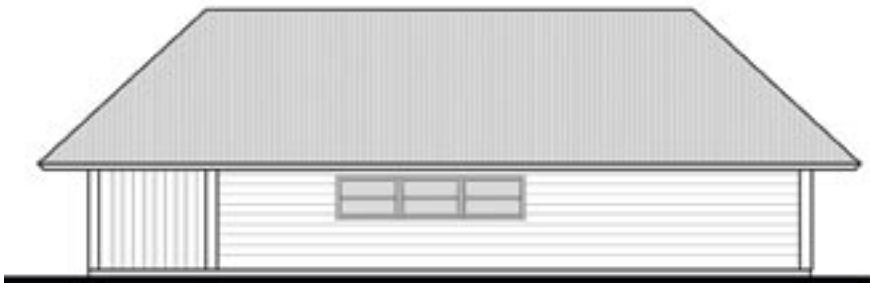

Skiauto langas

Ūkinis pastatas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Dirbtuvė	55,40
2	Malkinė	16,00
3	WC	2,00
I aukšto plotas		73,40
Užstatymo plotas		82,50

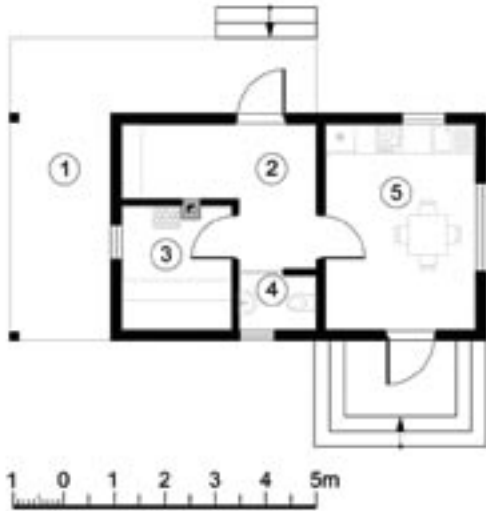

Ūkinis pastatas Šuminų k.

Tvarto durys

Tvarto virpstinės konstrukcijos vartai ir varteliai

Pirtis-lauko virtuvė

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	18,10
2	Priepirtis	8,00
3	Pirtis	5,50
4	WC	1,70
5	Virtuvė	12,30
I aukšto plotas		45,60
Užstatymo plotas		51,50

Rekonstruotas ūkinis pastatas

Nauja pirtis su šuliniu

Priemenės langelis

Durų sklėsčiai

Sodyba „Balandis“

Vidutinė ūkininko sodyba; ją sudaro gyvenamasis namas, svirnas, ūkinis pastatas ir pirtis. Sodyboje yra du įvažiuojamieji keliukai ir du susisiekiantys kiemai, vienas, vadinamasis gerasis, tarp namo ir svirno, kitas ūkinis – ties ūkiniu pastatu. Pirtis statoma atokiau, už sodo. Pastatai sustatyti gana laisvai, svirnas kiek pasuktas įstrižai namo atžvilgiu, gali būti pasuktas ir ūkinis pastatas. Taip pasukus pastatus sukuriamos kiek neįprastos šiuolaikiniam žmogui, bet labai tradicinės kiemų erdvės.

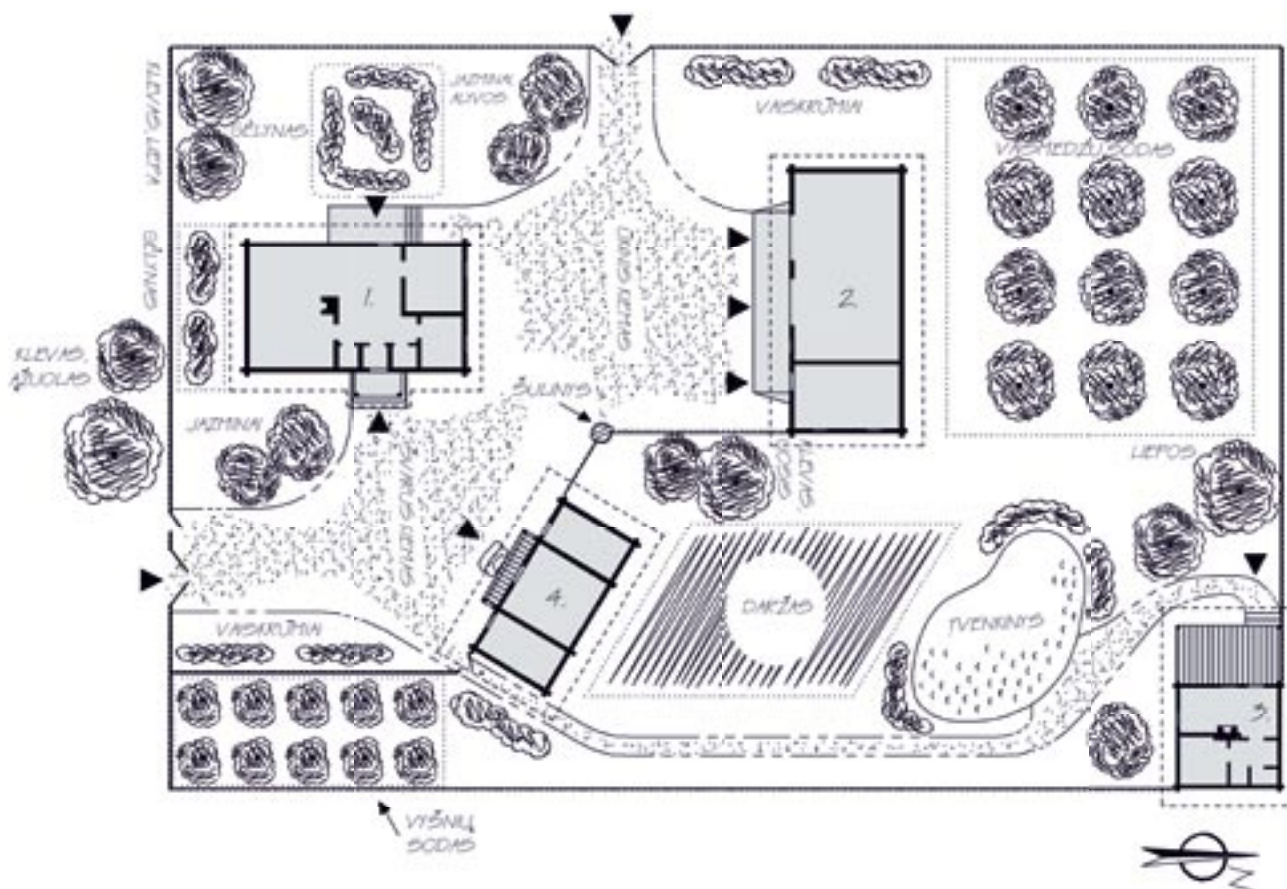
Pirkia aukštaitiškos, šiek tiek modifikuotos plano struktūros su kiaurai pereinama priemene. Viename namo gale – svetainė, kitame – vonios ir darbo kambariai. Priemenėje yra laiptai į antrą aukštą. Pirkia su tradiciniu pusskliautiniu arba pusvalminiu stogu, su dvišlaičiu priangiu ir nedideliais stoglangiais.

Siūlomas labai savitas, būdingas tik šiam regionui, senoviškas kampų sukirtimas ir langų puošyba. Net ir mažos apdailos ar puošybos detalės pastebimai keičia pastato vaizdą, kiekviena jų labai svarbi, nes kuria architektūros charakterį ir savitumą.

Originalios architektūros svirnas su balkonėliu ir dviem priestatėliais patogus tiek svečiams apgyvendinti, tiek ūkinėms patalpoms įrengti: sandėliukams, malkinei, dirbtuvei ar pan.

Ūkinis pastatas kartoja tvarto formas ir pritaikomas ūkinėms reikmėms. Pagal poreikius jis gali būti papildomai pertveriamas sienomis, jame įrengiamas tvartas, garažas, dirbtuvė, daržinė ar sandėlis.

Jei jus dažnai aplanko svečiai arba mėgstate vakarais pasėdėti gamtos apsuptyje, verta statyti pirtį su kiek didesniu priepirčiu ir erdve pastoge.

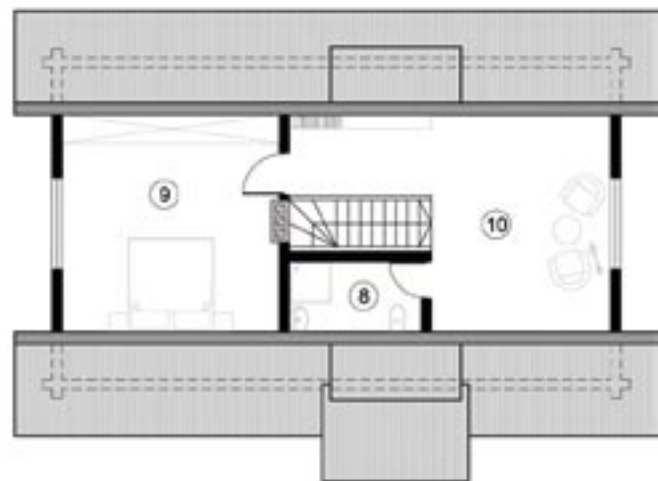
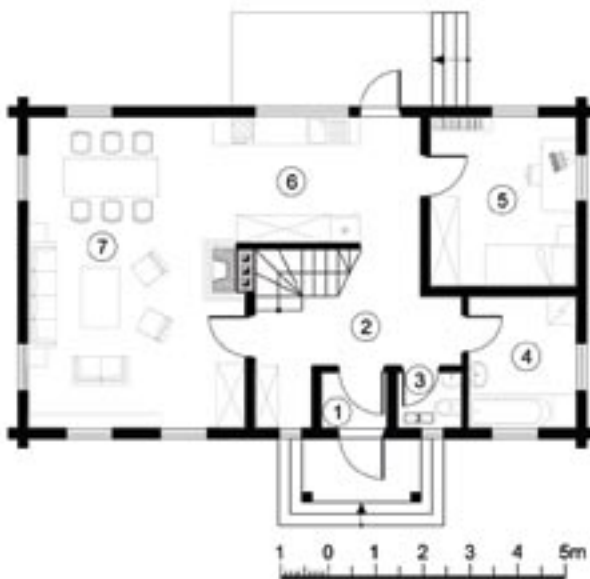

Sodybos plotas 24 arai:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Pirtis; 4. Svirnas

Pirkia

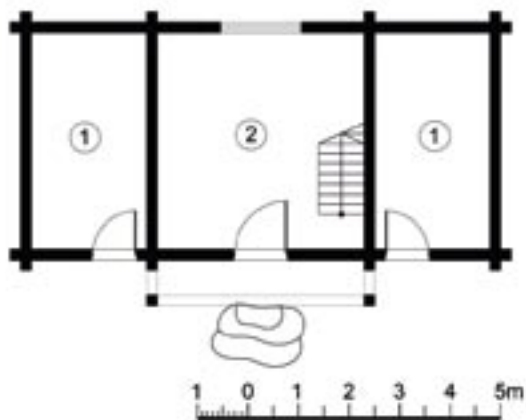
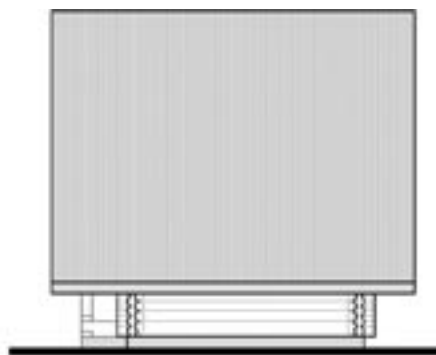
Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Tambūras	1,70
2	Priemenė	9,20
3	WC	1,70
4	Vonios kambarys	6,50
5	Kambarys	11,20
6	Virtuvė	9,90
7	Svetainė	30,30
8	Vonios kambarys	4,20
9	Kambarys	21,00
10	Kambarys	22,60
I aukšto plotas		70,50
II aukšto plotas		47,80
Užstatymo plotas		84,00

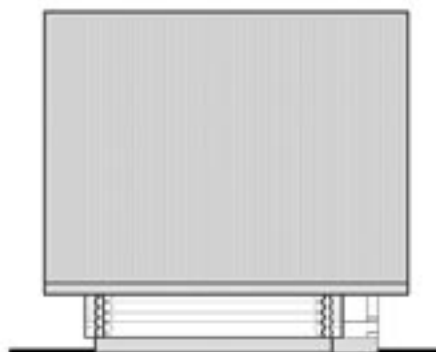
Sena pirkia Sosnukos k.

Pirkios kerčių sukirtimo pavyzdžiai

Pirkios langas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Patalpa	9,40
2	Svirnas	16,00
I aukšto plotas		35,80
Užstatymo plotas		48,70

Svirnas Kretuono k.

Svirnas Ripaičių k.

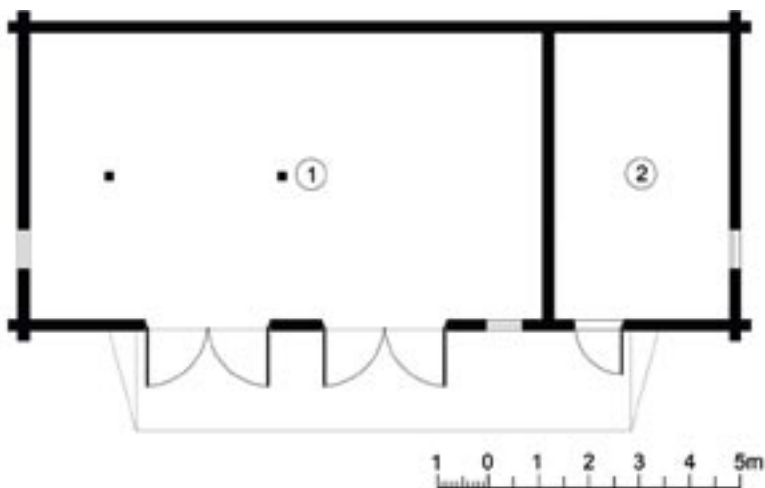

Svirnas Kretuono k.

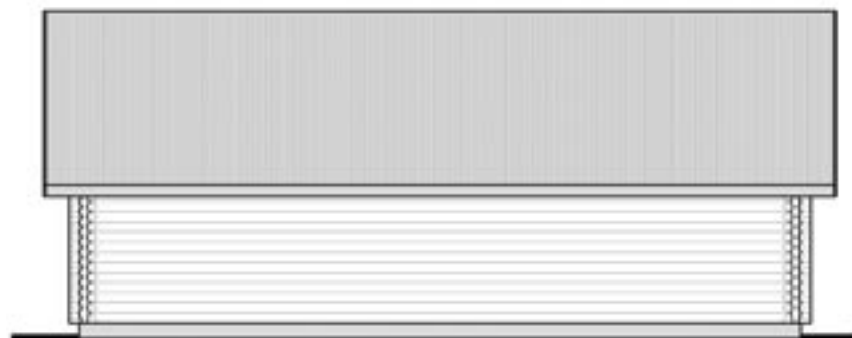

Svirno skliauto langelis

Ūkinis pastatas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Tvartas arba garažas	58,10
2	Dirbtuvė	20,00
	I aukšto plotas	78,10
	Užstatymo plotas	87,20

Ūkinis pastatas Gipėnų k.

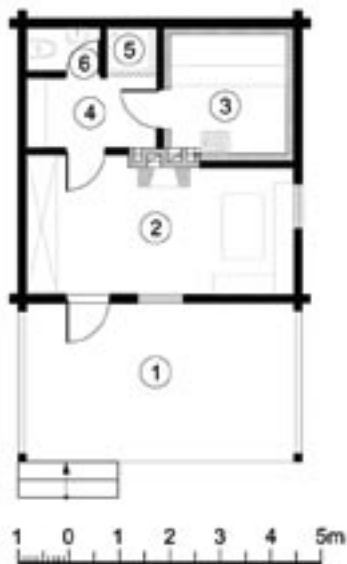
Kolona

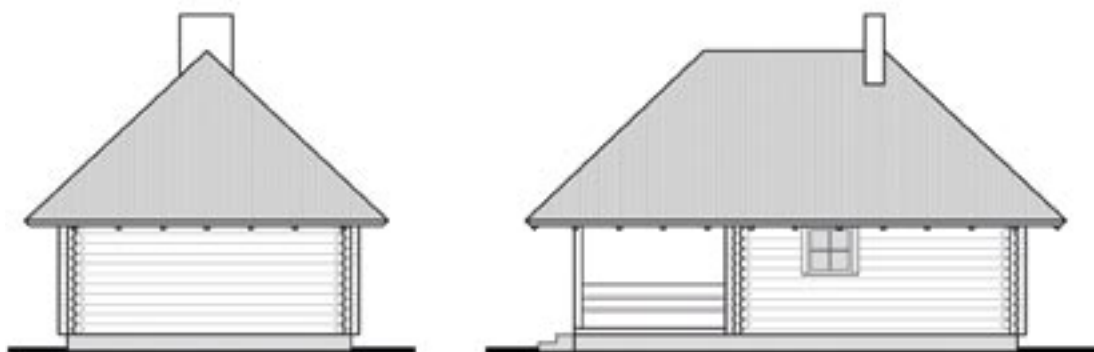
Ūkinio pastato durys

Pastogės apšvietimas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	17,70
2	Kambarys	13,90
3	Pirtis	5,30
4	Priepirtis	3,60
5	Dušas	1,00
6	WC	1,30
I aukšto plotas		42,80
Užstatymo plotas		49,30

Pirtis LLBM

Pirtis LLBM

Ūkinio pastato pastogė Gotlande

Sodyba „Gegužė“

Ūkininko sodyba, kurioje yra pirkia, svečių namas, tradicinių formų tvartas su dirbtuve ir kluonas. Pastatai išdėstyti palei erdvų kiemą. Jo viduryje auga vienas ar keli lapuočiai medžiai, skiriančys gerąją, švartiją ir ūkinę kiemo zonas. Pastatai gali būti išdėstyti stačiakampiškai vieni kitų atžvilgiu arba laisvai. Ties įvažiuojamuoju keliuku, šalia svečių namo, pietinėje pusėje įveisiamas vaismedžių sodas, šiaurinėje – daržai. Ties tvartu iškasama kūdra, šalia jos galėtų stovėti ir pirtis. Šiaurinę sodybos pusę patartina apšodinti lapuočiais medžiais, kurie sulaukytų žvabius vėjus.

Pirkia, taikantis prie šiuolaikinių pomėgių, siūloma su atvira galerija, atgręžta į pietų pusę. Ji neturėtų būti pernelyg plati, nes užtamsintų kambario langus. Saikingai profiliuotos kolonos ir tapytos langinės suteiktų namui nekasdieninę šventinę nuotaiką ir lengvumą. Pirkioje du įėjimai, jų reikšmingumas priklausytų nuo to, kas joje gyvena – ūkininkas ar vasarotojas. Namų planas tradicinis: viename gale – svetainė, kitame – darbo kambariai, antrame

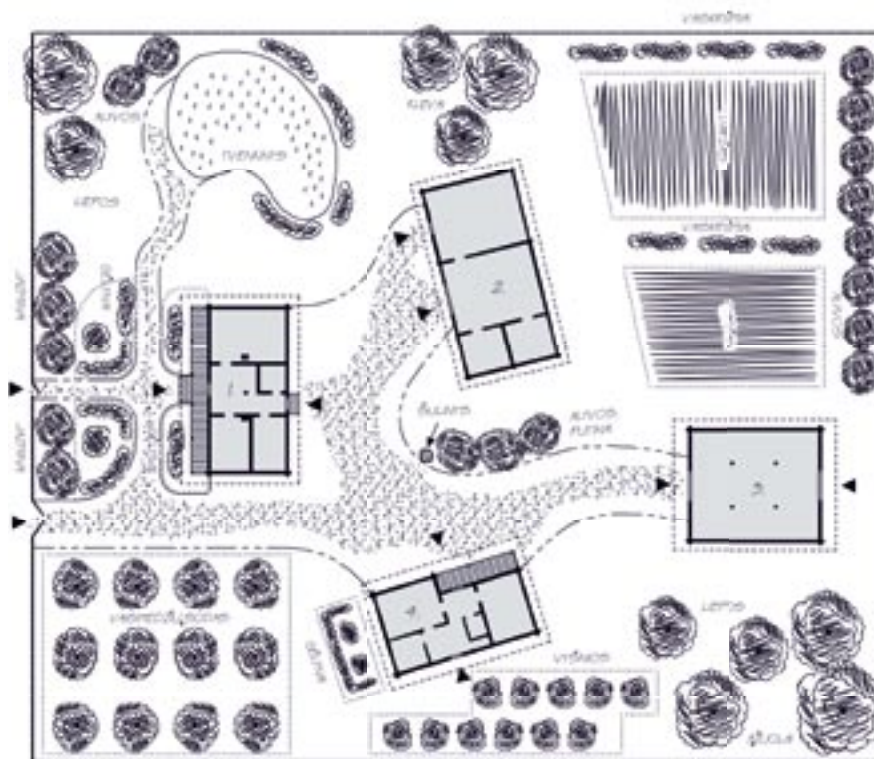
aukšte – miegamieji. Taip nesunku pertvarkyti ir senovinę pirkią. Vonią galima įsirengti nuo priemenės atskirtoje patalpoje, anksčiau buvusioje kambarioje.

Svečių namas panašus į nedidelę pirkią su pagilinta pastoge ties įėjimu. Tokį namą tiktų statyti ir į kaimą atvykstančiam vasarotojui. Viename gale yra svetainė, kitame galėtų būti miegamas kambarys, lauko virtuvė su duonkepe krosnimi, dirbtuvė ar netgi pirtis.

Tvartas statomas netoli nuo namo, viename gale įrengiama dirbtuvė, sandėlis, jeigu reikia – ir gyvenamas kambarys, kitame – tvartas, garažas, ūkinės patalpos arba paliekama didelė erdvė pokyliams.

Kluonas yra regionui būdingų savitų formų, su pėdžiomis viduryje. Jis ne tik įspūdingos architektūros, puikiai dera sodybos ansamblyje, bet ir patogus ūkiniui ar rekreacinei veiklai.

Rytų Aukštaitijai būdingi pusvalminiai arba dvišlaičiai stogai. Svarbu, kad visų sodyboje esančių pastatų stogų nuolydžiai (kampas) būtų vienodi.

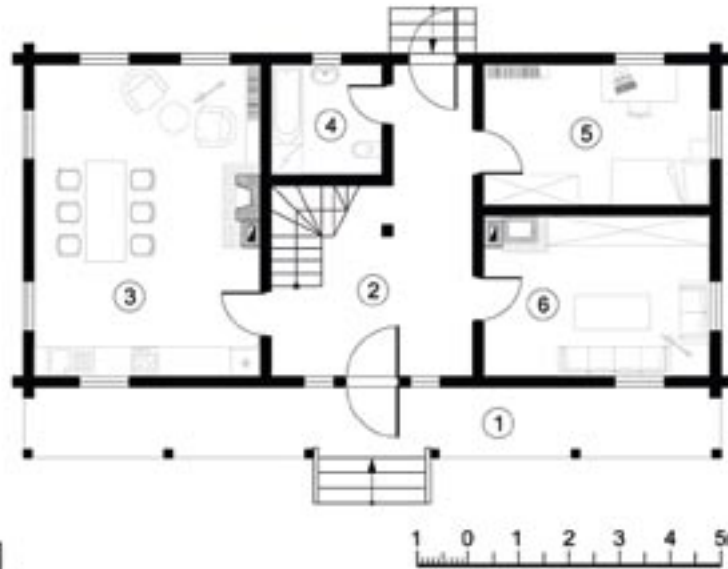

Sodybos plotas 42 arai:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Kluonas; 4. Svečių namas

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	19,30
2	Priemenė	16,30
3	Virtuvė-valgomasis	27,90
4	Vonios kambarys	4,80
5	Kambarys	12,60
6	Kambarys	14,40
I aukšto plotas		95,30
Užstatymo plotas		110,40

Pirkia Labanoro mstl.

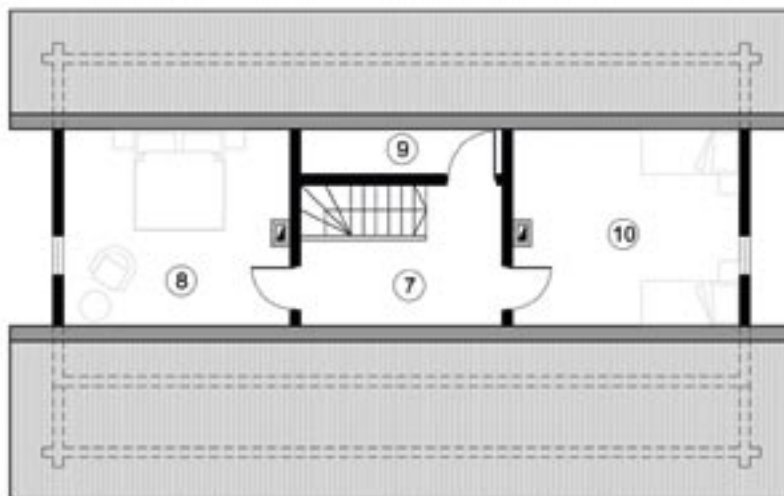

Pirkios kamps

Pirkios durų pavyzdžiai

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
7	Prieškambaris	8,50
8	Kambarys	17,50
9	Vonios kambarys	3,60
10	Kambarys	17,60
II aukšto plotas		47,10
Užstatymo plotas		110,40

lįstapya langinė

Pirkios langas

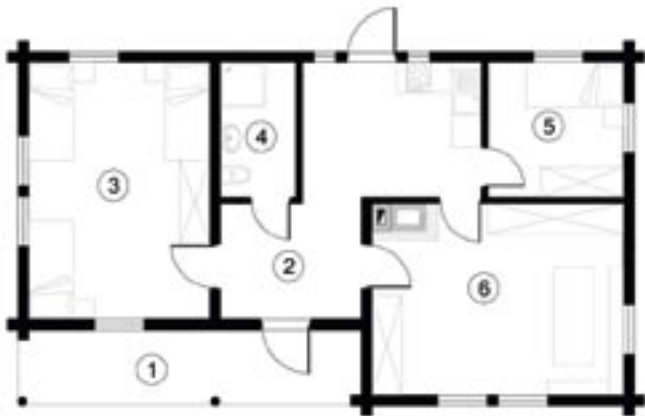

Pirkios prieangis

Pirkia Dubingių mstl.

Svečių namas

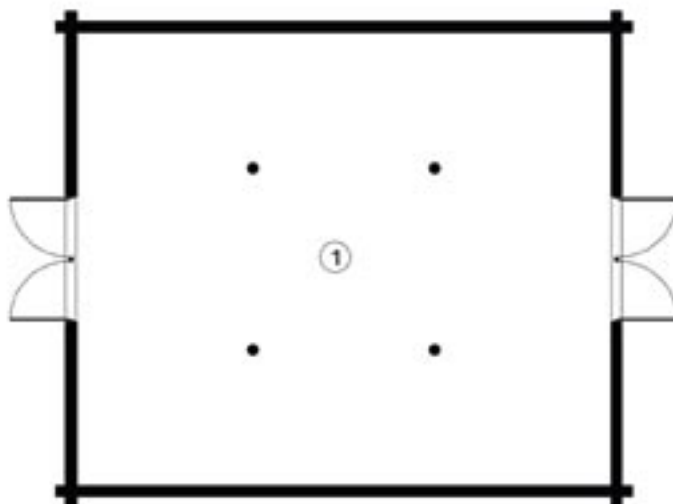
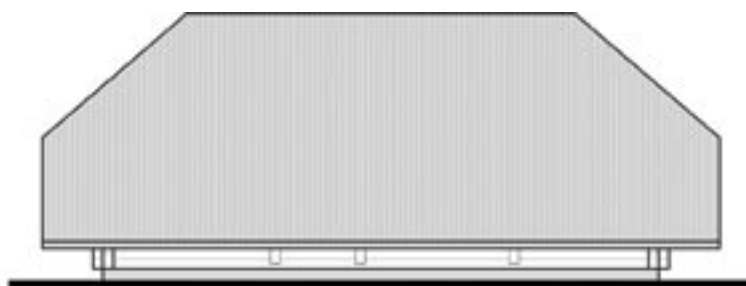
Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	10,20
2	Priemenė-virtuvė	16,10
3	Kambarys	18,40
4	Vonios kambarys	4,00
5	Kambarys	7,20
6	Svetainė	19,00
I aukšto plotas		74,90
Užstatymo plotas		85,40

Pirkia Varniškių k.

Nauja pirkia Pavajuonės k.

Skliautų langelių pavyzdžiai

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Kluonas	95,40
	Užstatymo plotas	103,40

Kluono pėdinė konstrukcija

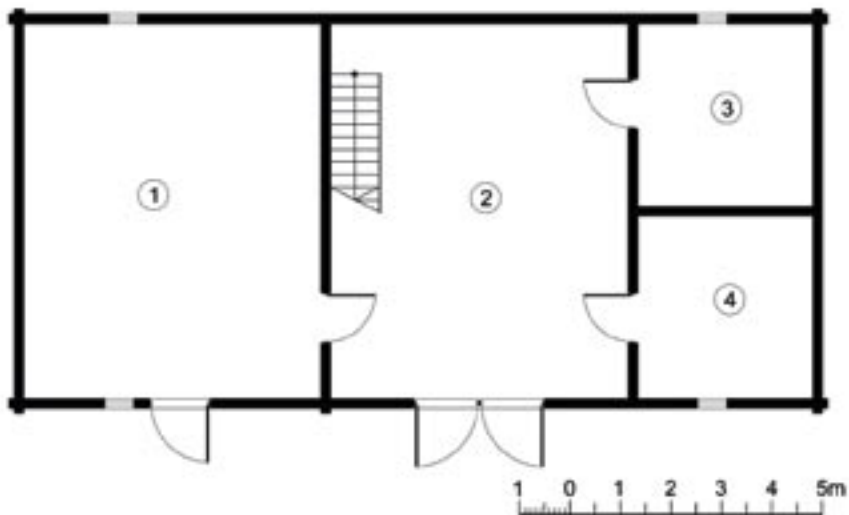

Naujas kluonas Miežionių k.

Aukštaitiškas kluonas

Tvartas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Dirbtuvė	43,90
2	Diendaržis	41,10
3	Karvidė	12,60
4	Arklidė	12,60
I aukšto plotas		110,20
II aukšto plotas		21,80
Užstatymo plotas		120,50

Ūkinis pastats Sosnukos k. Molėtų r.

Daržinė Šiaudiniškės k.

Tvartas Paliesiaus k.

Mažosios architektūros elementai: žuliniai

Sodyba „Birželis“

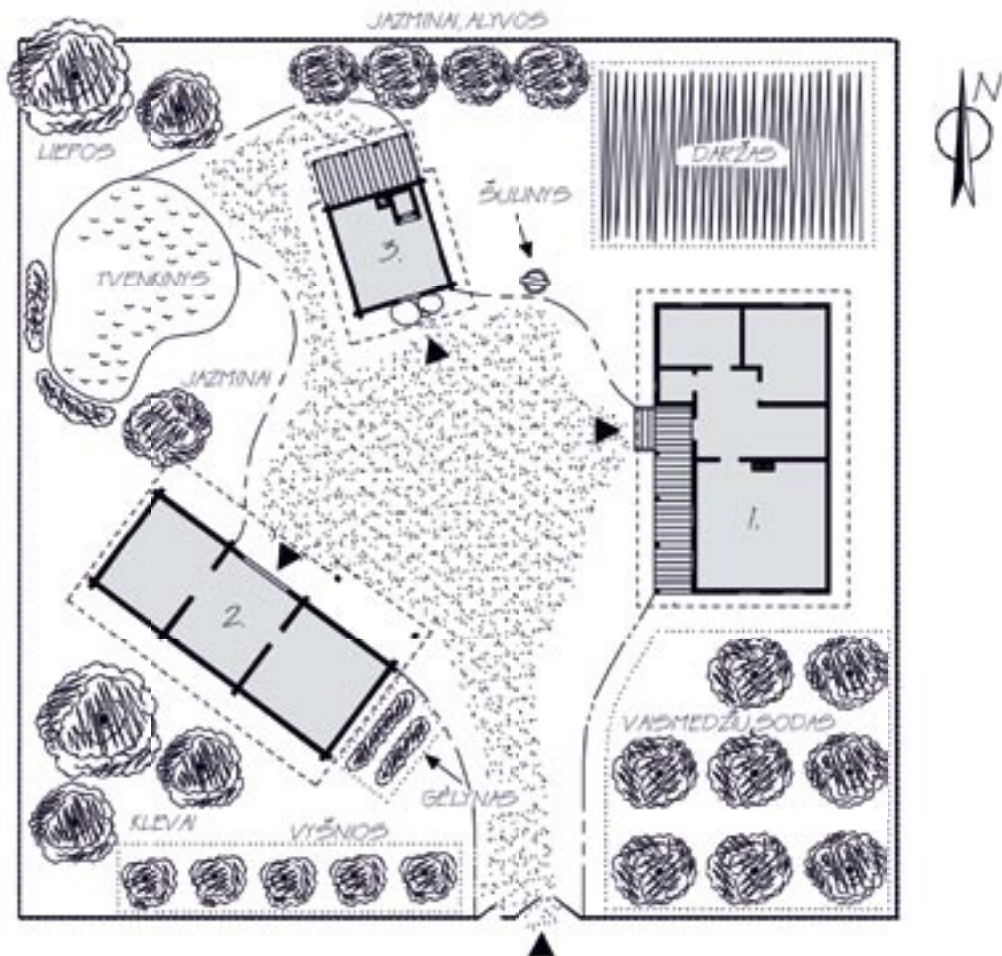
Nedidelė ūkininko sodyba, tinkama ir vasarotojui; ją sudaro pirkia, tvartas ir vasaros virtuvė su malkine. Pastatai laisvai išdėstyti apie nedidelį kiemą, tarp namo ir virtuvės sodinamas daržas, sklypo kampe – sodas. . Priešais namą kiek įžambiai statomas ūkinis pastatas, šiuo atveju tvartas, bet, priklausomai nuo savininko poreikių, tai galėtų būti ir svečių namas ar dirbtuvė su garažais. Svarbu numatyti tinkamus atstumus tarp pastatų, sukurti jaukų, patogų ir gražų kiemą.

Pirkia – tai tarsi tradicinis dviejų galų aukštaitiškas namas su daline galerija ar su pagilintu fasadu ties įėjimu ir atviru balkonu antrame aukšte. Jeigu pamatas aukštas, saugiau, kai galerija aptverta gražia

tvorele. Tokiame prieangyje jauku pasėdėti ir pasi-grožėti kraštovaizdžiais. Tokia pat tvorele aptveria-mas balkonas. Iš jo turėtų atsiverti gražūs vaizdai ar kelias, vedantis į sodybą.

Netoli namo statoma lauko virtuvė su malkine. Vietoje ar šalia jos galėtų būti ir pavėsinė su lauko židiniu, netoliese – pirtis. Jei ūkis nemažas, tai pri-reiktų ir daugiau pastatų: dirbtuvės, garažo, svirno ar sandėlio, daržinės ar kluono.

Tvartas paprastų formų. Tradicinėje architektūroje mėgstami įvairūs priestatėliai, kurie ne tik patogūs ir funkcionalūs, bet ir pagyvina, pajvairina pastato vaizdą bei puikiai tinka šiuolaikinei sodybai.

Sodybos plotas 16 arų:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Lauko virtuvė su malkine

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė arba prieangis	14,40
2	Priemenė	13,70
3	WC	2,30
4	Vonios kambarys	9,80
5	Kambarys	14,80
6	Virtuvė-svetainė	34,20
	I aukšto plotas	89,20
	Užstatymo plotas	105,60

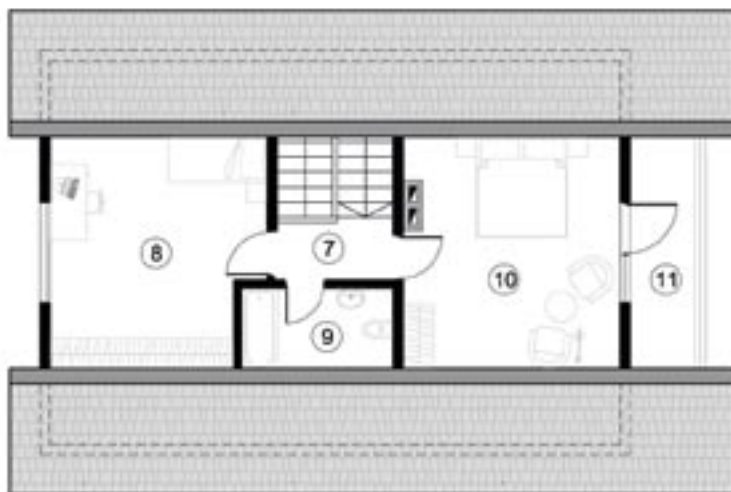

Nauja pirkia Pavajuonės k.

Pirkios langas

Lauko durys

Pirkia su svirnu Didžiasalio k.

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
7	Koridorius	2,90
8	Kambarys	18,60
9	Vonios kambarys	4,80
10	Kambarys	19,80
11	Balkonas	6,90
	II aukšto plotas	53,00
	Užstatymo plotas	105,60

Pirkia Šnieriškės k.

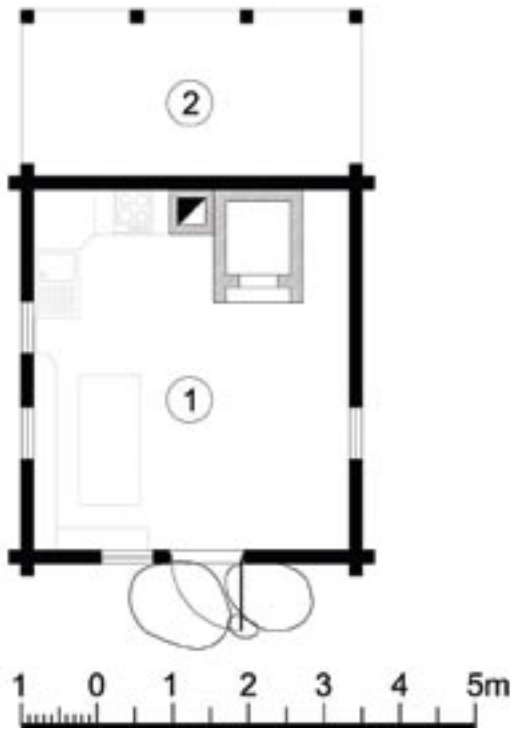

Pirkia Šnieriškės k.

Miestelio namas LLBM

Lauko virtuvė su malkine

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Lauko virtuvė	20,00
2	Malkinė	9,90
Užstatymo plotas		32,90

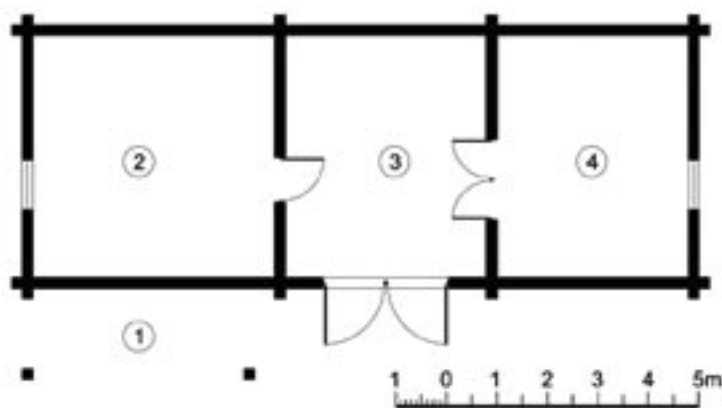
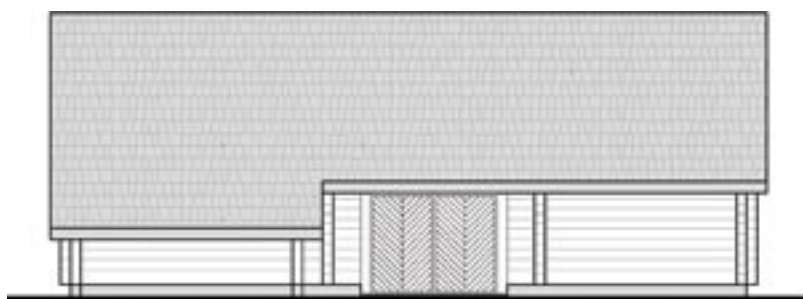

Rekonstruotas svirnelis

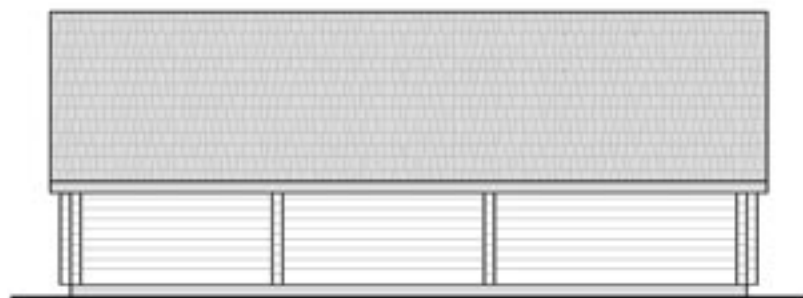
Pirkios langelis

Pirkios langelis

Duonkepė krosnis LLBM

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	8,30
2	Karvidė	23,00
3	Diendaržis	19,20
4	Kiaulidė	18,20
	I aukšto plotas	68,70
	Užstatymo plotas	78,00

Langelis

Tvartas Gėliūnų k.

Tvartas Vaišnoriškės k.

Sodyba „Liepa“

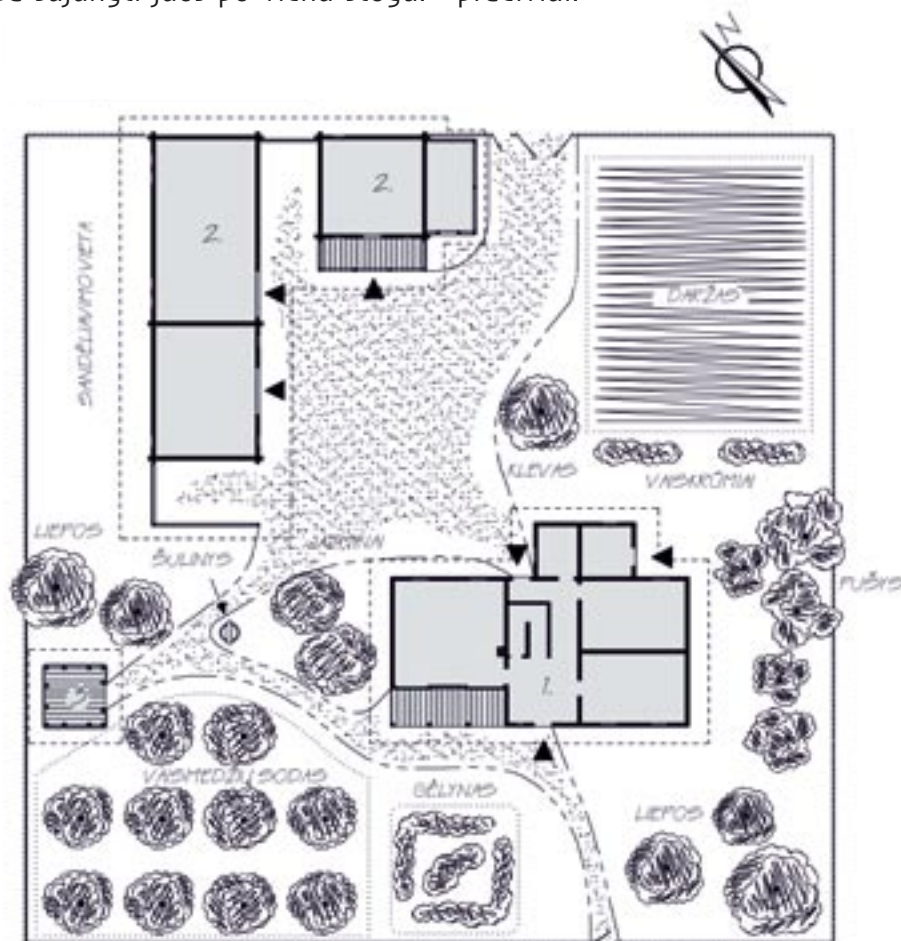
Vidutinė ūkininko sodyba; joje yra dviejų galų pirkia, daugiafunkcis ūkinis pastatas su linkiu ir pavėsinė. Pirkia turi du įėjimus, vieną sodo ir gėlynų pusėje, kitą – ūkiniame kieme. Pietinėje namo pusėje įrengiama pagilinta palėpė su dideliais vitrininiais langais, kuriuos dengia krintantis pastogės šešėlis ir saikingų profilių kolonos. Nerekomenduojama dėti vitrininių langų atviruose, gerai matomuose fasaduose, nes neproporcingai didelės jų plokštumos nedera su smulkiai suskaidytais medinio namo sienomis. Kitu atveju didelius langus galima dengti užtraukiamais ar užstumiamais skydais arba medinėmis durimis ir vartais.

Sodyboje galima statyti keletą nedidelių ūkinės paskirties pastatų arba sujungti juos po vienu stogu.

Kad pastatas neatrodytų pernelyg ilgas, didelis ir grėsmingas, patartina jį statyti su linkiu. Taip susikursite ir jaukų kiemą su užuovėja.

Vakarinė ir pietinė sodybos dalys turėtų būti skirtos poilsiui ir atgaivai, t. y. želdiniams ir gėlynams. Prie jų tiktų pavėsinė. Nuošalesnėje vietoje, sklypo pakraštyje dar galėtų atsirasti ir pirtelė.

Taikantis prie kaimo tradicijų labai svarbus kiemo apželdinimas: įvažiuojamasis keliukas pabrėžiamas dideliais lapuočiais medžiais, privati kiemo erdvė nuo kelio pridengiama sodu ar medžių grupelėmis. Gyvenant gamtoje nedera nuo jos atsitverti nepermatomomis tvoromis ar tankiomis gyvatvorėmis, – kaimo žmogus visuomet buvo atviras aplinkai ir praeiviui.

Sodybos plotas 20 arų:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Pavėsinė

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Terasa	13,40
2	Priemenė	24,20
3	Sandėliukas	1,90
4	Virtuvė-svetainė	37,20
5	Vonios kambarys	9,30
6	Koridorius	7,40
7	Katilinė	9,00
8	Kambarys	22,60
9	Kambarys	22,60
I aukšto plotas		147,60
Užstatymo plotas		170,50

Naujos pirkios interjeras

Koridorius

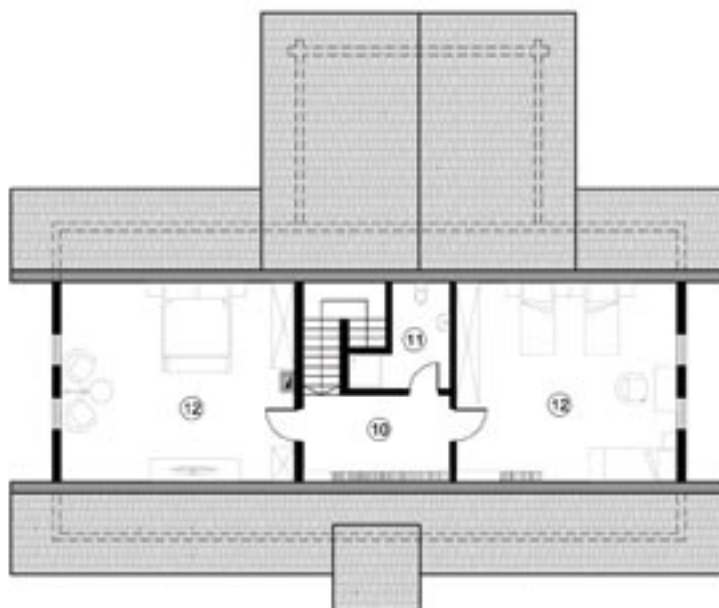
Koridoriaus langas

Užstumiamos skydu pirkios durys

Užveriamos durys

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
10	Koridorius	9,00
11	Vonios kambarys	5,50
12	Kambarys	32,80
13	Kambarys	31,00
	II aukšto plotas	78,30
	Užstatymo plotas	170,50

Naujas namas Vyžių k.

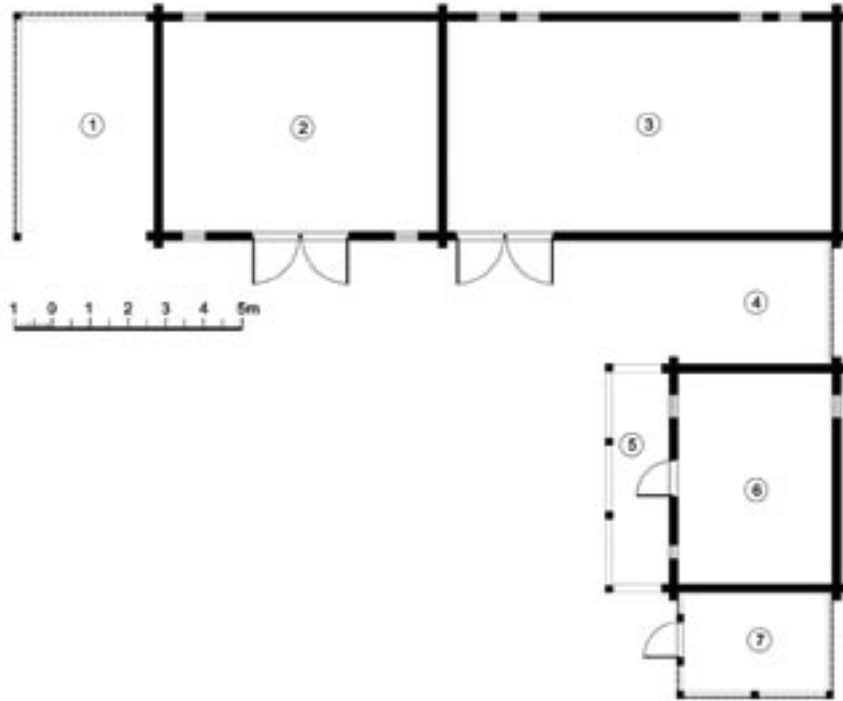
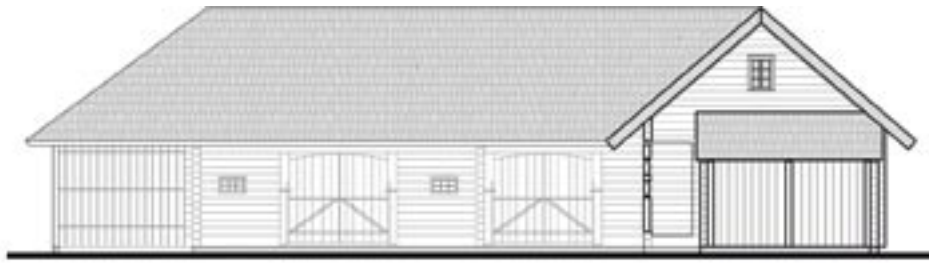

Pirkios langas LLBM

Pirkios skliauto puošyba Pažiegės k.

Ūkinis pastatas

Namas su linkiu LLBM

Tvarto linkis LLBM

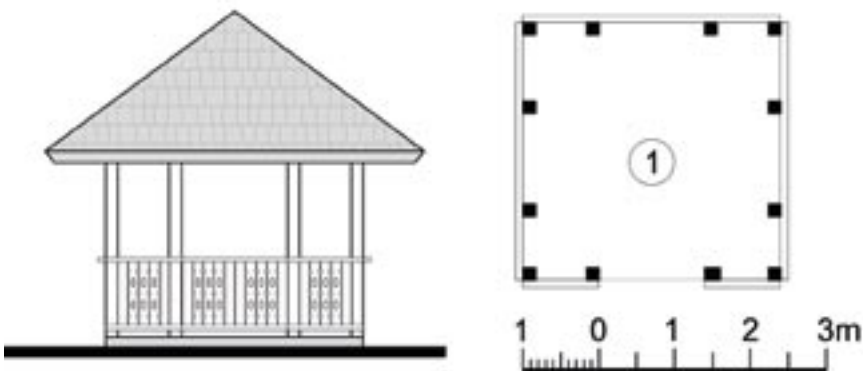
Tvarto durys

Ūkinis pastatas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė automobiliui	20,00
2	Dirbtuvė	40,90
3	Tvartas	57,10
4	Pastogė	13,00
5	Priesvirnis	8,20
6	Svirnas	23,00
7	Malkinė	10,00
I aukšto plotas		172,20
Užstatymo plotas		193,60

Pavėsinė

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pavėsinė	11,56
Užstatymo plotas		11,56

Pavėsinė LLBM

Pavėsinė su rūšiu

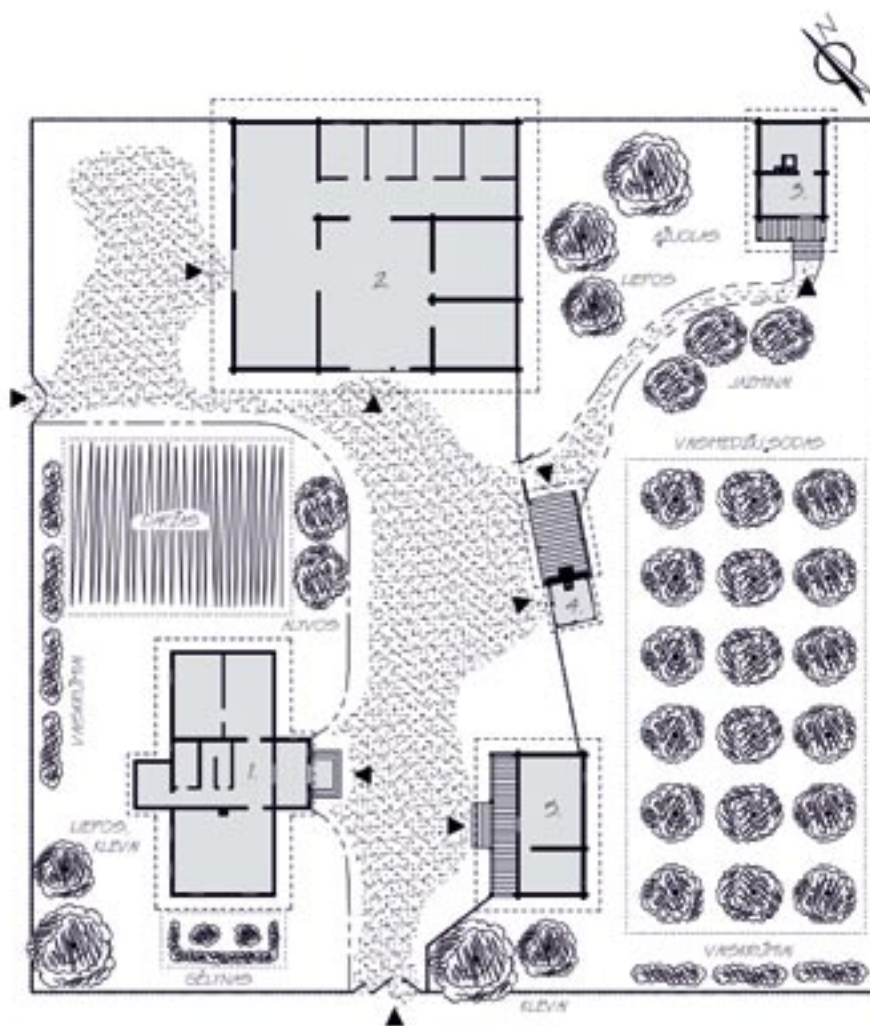

Pavėsinė su rūšiu

Sodyba „Rugpjūtis”

Didelė ūkininko sodyba, kurią sudaro pirkia, svirnas, tvartas su daržine, pavėsinė su lauko židiniu ir pirtis. Pastatai tradiciškai sustatyti apie kiemą, kuris galėtų būti pertvertas į švarų – tarp svirno ir namo bei ūkinį – prie tvarto. Ūkiniai pastatai paprastai statomi šiaurinėje sodybos pusėje, šalia jų sodinami daržai, už namo ar svirno įveisiamas sodas, šalia pirkios ir svirno sodinami gėlynai. Labai svarbu įvertinti sklypo apsuptį ir sodybos planą bei apželdinimą derinti prie istoriškai susiklosčiusių struktūrų – jau esančių pastatų, medžių, kelių. Tuomet sodyba organiškai įsilies į aplinką, bus jauki ne tik joje gyvenantiems, bet ir aplinkiniams žmonėms.

Pirkia dviejų galų, su vienu įėjimu per uždara prieanągi kiemo pusėje. Namas turi šiam kraštui būdingą dvi- aukštį prieanągi. Tradiciškai priešais namą – svirnas. Jis gali būti skirtas ir svečių nakvynei, ir ūkio reikmėms. Vasarą visada patogiu turėti lauko virtuvę ar bent jau pastogę su lauko židiniu. Jeigu ūkyje laikomi gyvuliai, lauko virtuvė statoma netoli tvartų. Ūkinis pastatas su tvartais, daržine, dirbtuve ir kitomis patalpomis gali turėti uždara kiemelį – tai patogiu, jauku ir higieniška. Pastatytas šiaurinėje kiemo pusėje didelio tūrio tvartas, kaip ir kluonas, sudaro foną reprezentaciniams sodybos pastatams – pirkiai su svirnu. Pirtis dažniausiai nukeliama į sklypo pakraštį, arčiau vandens telkinių.

Sodybos plotas 30 arų:

1. Pirkia; 2. Ūkinis pastatas; 3. Pirtis; 4. Pavėsinė; 5. Svirnas

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Prieangis	8,60
2	Priemenė	14,70
3	Sandėliukas	1,80
4	Virtuvė-svetainė	33,90
5	Vonios kambarys	6,00
6	Katilinė	4,60
7	Kambarys	16,60
8	Kambarys	16,60
I aukšto plotas		102,80
Užstatymo plotas		123,30

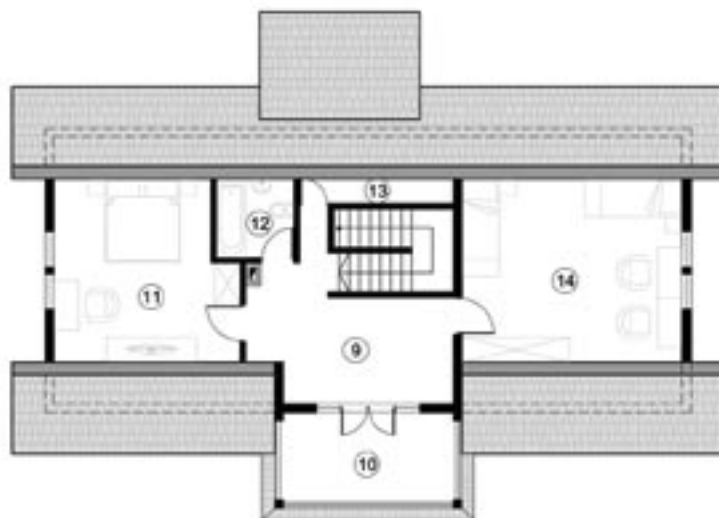

Rekonstruotos pirkios prieangis Stasiūnų k.

Istiklintas prieangis Papiškių k.

Dviaukštis prieangis Degučių k.

Dviaukštis prieangis

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
9	Prieškambaris	14,40
10	Balkonas	9,40
11	Kambarys	16,60
12	Vonios kambarys	3,70
13	Sandėliukas	2,20
14	Kambarys	22,00
	II aukšto plotas	68,30
	Užstatymo plotas	123,30

Pirkia Stasiūnų k.

Skliauto langelis

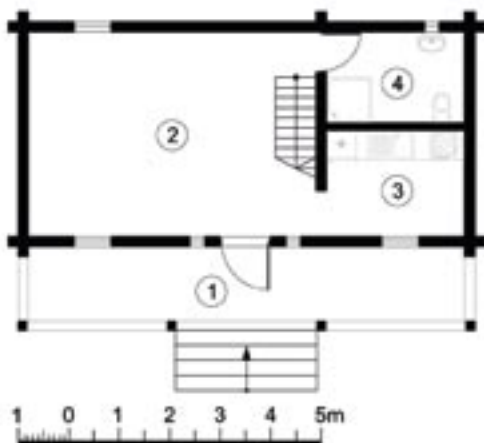

Pirkia Čigoniškės k.

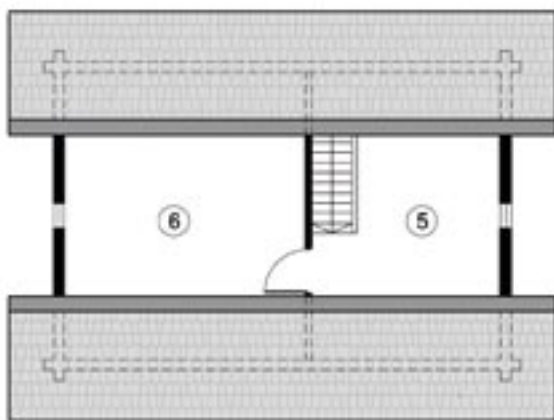

Pirkios langas

Svirnas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priesvirnis	13,00
2	Svirnas	21,80
3	Virtuvė	5,70
4	Vonios kambarys	4,90
5	Kambarys	9,90
6	Kambarys	14,80
I aukšto plotas		45,40
II aukšto plotas		24,70
Užstatymo plotas		55,20

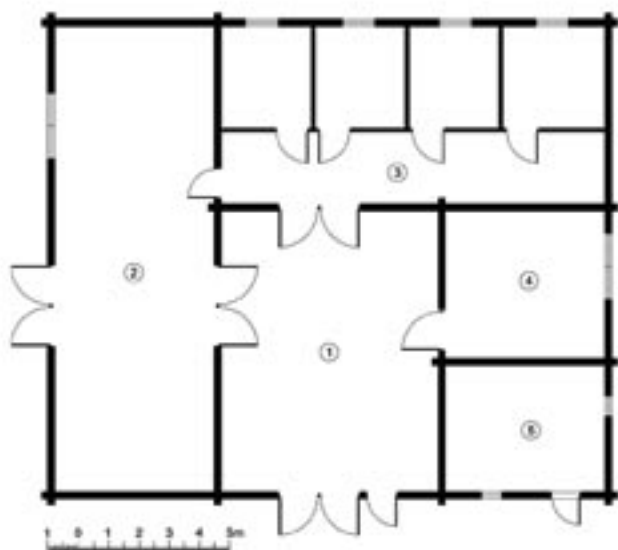

Aukštaitiški svirnai LLBM

Svirnas Šuminių k.

Svirno durys

Durų vyris

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Diendaržis	67,00
2	Kluonas arba daržinė	81,60
3	Arklidė	73,10
4	Avidė	26,00
5	Dirbtuvė	22,30
I aukšto plotas		270,00
Užstatymo plotas		293,90

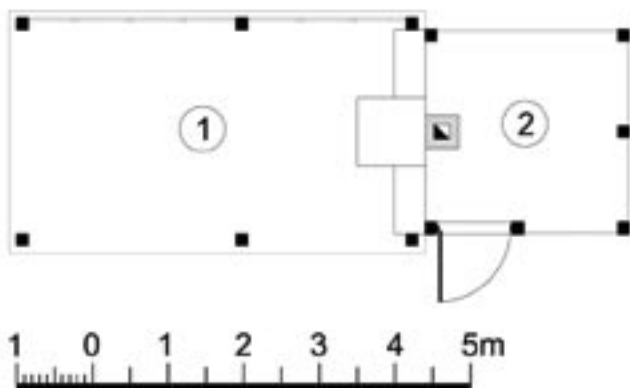
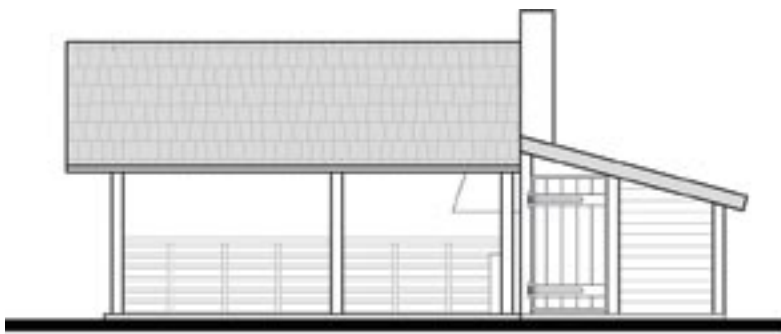
Kluono durys

Tvarto vidus

Naujas ūkinis pastatas

Senas tvartas Mėčionių k.

Pavėsinė

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pavėsinė	17,80
2	Malkinė	6,10
	Užstatymo plotas	24,90

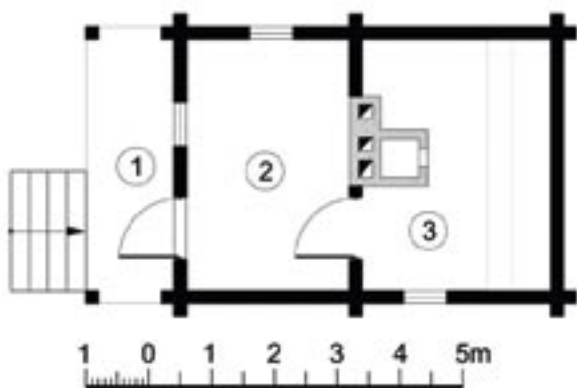
Pavėsinė Šnėriškių k.

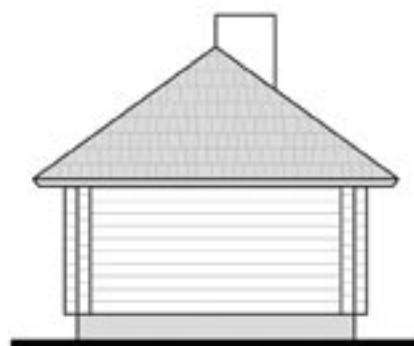
Svirnelis Šiaudiniškės k.

Durų rankena

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	4,80
2	Priepirtis	10,40
3	Pirtis	12,40
I aukšto plotas		27,60
Užstatymo plotas		33,40

Durų rankena

Svirnas ir pirtelė

Vasaros nameliai

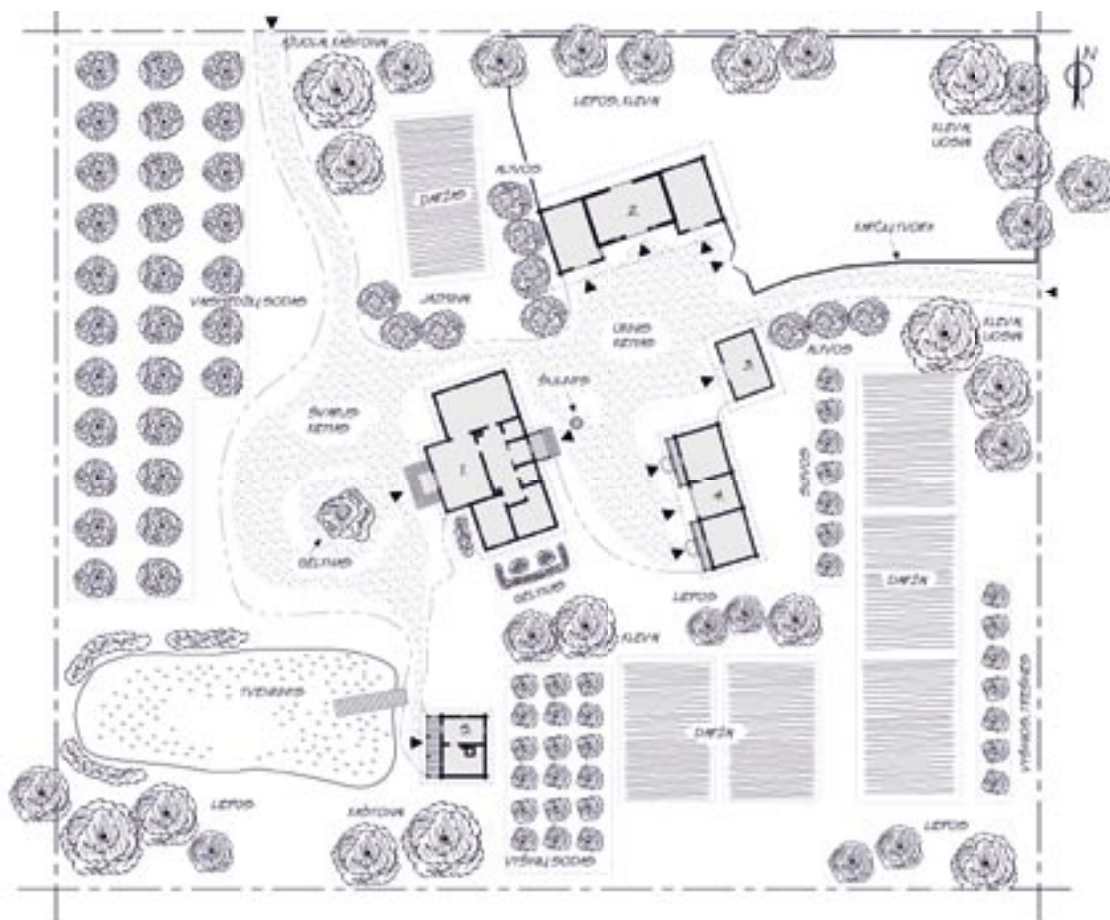
Pirtis

Sodyba „Rugsējis”

Didelē ūkinīnko sodyba; joje yra pirķia, svirnas su veŕimīne, malkīnē, ūkinīs pastatas ir pirtīs. Pastatai sustatyti apie vienā kiemā, tik namas labiau atvertas ī kitā pusē nei kiemas – ī vakarų pusē su graŕiu vaizdu ī vandens telķinius ir gēlynus. Pirķia dviejų galų, viename – virtuvē ir valgomasis, kitame – vonios ir darbo kambariai, centre – priemenē su laiptais ī ant-rā aukštā, kur yra trys erdvūs kambariai. Vidurīnē namo dalīs paplatīnta, joje īrengta ŕviesī svetainē. ī kiemā atsuktas tik kuklus namo fasadas su ūkiniu prieanĝiu. Lygiagreķiai su namu stovi trijų patalpų svirnas, ŕalia jo – malkīnē, ŕiauriau – ūkinīs pastatas. Svirne galīmā īrengti kambarius sveķiams, veŕimīnē-je – dirbtuvē arba naudoti pagal tiesiogīnē paskirtī. Malkīnē yra svarbus sodybos elements – nedidelių graŕių formų pastatēlīs tikrai papuoŕtų kiemā. Ūkinīs pastatas pagal poreikius gali bŭti pritaikomas tvar-

tams, darŕinēms, kluonui, garaŕui, mechanīnēms ar amatų dirbtuvēms, medŕiagoms sandēliuoti ir pan. Patalpų paskirtīs lemia durų ir langų dydŕius bei jų īdēstymā. Patogu, kai yra platesnē ūkinīo pastato pastogē, po kuria neuŕlyja, tada po ja galīmā kā nors veikti ar pasidēti darbo īrankius. Vidurīnē tvarto dalīs pavaizduota mŭro sienomis. Kartais tai bŭdavo plŭkto molio sienos, reķiau akmenų mŭro, nors Rytų Aukŕtaitijoje labiausiai īprasta statyti medīnius pastatus. Uŕ tvarto galētų atsirasti ir daugiau ūkinēs paskirtīs pastatų. ŕalia vandens statoma pirtelē su nedidele galerija, atgrēŕta ī vakarus.

Statant sodybā svarbu apgalvoti pastatų ir patalpų paskirtī, patogius funkķinius ryŕius, numatyti tinkamus atstumus tarp jų. Atsimintina, kad pastatų architektŭrā labiausiai lemia trys dalyķai: medŕiagiŕ-kumas, tŭriai arba formos ir apdaila bei puoŕyba.

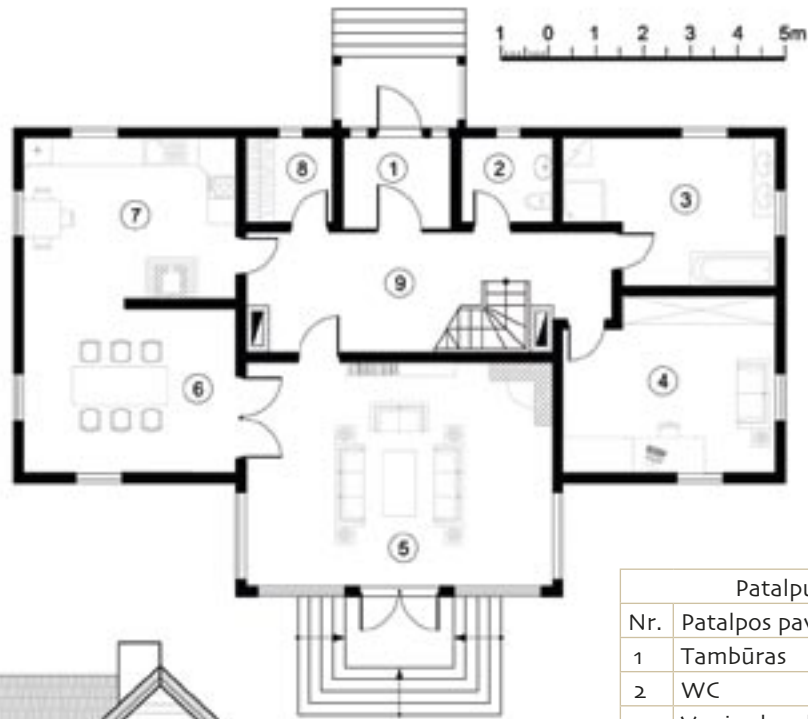

Sodybos plotas 80 arų:

1. Pirķia; 2. Ūkinīs pastatas; 3. Malkīnē; 4. Svirnas; 5. Pirtīs

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Tambūras	4,50
2	WC	3,50
3	Vonios kambarys	12,50
4	Kambarys	16,00
5	Svetainė	31,00
6	Valgomasis	15,70
7	Virtuvė	15,40
8	Sandėliukas	3,30
9	Holas	15,90
I aukšto plotas		117,80
Užstatymo plotas		146,10

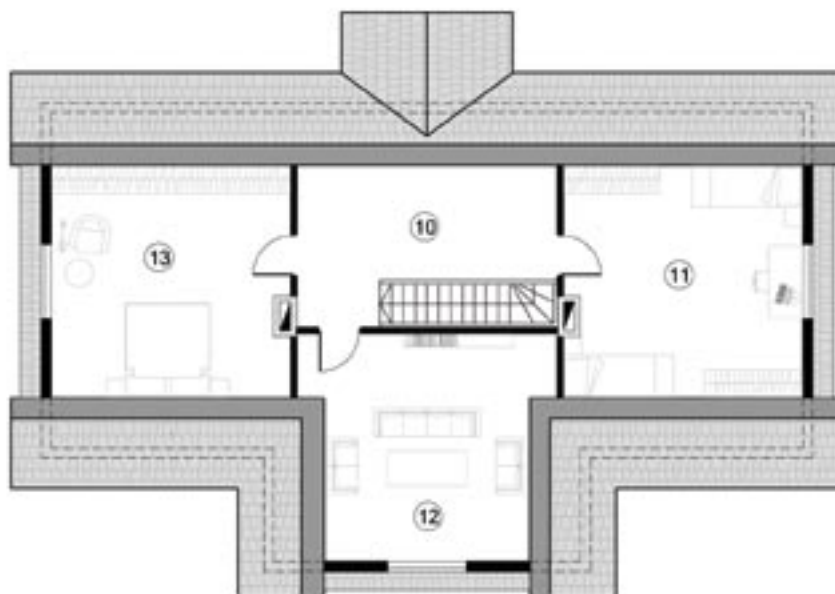
Pirkia Gipėnų k.

Įstiklintas prieangis

Pirkia Strazdų k.

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
10	Holas	15,40
11	Kambarys	17,00
12	Kambarys	20,60
13	Kambarys	17,00
II aukšto plotas		78,30
Užstatymo plotas		146,10

Atstatyta pirkia Pažiegės k.

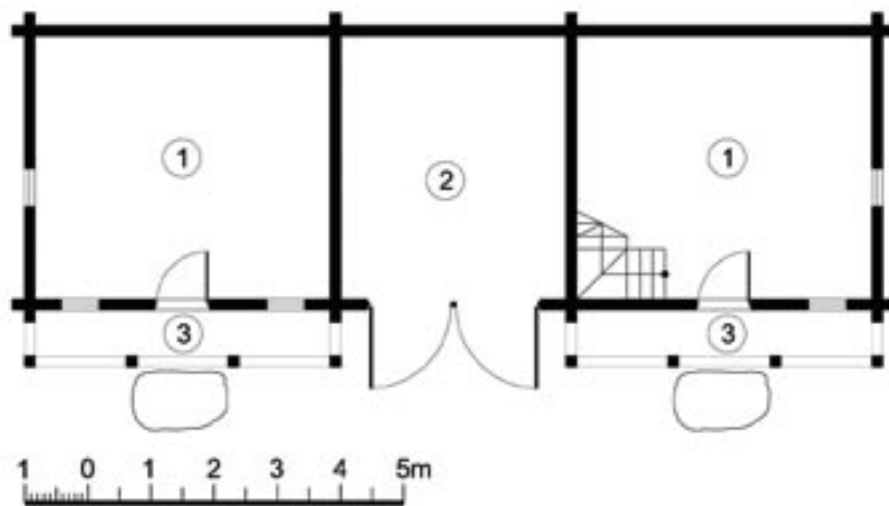
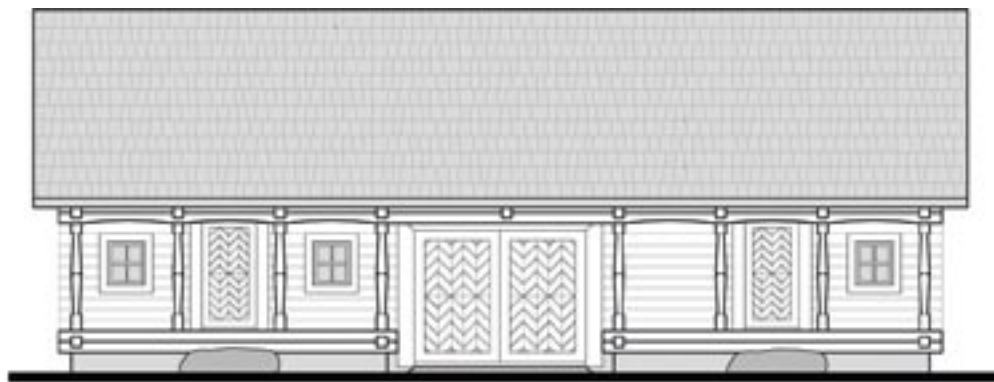

Įstiklintas prieangis

Pirkia Želvos mstl.

Svirnas ir vežiminė

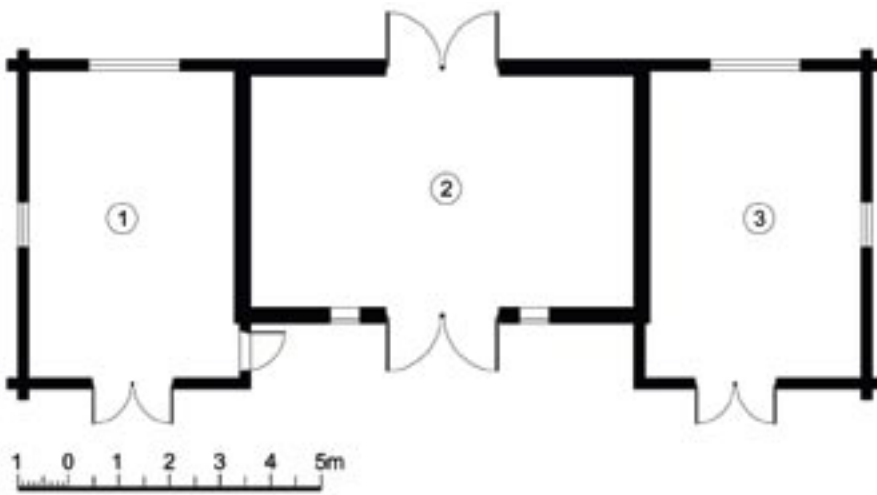
Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Svirnas	39,20
2	Vežiminė	15,00
3	Priesvirnis	7,00
	I aukšto plotas	61,20
	Užstatymo plotas	69,90

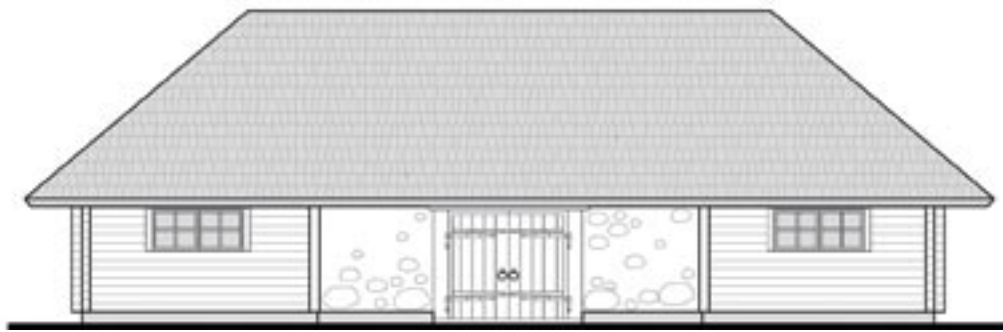
Svirnas su vežimine LLBM

Priemenės langelis

Aukštaitiškas svirnas LLBM

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Dirbtuvė	25,60
2	Garažas	35,00
3	Sandėliavimo patalpa	25,60
I aukšto plotas		86,20
Užstatymo plotas		100,00

Tvartas Vainiškių k.

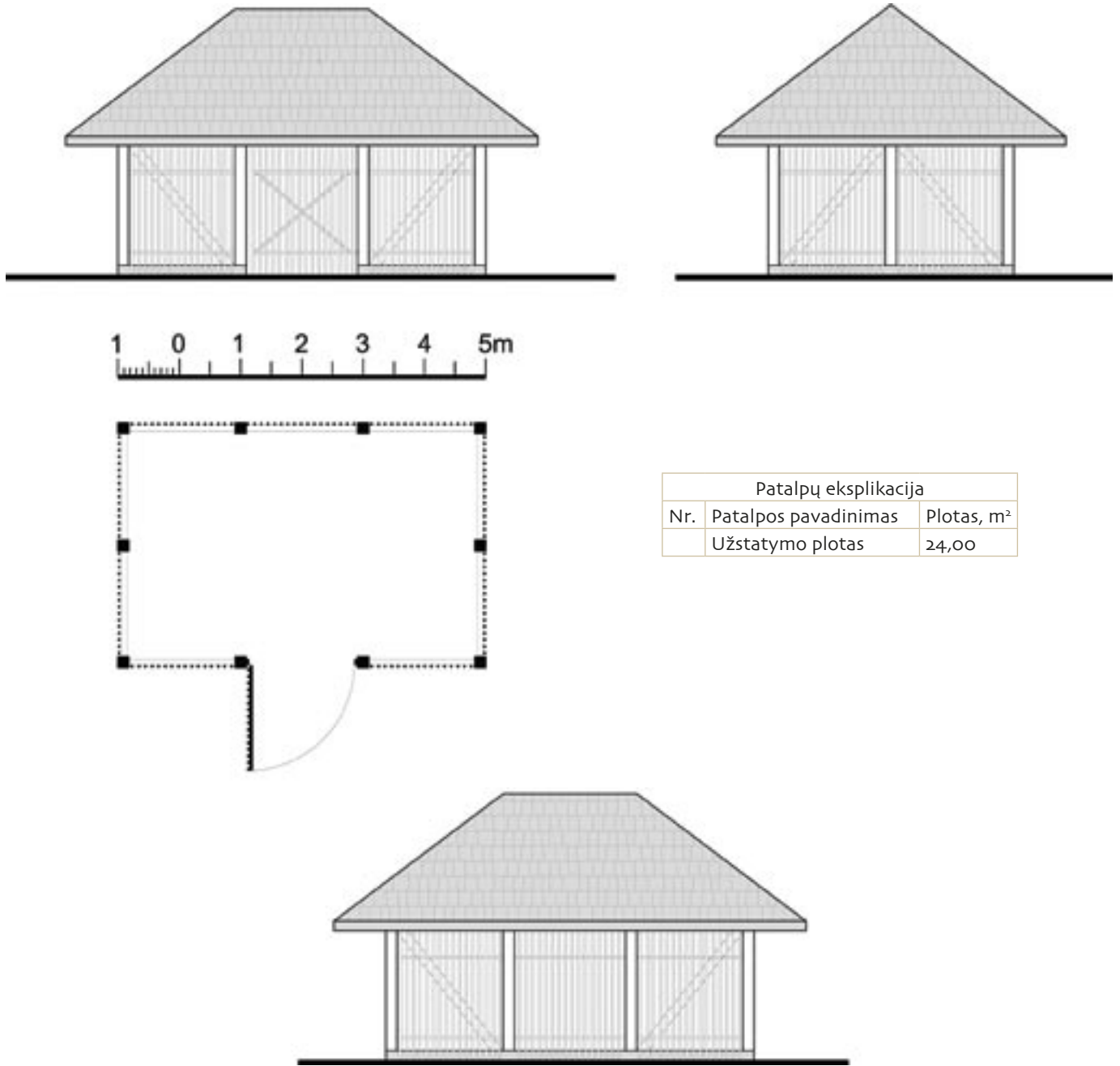

Naujas ūkinis pastatas

Tvartas LLBM

Malkinė

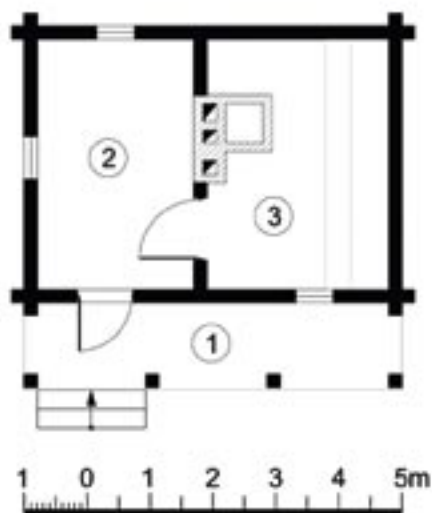
Pirkia, apkrauta malkomis

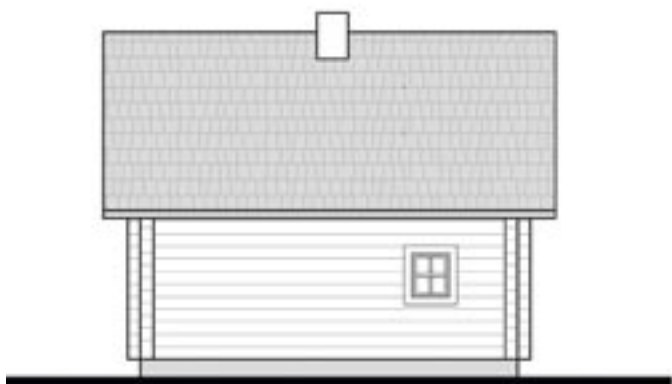
Malkinė su išvieta / WC

Malkinė LLBM

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Pastogė	8,40
2	Priepirtis	10,00
3	Pirtis	11,60
I aukšto plotas		30,00
Užstatymo plotas		34,80

Langelis

Nauja pirtis Panatryčio k.

Dvigubos namo durys Gotlande

Sodyba „Spalis“

Ūkininko arba vasarotojo sodyba. Ją sudaro didelis gyvenamasis namas, svirnas, kluonas, tvartas, rūšys ir pirtis su ūkine patalpa. Sodyboje galėtų būti ir įprastų ūkinių pastatų: tvartai, daržinė, kluonas, malkinė, rūšys, ir daugiau šiuolaikinių: garažas, dirbtuvės, sandėliai ir pan. Svarbiausia sodyboje – dvigalė pirkia su būdingu šiam regionui dviaukščiu prieangiu, kuris papuošia ir suteikia namui savitumą. Pirkia turi du išėjimus skirtingose pusėse – vienas reprezentacinis, orientuotas į pietinę pusę, kitas labiau ūkinis, atgręžtas į vidinį kiemą. Pietų pusėje prieangis gerokai įgilintas, kur susidaro šviesus holas, iš jo patenkama į kambarius ir ūkinę priemenę. Virš holo antrame aukšte yra itin jaukus panašaus ploto kambarys. Namas gali būti planuojamas ir kitaip: vietoje priemenės – virtuvė, kitaip išdėstyti sanitariniai mazgai ar laiptai, vedantys į antrą aukštą. Būdingi bruožai – dviaukštis uždaras įgilintas prieangis ir daili puošyba. Jeigu nuspręsite sudėti

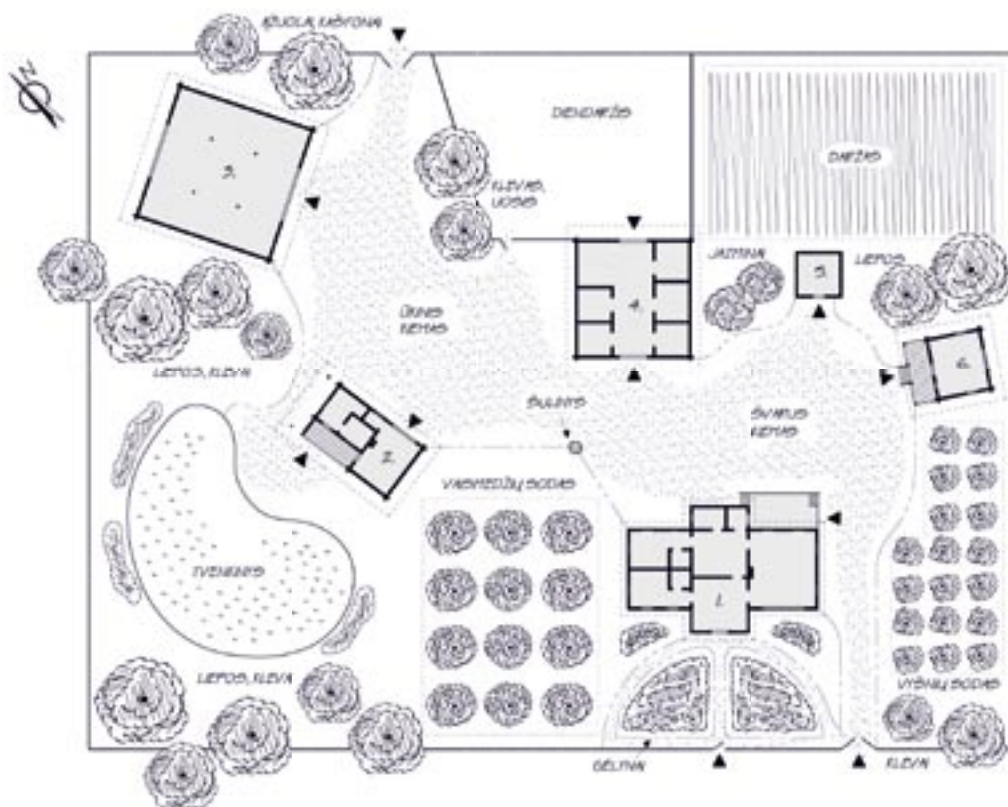
didesnius langus, jų plokštumas reikėtų suskaidyti mediniais rėmeliais, priderinti prie visos namo architektūros.

Svirnas su galiniu įėjimu, dviaukštis, su balkonėliu, į kurį patenkama išoriniais laiptais. Tinka ir svečiams apgyvendinti, ir ūkinėms reikmėms.

Tvartas ir kluonas tradicinių formų, pritaikyti šiuolaikiniam gyvenimui: kluonas turi aukštus ir plačius vartus (su atskirai pakeliama viršutine dalimi), tvarte įdėti langai. Ūkininkaujant gerai turėti lauko rūšį, jis paprastai įrengiamas netoli virtuvės.

Pirtis statoma sklypo pakraštyje, prie vandens telkinio. Viename jos gale paplatinta pastogė malkoms susidėti, kitame – ūkinė patalpa, skirta dirbtuvei, kepyklai, lauko virtuvei, varyklai („bravorui“) ar daiktams susidėti. Jaukumą suteikia kolonėlėmis paremta stogo užlaida, gražios apdailos detalės.

Svarbu, kad visi sodybos pastatai tarpusavyje derėtų – medžiagomis, spalvomis, formomis ir apdaila.

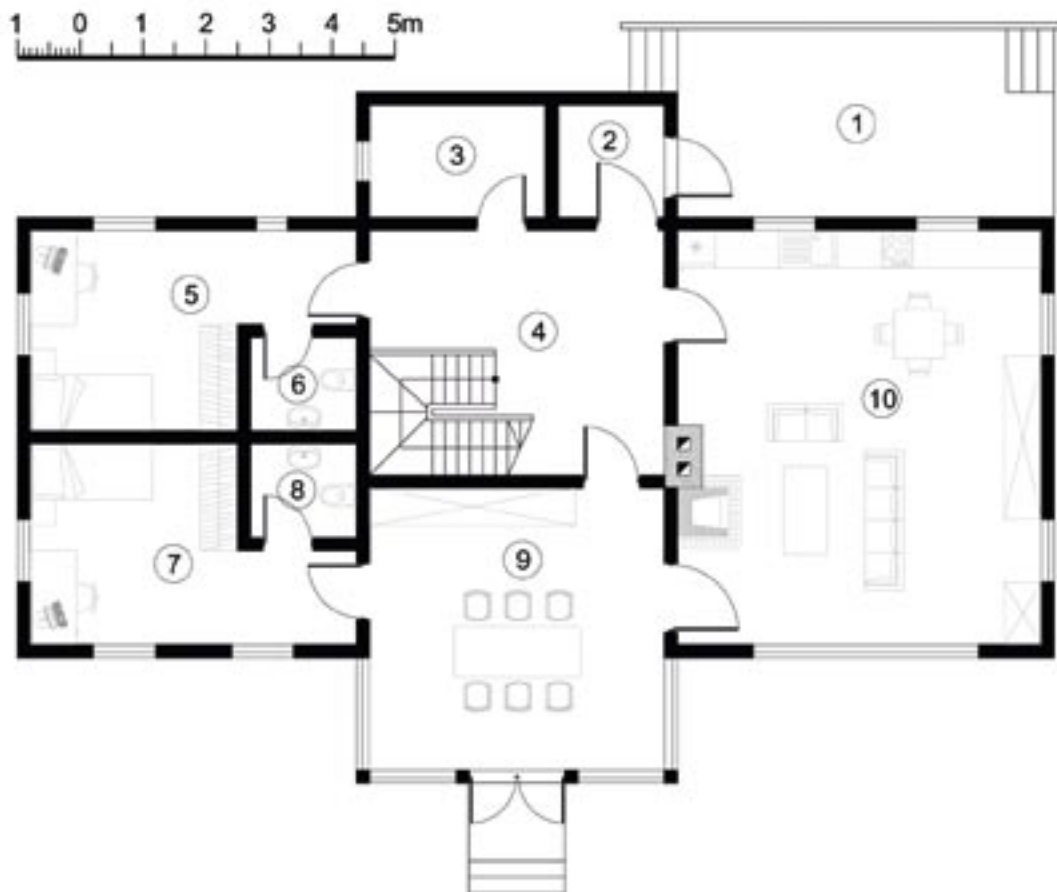
Sodybos plotas 48 arai:

1. Pirkia; 2. Pirtis-dirbtuvė; 3. Kluonas; 4. Tvartas; 5. Rūšys; 6. Svirnas

Sena pirkia su dviaukščiu prieangiu Panatryčio k.

Pirkia

Pirkia su dviaukščiu prieangiu Ginučiu k.

Prieangis

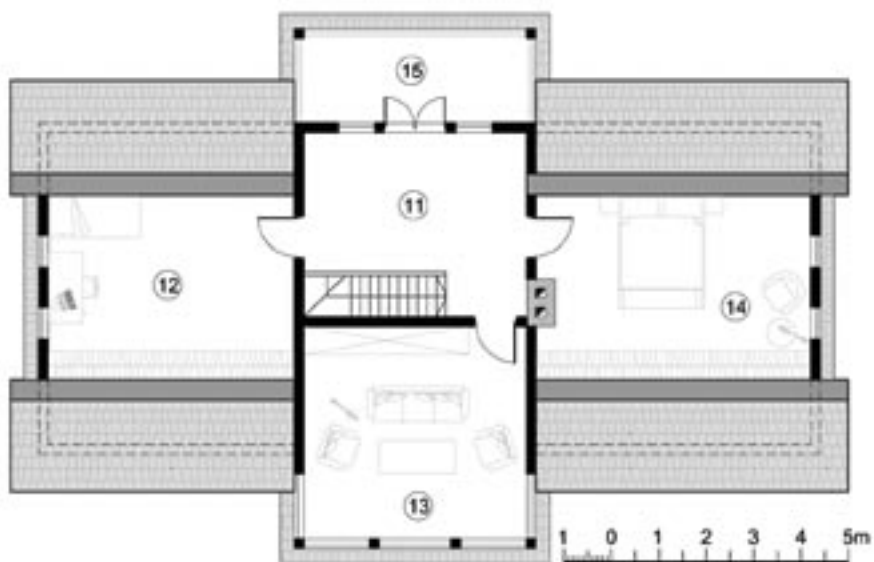

Pirkios langas

Pirkia su dviaukščiu prieangiu

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Terasa	18,60
2	Tambūras	3,10
3	Vonios kambarys	5,00
4	Priemenė	18,30
5	Kambarys	13,40
6	WC	2,50
7	Kambarys	13,40
8	WC	2,50
9	Veranda	21,10
10	Virtuvė-svetainė	38,30
11	Prieškambaris	15,50
12	Kambarys	20,30
13	Kambarys	21,10
14	Kambarys	22,00
15	Balkonas	10,20
I aukšto plotas		136,20
II aukšto plotas		89,10
Užstatymo plotas		155,30

Dviaukštis prieangis

Pirkios skliauto puošyba

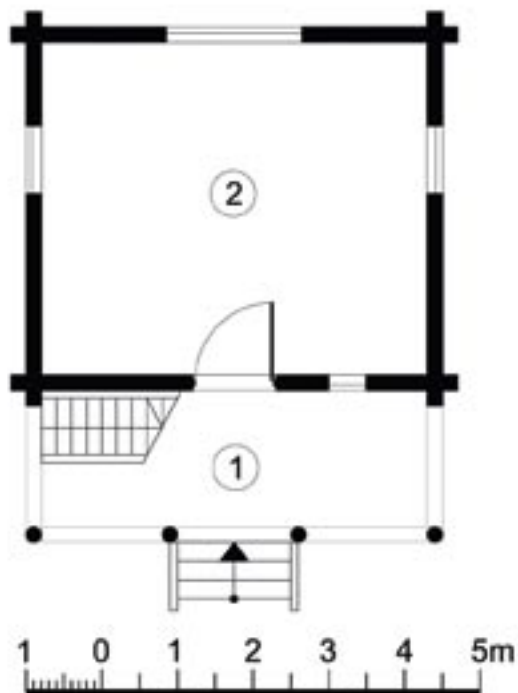

Pirkios skliauto puošyba

Pirkios langas

Svirnas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priesvirnis	7,40
2	Svirnas	22,40
3	Kambarys	14,30
	I aukšto plotas	29,80
	II aukšto plotas	14,30
	Užstatymo plotas	37,40

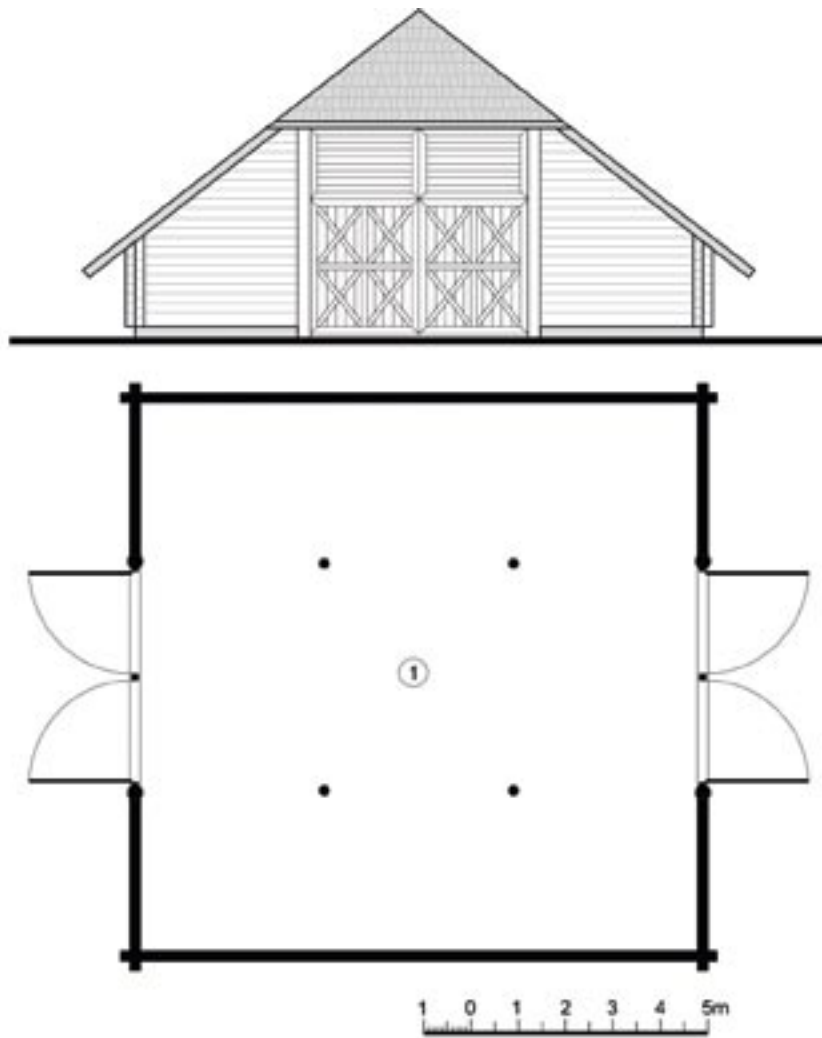

Svirnas Dubingių mstl.

Svirno durys

Svirnas su balkonėliu Kaltanėnų k.

Priesvirnio durų pavyzdžiai

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Kluonas	136,80
	Užstatymo plotas	148,40

Kluonas ir daržinė Varniškės k.

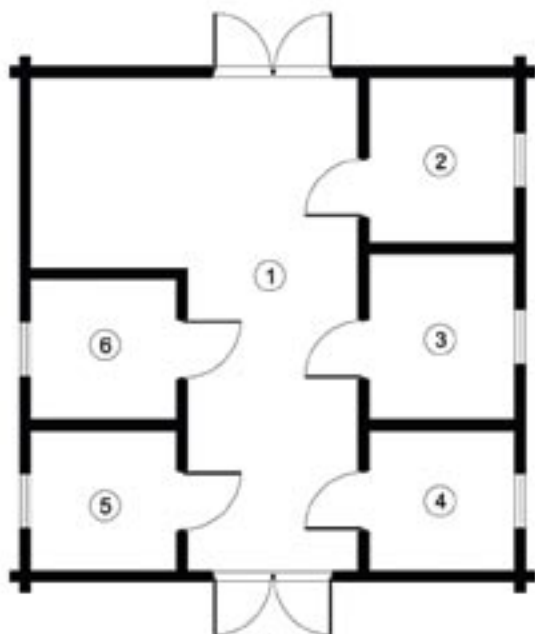
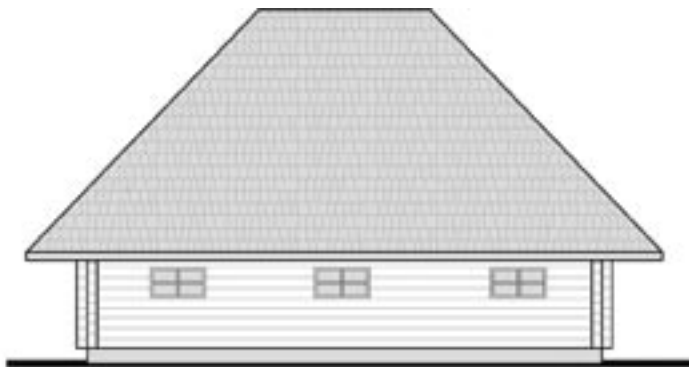
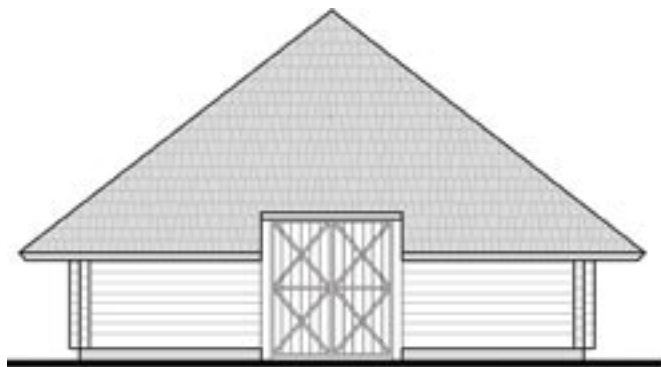

Naujas ūkinis pastatas Ščiurio k.

Aukštaitiško kluono interjeras

Tvartas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Diendaržis	45,10
2	Arklidė	9,80
3	Avidė	9,80
4	Kiaulidė	8,10
5	Ūkinė patalpa	8,10
6	Karvidė	8,10
I aukšto plotas		89,00
Užstatymo plotas		102,00

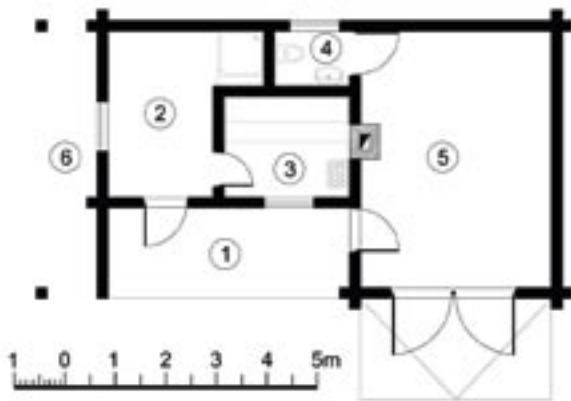
Tvartas Babraunykų k.

Ūkinio pastato durys

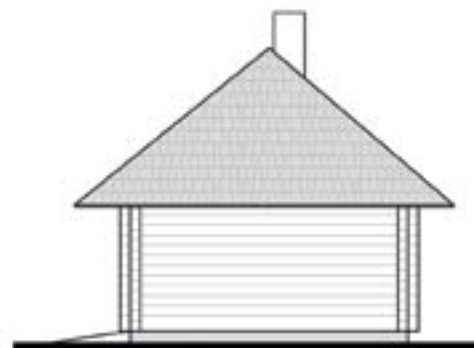
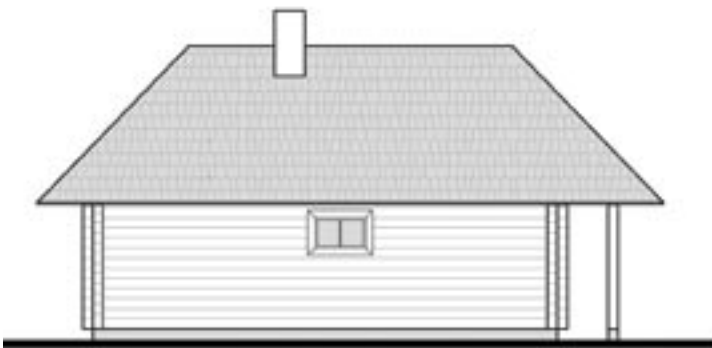
Pėdinė stogo konstrukcija

Pirkios durys

Pirtis su dirbtuve

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Terasa	8,60
2	Priepirtis	8,00
3	Pirtis	8,00
4	WC	1,60
5	Dirbtuvė	19,40
6	Malkinė	6,60
I aukšto plotas		49,20
Užstatymo plotas		57,20

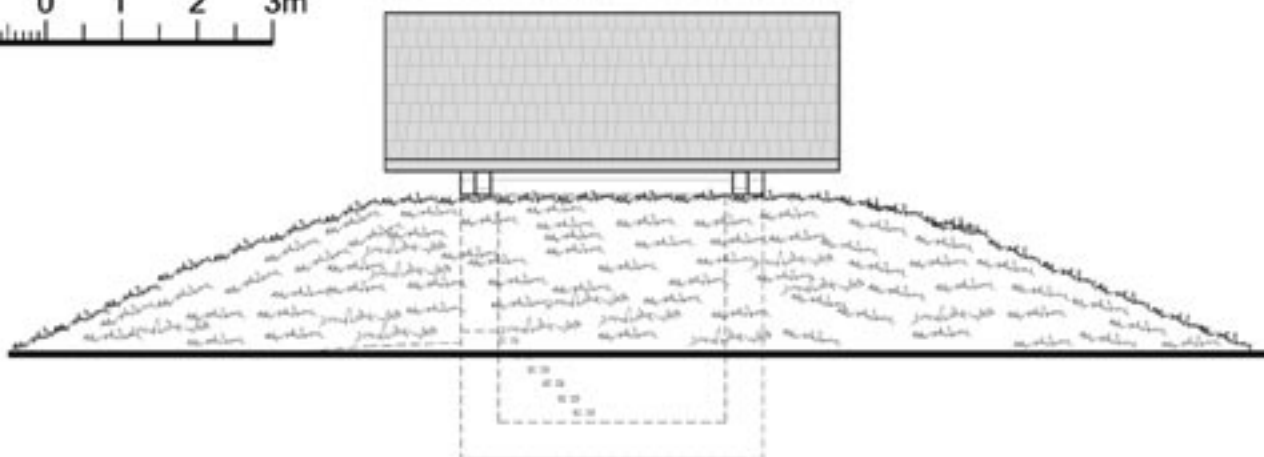
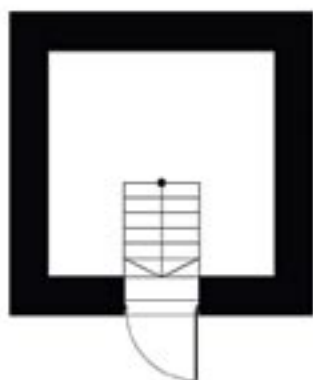
Rekonstruota pirkia Vyžių k.

Durų rankenų pavyzdžiai

Rūsys

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
	I aukšto plotas	9,00
	II aukšto plotas	13,00
	Užstatymo plotas	18,00

Mažosios architektūros elementai: vartai

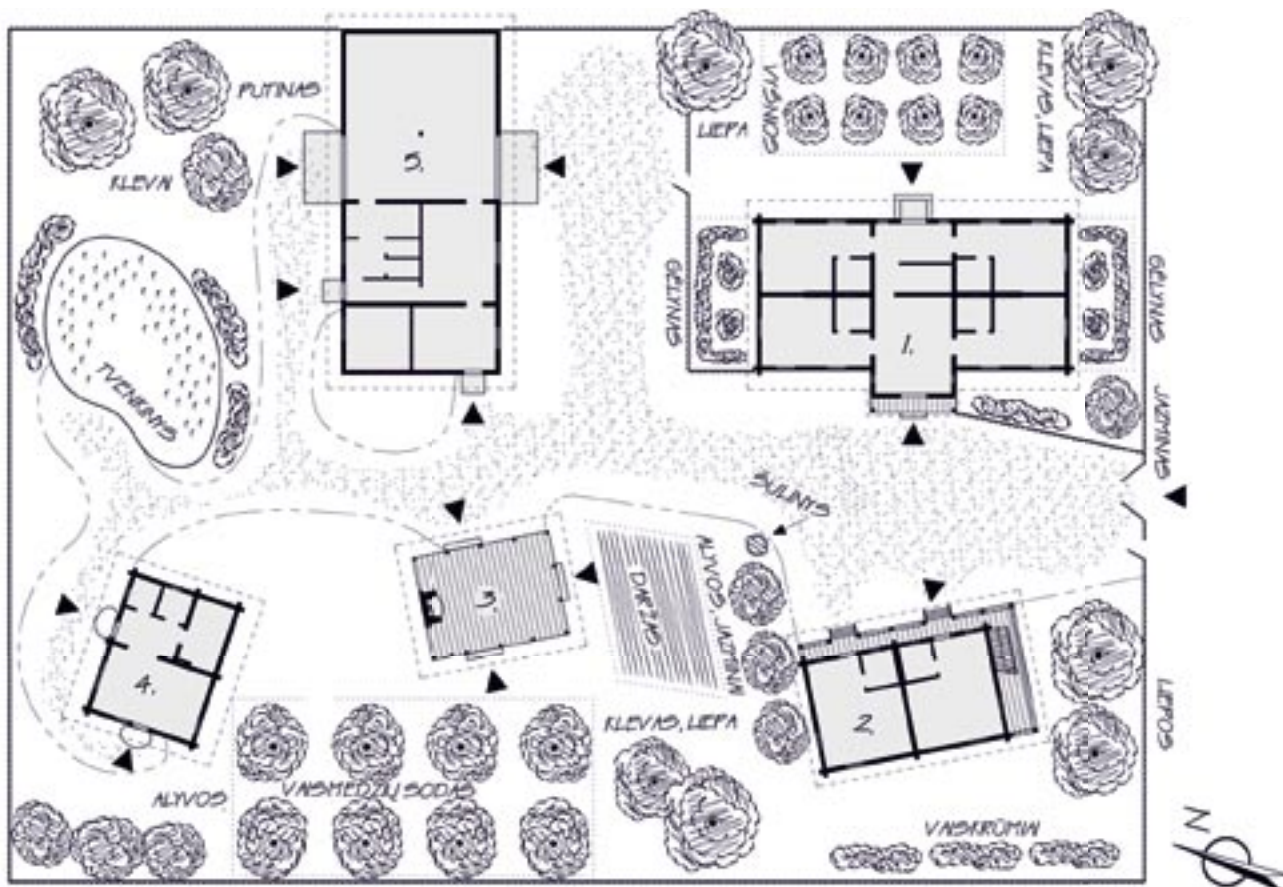

Sodyba „Lapkritis“

Kaimo turizmo sodyba, kurią sudaro pirkia, svirnas, ūkinis pastatas ir pirtis su pavėšine. Pastatai sustatyti tradiciškai apie du kiemus, vienas – tarp namo ir svirno, kitas – prie ūkinio pastato. Privažiuojamieji keliukai, sodas, daržas ir gėlynai turėtų būti aptverti medinėmis tvoromis, kurios suteikia jaukumo, aiškumo ir tvarkingumo įspūdį. Pirtis visada sodybos pakraštyje. Namas su svirnu puošniausi sodyboje, skirti svečiams apgyvendinti. Abu dvigalės pirkios galai lygiaverčiai, juose įrengti kambariai, viduryje, už priemenės – nedidelė virtuvė. Pastoginis aukštas taip pat skirtas svečiams. Šiek tiek perplanavus, pirkioje galėtų gyventi ūkininkas, besiverčiantis kaimo turizmu. Tuomet sodyboje prireiktų ir ūkinių pasta-

tų: tvarto, daržinės, kluono, sandėlio, rūšio. Jeigu sodyba skirta tik poilsiui ir turizmui, ūkinis pastatas gali būti pritaikomas susibūrimams ar pokyliams – įrengiama salė, aptarnavimo patalpos, palėpėje – poilsio ar pasitarimų kambariai. Ūkiniame pastate neturėtų atsirasti didelių langų, pristatytų prieančių ar puošybos – to, kas pažeistų tradicinės architektūros dermę ir dėsningumus: hierarchinį principą, vientisumą ir nuosaikumą.

Netoli salės, sode ar šalia gėlynų, tiktų pavėšinė, už jos – pirtis. Pirtyje, palėpėje, taip pat gali būti įrengiami papildomi kambarėliai svečių nakvynei. Tokioje sodyboje vienu metu galėtų gyventi ir pramogauti apie 30–40 žmonių.

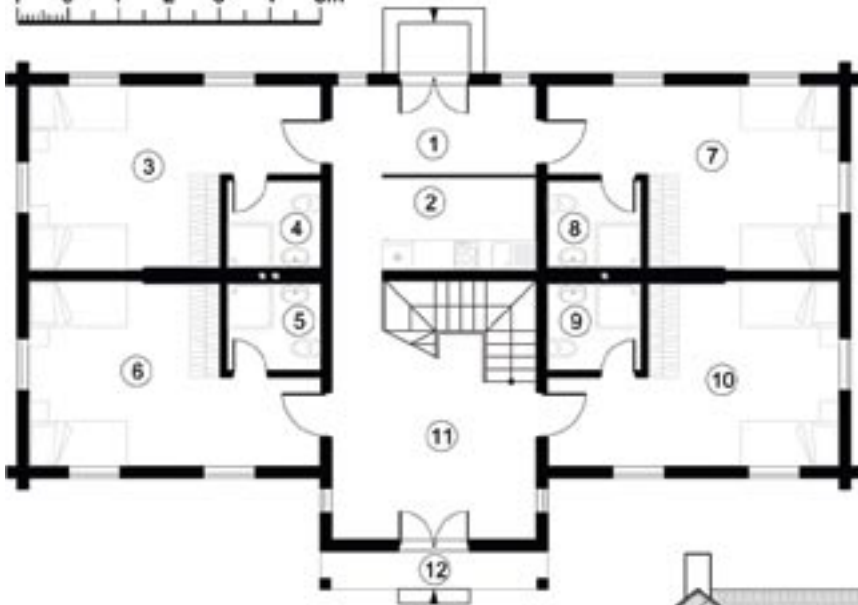
Sodybos plotas 27 arai:

1. Pirkia; 2. Svirnas; 3. Pastogė; 4. Pirtis; 5. Ūkinis pastatas arba konferencijų salė

Sena pirkia Mėčionių k.

Pirkia

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Koridorius	7,20
2	Virtuvė	7,50
3	Kambarys	17,40
4	Vonios kambarys	3,20
5	Vonios kambarys	3,20
6	Kambarys	17,40
7	Kambarys	17,40
8	Vonios kambarys	3,20
9	Vonios kambarys	3,20
10	Kambarys	17,40
11	Holas	17,70
12	Prieangis	3,40
I aukšto plotas		118,20
Užstatymo plotas		141,80

Pirkios kerčių ir sienų apdailos pavyzdžiai

Sienų apdailos pavyzdžiai

Sienų apdaila

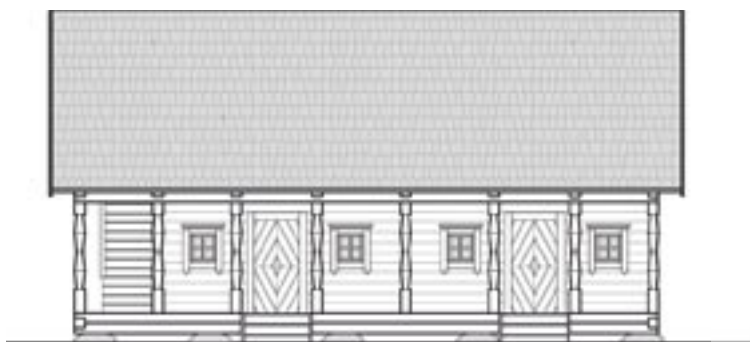

Pirkios durų pavyzdžiai

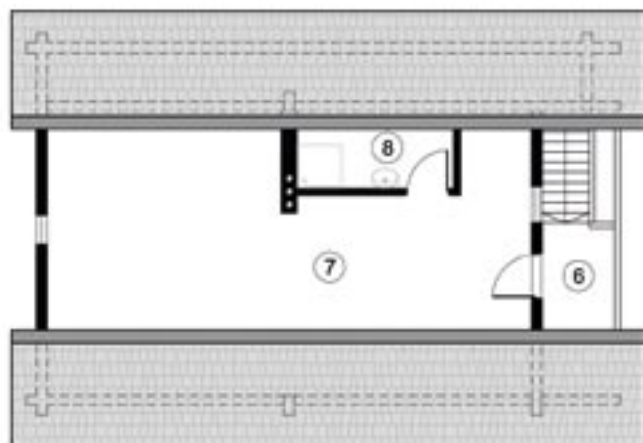
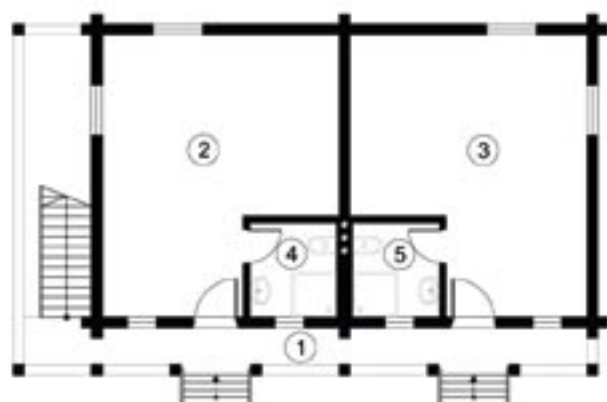

Rankenų pavyzdžiai

Svirnas

1 0 1 2 3 4 5m

Patalpų eksplikacija

Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priesvirnis	8,20
2	Kambarys	22,50
3	Kambarys	22,50
4	Dužas ir WC	3,20
5	Dužas ir WC	3,20
6	Balkonas	3,10
7	Kambarys	33,40
8	Dužas ir WC	3,70
	I aukšto plotas	59,60
	II aukšto plotas	40,20
	Užstatymo plotas	80,10

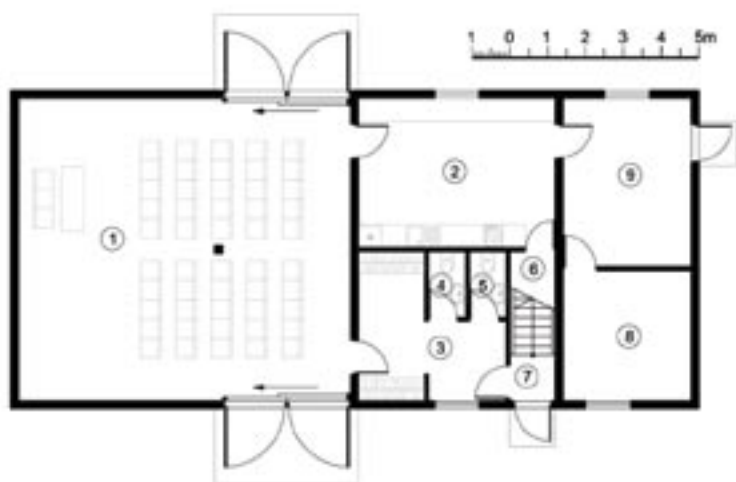
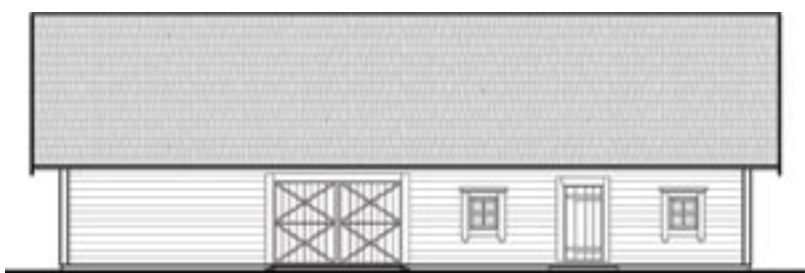

Svirnas Labanoro mstl.

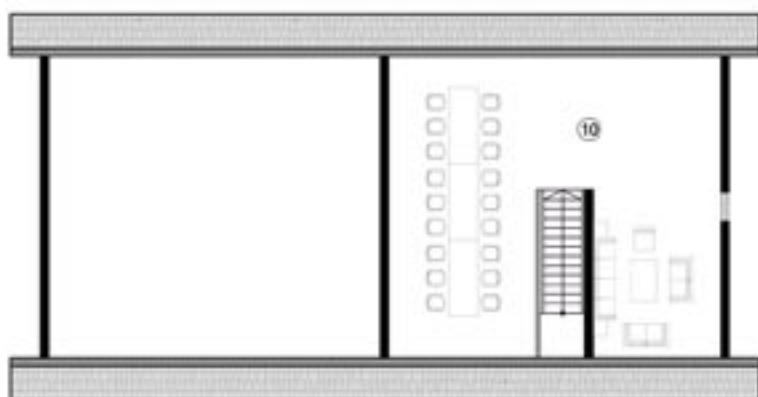
Senas svirnas Pakutiškio k.

Senas svirnas Marleniškės k.

Ūkinis pastats arba konferenciju salė

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Konferencijų salė	70,40
2	Virtuvė	20,50
3	Rūbinė	11,40
4	WC	1,70
5	WC	1,70
6	Sandėlis	1,80
7	Tambūras	1,40
8	Techninė patalpa	11,70
9	Holas	15,10
10	Poilsio kambarys	63,80
	I aukšto plotas	135,70
	II aukšto plotas	63,80
	Užstatymo plotas	152,90

Laiptai

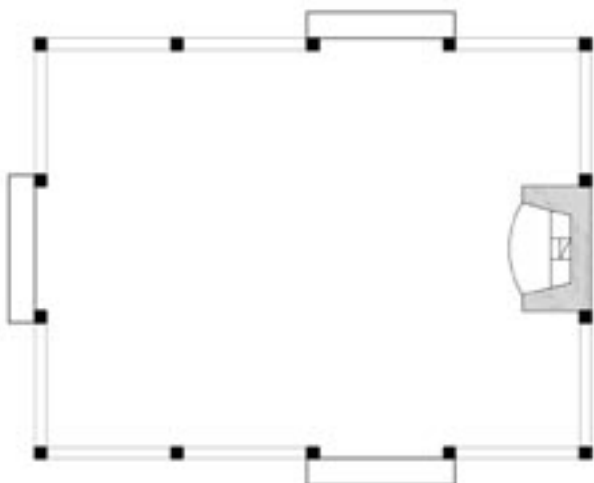
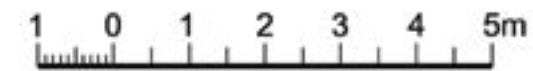

Naujas ūkinis pastatas Vyžių k.

Ūkinis pastatas Pažiegės k.

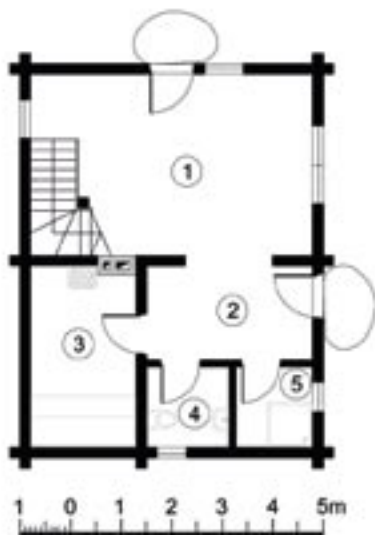
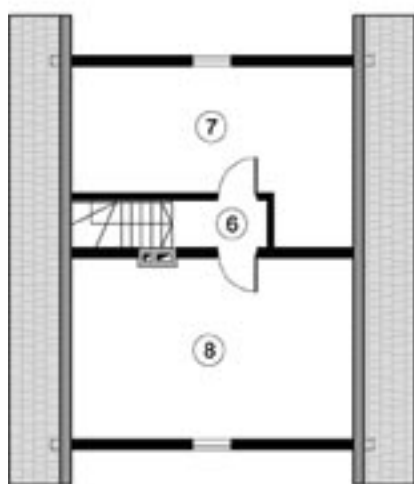
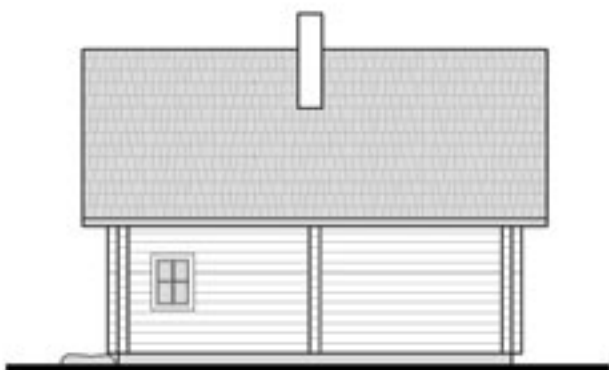
Pavėsinė

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
	Užstatymo plotas	40,80

Pavėsinių pavyzdžiai

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Kambarys	20,00
2	Priepirtis	6,20
3	Pirtis	7,80
4	WC	2,60
5	Dušas	2,50
6	Koridorius	1,80
7	Kambarys	15,00
8	Kambarys	20,20
I aukšto plotas		38,90
II aukšto plotas		37,00
Užstatymo plotas		46,80

Pirtis Čigoniškių k.

Pirties interjeras

Pastogė

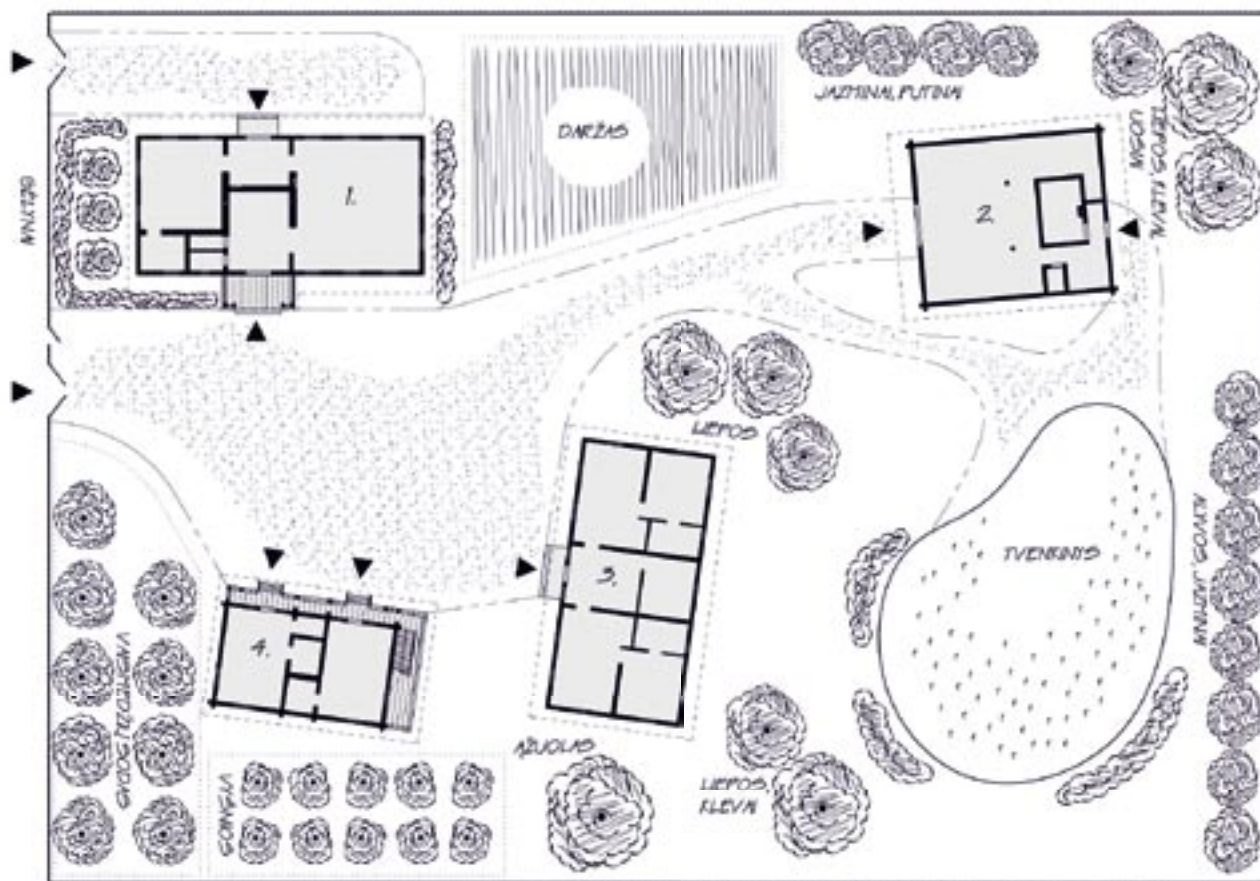
Pastogė

Sodyba „Gruodis“

Didelė kaimo turizmo sodyba; ją sudaro pagrindinis namas, svečių namas, svirnas ir kluonas. Pastatai susistatyti formuojant du kiemus: vienas – tarp didžiojo namo, svečių namo ir svirno, kitas – prie kluono. Sodyboje svarbus ansambliskumas, pastatų įvairovė, vizualinė jų jungtis. Sunku išsiversti be ūkinių pastatų siluetaų, formų, tūrių, todėl, net ir pakitus paskirčiai, jie turėtų išlikti sodyboje. Antra vertus, kluonas ir anksčiau buvo naudojamas kaimo renginiams, spektakliams, susibūrimams, todėl sodyboje nesunkiai pritaikomas pobūviams kaip salė, o vietoje senoviškos jaujos gali būti įrengiama pirtis. Didysis namas ir kluonas pritaikomi naujai paskirčiai, išlaikant

plano struktūrą, tradicines formas, medžiagiškumą ir apdailą. Viename didžiojo namo gale įrengiama salė, kitame – virtuvė su pagalbinėmis patalpomis, viršuje – miegamieji. Svečių name ir svirne įrengiami kambariai nakvynei. Kluonas pritaikomas pobūvių salei, bet gali būti naudojamas ir pagal tiesioginę paskirtį. Sodyboje vienu metu nesunkiai tilptų apie 100, o nakvoti galėtų apie 30–40 žmonių.

Visiškai kitas įspūdis, jei sodyboje ūkininkaujama, o kaimo turizmas viso labo yra tik papildomas verslas. Tuomet ūkininko sodyboje dar reikėtų pastatyti tvartus, daržines, rūšį, o kaimo turizmo aplinkoje tiktų pavėsinę, malkinės ar ūkinis pastatėlis.

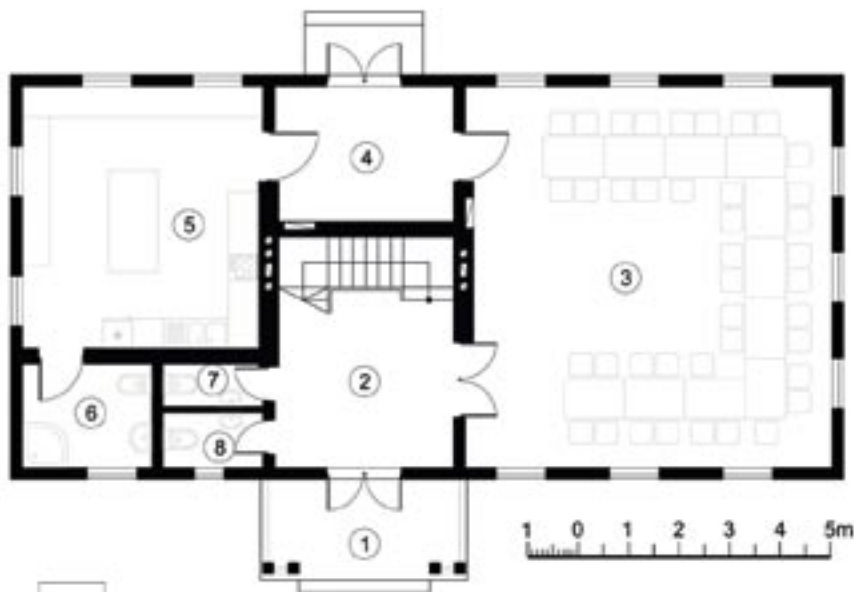
Sodybos plotas 35 arai:

1. Pokylių namas; 2. Kluonas arba pobūvių salė su pirtim; 3. Svečių namas; 4. Svirnas

Aukštaitiška pirkia (A. Panavo nuotr.)

Pokylių namas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Prieangis	8,20
2	Priemenė	12,70
3	Pokylių salė	55,00
4	Priemenė (tarnybinė)	9,30
5	Virtuvė	24,40
6	Vonios kambarys	5,30
7	WC	1,70
8	WC	2,20
I aukšto plotas		118,80
Užstatymo plotas		140,20

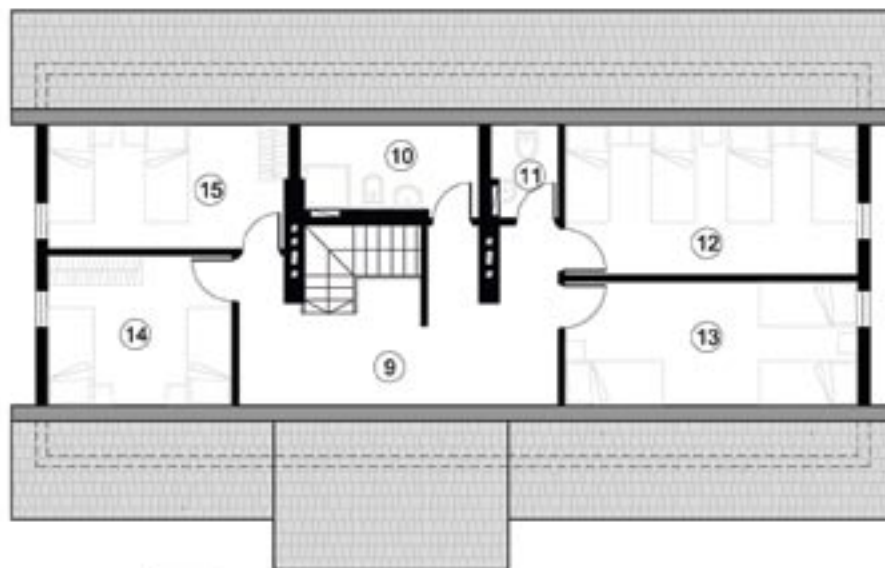
Pirkia Labanoro mstl.

Pirkios langas

Pirkia Kuktiškės mstl.

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
9	Holas	17,60
10	Vonios kambarys	5,90
11	WC	2,10
12	Kambarys	17,40
13	Kambarys	14,40
14	Kambarys	10,90
15	Kambarys	11,80
II aukšto plotas		80,10
Užstatymo plotas		140,20

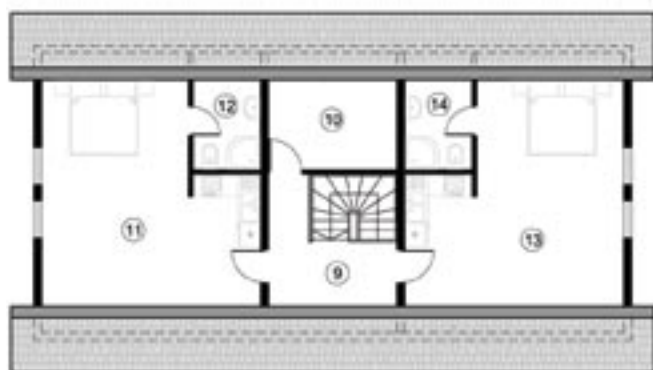
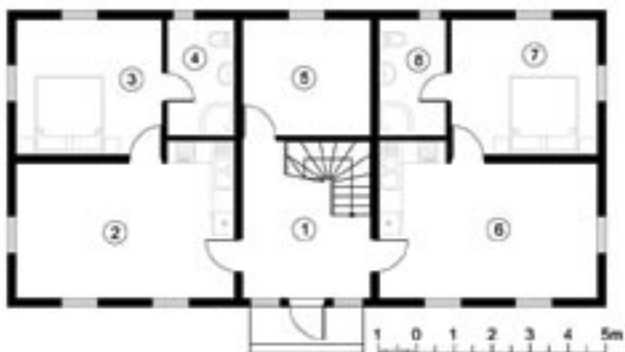
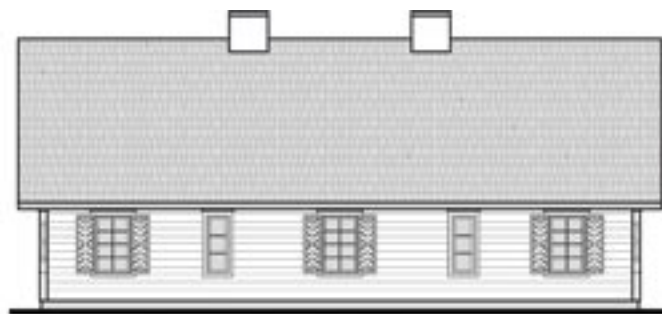
Rekonstruota pirkia Jurkiškio k.

Pirkios interjeras

Svečių namas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priemenė	12,00
2	Svetainė	21,80
3	Kambarys	14,00
4	Vonios kambarys	5,60
5	Techninė patalpa	10,50
6	Svetainė	21,80
7	Kambarys	14,00
8	Vonios kambarys	5,60
9	Prieškambaris	7,70
10	Techninė patalpa	8,20
11	Kambarys	30,00
12	Vonios kambarys	4,30
13	Kambarys	30,00
14	Vonios kambarys	4,30
I aukšto plotas		105,30
II aukšto plotas		84,50
Užstatymo plotas		123,30

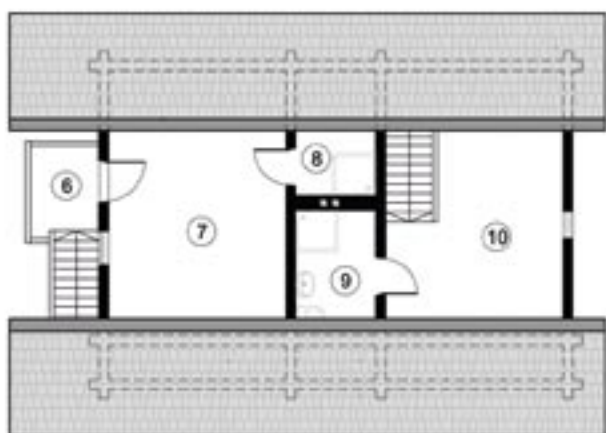
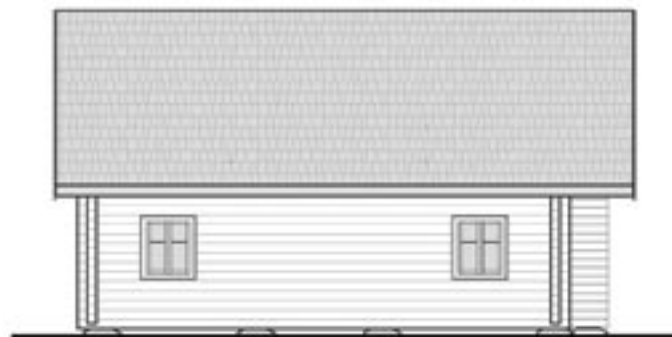
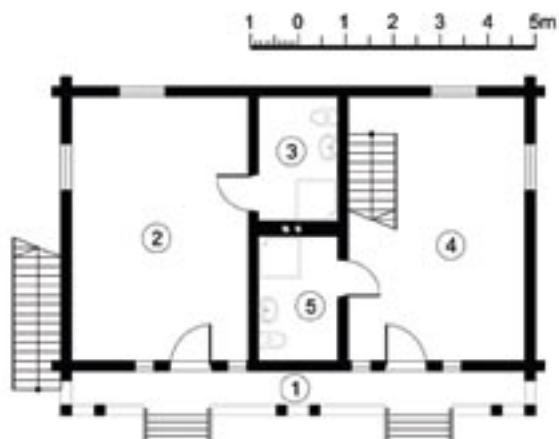
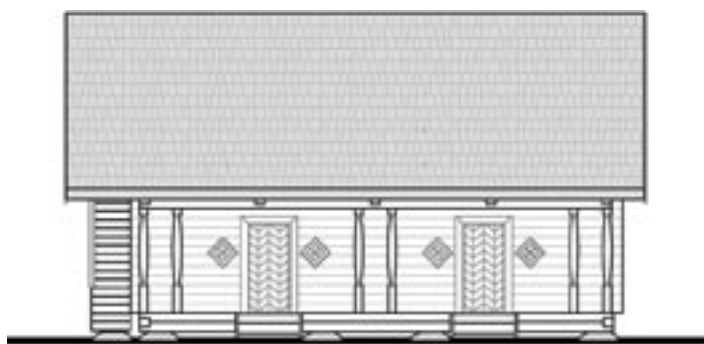

Langelis

Pirkios langas su langinėmis

Pastogės langas

Stogo užlaida

Patalpų eksplikacija

Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Priesvirnis	7,60
2	Kambarys	21,00
3	Vonios kambarys	4,50
4	Kambarys	19,30
5	Vonios kambarys	4,50
6	Laiptų aikštelė	2,80
7	Kambarys	14,90
8	Vonios kambarys	2,30
9	Vonios kambarys	3,90
10	Kambarys	12,80
I aukšto plotas		56,90
II aukšto plotas		36,70
Užstatymo plotas		69,40

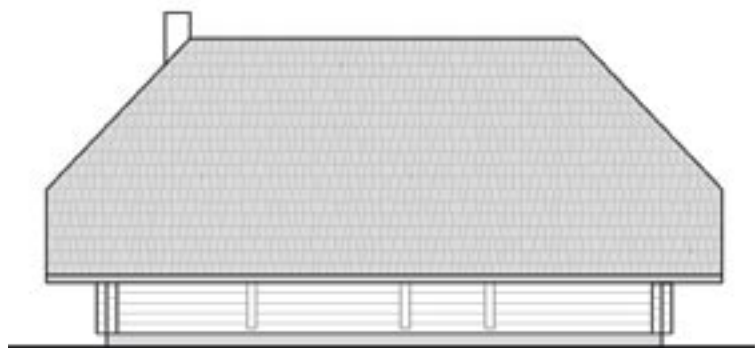
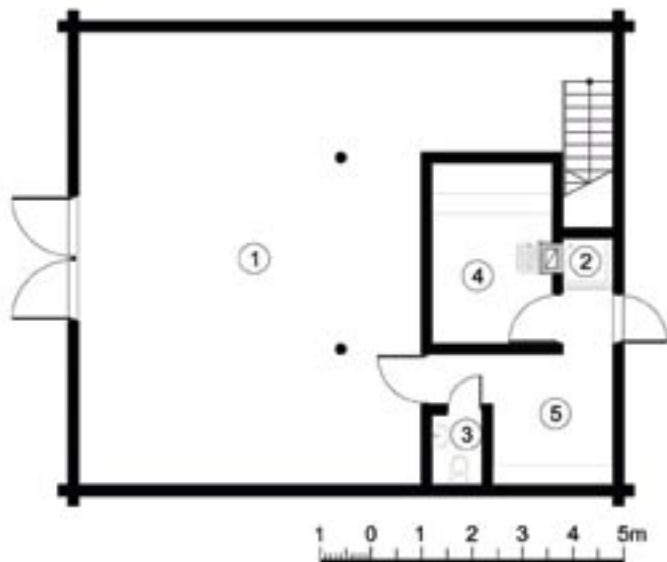
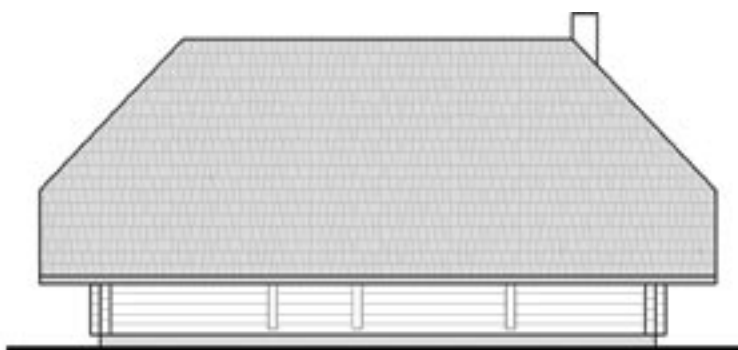

Svirnas LLBM

Vožtinės lubos

Svirno langelis

Kluonas

Patalpų eksplikacija		
Nr.	Patalpos pavadinimas	Plotas, m ²
1	Salė	68,90
2	Dušas	1,10
3	WC	1,40
4	Pirtis	8,60
5	Priepirtis	8,60
6	Kambarys	10,30
	I aukšto plotas	88,60
	II aukšto plotas	10,30
	Užstatymo plotas	103,40

Aukštaitiškas kluonas

Aukštaitiškas kluonas

Pėdinė kluono konstrukcija

Mažosios architektūros elementai: kryžiai ir koplytstulpiai

Mažosios architektūros elementai: aviliai ir šunų būdos

Projektavimo ir statybos darbai

Projektavimo ir statybos darbų organizavimas

Įsigijus žemės ir nutarus pradėti statybos darbus arba norint rekonstruoti senus statinius turimame sklype, labai svarbu tinkamai pasirengti, nes teks susidurti su pačiais įvairiausiais klausimais: pradedant nuo projekto ir statybos dokumentų ruošimo ir baigiant statinių inžinerinių įrenginių statybos organizavimu, kontrole ir kt.

Pirmiausia rekomenduojama apsilankyti pas rajono savivaldybės urbanistikos skyriaus specialistus. Jie, susipažinę su jūsų turimais žemės ir statinių nuosavybės dokumentais bei pageidavimais, informuos, ar nėra jokių kliūčių pradėti rengti projektą, o jį atlikus ir suderinus – gauti savivaldybės leidimą pradėti statybos darbus. Sužinosite, kokie galimi apribojimai, numatyti visuose LR aplinkos ministerijos patvirtintuose su projektavimu ir statyba susijusiuose teisės aktuose bei Aukštaitijos nacionalinio parko apsaugos reglamente.

Norėdami sėkmingai įgyvendinti savo planus, turėtumėte numatyti penkis būsimos veiklos etapus ir juose sprendžiamus klausimus.

I etapas. Organizacinė priešprojektinė veikla

Šiame etape turėsite atlikti visa tai, ko reikia, kad galėtumėte pradėti vykdyti projektavimo darbus:

1. Patikrinti žemės nuosavybės dokumentus ir įsitikinti, kad žemės paskirtis yra tinkama statiniams statyti ir nereikia rengti papildomų specialiųjų ar detaliųjų planų, kad nustatyta namų valdos riba, servitutai, apsaugos zonos, kad netrukdo kaimynai ar kitos priežastys ir nėra jokių kliūčių.

2. Užsisakyti ir padaryti naują topografinę nuotrauką, kuri yra privaloma rengiant sklypo planą. Jeigu tiksliai dar nežinote savo statinių ir inžinerinių tinklų statybos vietos, derėtų kreiptis į architektą, kuris, pradėdamas rengti statinių preliminarų planą, įvertintų ir vietos pasirinkimą.

3. Turint tinkamus žemės nuosavybę liudijančius dokumentus, topografinę nuotrauką ir, esant galimybėms, eskizinius projektus, pakartotinai konsultuokitės su savo rajono savivaldybės urbanistikos skyriumi, kuris patikslins tolimesnę derinimo tvarką ir informuos

apie reikalavimus sklypo planavimui ir architektūrai, kuriais vadovausis jūsų pasirinktas architektas, ir jums nurodys, kokios sąlygos keliamos iš aplinkosaugos, paveldosaugos, vandentiekio nuotekų tinklų įrengimo, prisijungimo prie elektros tinklų ir kitų jums aktualių pusių. Tuo pačiu taps aišku, su kokiomis institucijomis jums reikės parengtą projektą suderinti.

4. Prieš pradedant vykdyti projektą verta dar kartą įsitikinti, ar jūsų statybos finansavimo planas tikrai yra realus. Jeigu planuosite naudotis bankų paslaugomis arba teiksime projektą ES struktūrinių fondų paramai gauti, reikia įsitikinti, ar tam nebus jokių kliūčių, preliminariai įvertinti esamą turtą, pasitarti su draudimo bendrovėmis, sužinoti kredito įforminimo, hipotekos sąlygas, pradėti rengti galimybių studijas ar verslo planą.

Esamą vietą ir statinius, ypač turinčius išliekamąją vertę ar esančius pažeidžiamoje gamtinėje aplinkoje, reikia nufotografuoti ar nufilmuoti. Jums tai bus svarbi istoriografinė medžiaga, be to, ji gali būti reikalinga ir konfliktinės situacijos atveju.

II etapas. Projektavimas, projekto derinimas ir statybos leidimo gavimas

Šiame etape turėsite atlikti visa tai, ko reikia, kad galėtumėte pradėti vykdyti statybos darbus:

1. Pasirinkti jums tinkamą reikiamos kvalifikacijos projekto vadovą, kuris, atsižvelgdamas į jūsų planus ir projektavimo sąlygų sąvade nurodytas sąlygas, sudarys projektavimo užduotį ir suburs projektavimo grupę. Jeigu projekto vadovo atestata turį jūsų pasirinktas architektas, šią funkciją gali atlikti ir jis.

2. Parengti techninį arba techninį darbo projektą. Jį sudaro bendroji dalis, kurią parengs projekto vadovas, bei sklypo plano ir architektūrinė dalys, kurias parengs architektas. Kitos techninio projekto dalys – konstrukcinė, aplinkosauginė, elektros tiekimo, vandentiekio, nuotekų valymo, interjero, apželdinimo ir t. t. Šios dalys gali būti rengiamos jūsų pageidavimu, arba jeigu to reikalauja projektavimo sąlygos.

3. Rekomenduojama sudaryti sutartį su architektu dėl autorinės priežiūros vykdymo. Priežiūros metu bus išspręsti daugelis konstrukcinių mazgų, apdailos detalių, medžiagų pasirinkimo ir dizaino klausimų,

kurie, nerengiant darbo projekto, negalės patekti į techninio projekto apimtį.

4. Atlikti grunto tyrimus (žvalgybinius gręžinius ir kūginio slėgio skaičiavimus), be kurių negalėsite pasirinkti tinkamos pamatų rūšies ir kvalifikuotai parengti pamatų konstrukcijos projekto.

Jeigu yra tikimybė, kad jūsų sklypas gali būti aukšto gruntinio vandens zonoje arba žinote apie kitas galimas geologines grėsmes, grunto tyrimus rekomenduojama atlikti dar prieš sklypo planavimo darbus ar net prieš jį perkant.

5. Sudaryti sutartį su kvalifikuotu būsimos statybos techninės priežiūros vykdytoju.

6. Sudaryti sutartį dėl būsimų statybinių atliekų utilizavimo organizavimo.

7. Suderinti techninį projektą su visomis reikalingomis instancijomis.

8. Parašyti prašymą ir gauti statybos leidimą.

9. Jeigu jūsų projektas bus teikiamas ES struktūrinių fondų paramai gauti, bus privaloma įvertinti poveikį aplinkai, apskaičiuoti projekto ekonomines sąnaudas ir atlikti daugybę parengiamųjų darbų, apie kuriuos plačiau sužinoti galima iš finansavimą organizuojančių agentūrų darbuotojų arba konsultantų.

Jeigu jūsų statomas objektas bus skirtas didesniems žmonių sambūriams arba, pavyzdžiui, bus naudojamos sudėtingos konstrukcijos ir jam bus suteiktas ypatingos svarbos statinio statusas, tada minėta darbo organizavimo tvarka bus sudėtingesnė ir jai reikės papildomai pasirengti.

III etapas. Statybos darbų organizavimas

Šiame etape turėsite pasirinkti tinkamus rangovus ir vykdyti savo, užsakovo, numatytas funkcijas.

1. Sudaryti statybos darbų planą ir konkurso arba kitu būdu pasirinkti tinkamus rangovus, specialistus, tiekėjus.

2. Sudaryti darbų vykdymo sutartis, kuriose, be įprastai numatomų darbų ir apmokėjimo grafikų, būtų numatyta ir kiek galima daugiau kitų rangovo įsipareigojimų: kvalifikacijos lygis, draudimai, darbo drausmės pažeidimų atsakomybė, turto apsaugos atsakomybė, darbuotojų sveikatos ir saugos klausimai, aplinkosauginė atsakomybė ir t. t.

3. Sudaryti, stebėti ir kontroliuoti, kaip laikomasi darbų grafiko, teikiamos veiklos finansinės ataskaitos.

4. Padedant techninės priežiūros inžinieriui kontroliuoti, kaip pildomi statybos dokumentai (statybos darbų žurnalas), atvežamų medžiagų kokybę ir jų kokybės atitikties dokumentus.

5. Organizuoti geodezinius darbus: tikslų koordina-

čių sužymėjimą prieš pradėdant darbus, kontrolinių ir išpildomųjų geodezinių nuotraukų atlikimą (visą darbo eigą iki pabaigos).

6. Organizuoti objekto apsaugą.

IV etapas. Statybos darbų vykdymas

Šiame etape įvykdysite visus projekte numatytus ir papildomus darbus. Pagrindiniai darbai:

1. Privažiuojamųjų kelių tiesimas.

2. Statybos aikštelės parengimas: griovimo darbai, statybinių atliekų, šiukšlių išvežimas, augalinio sluoksnio nustūmimas, kiti grunto darbai, privažiuojamųjų kelių, aikštelių įrengimas.

3. Statybos aikštelės įrengimas: laikinoji tvora, in-formacinis skydas, šiukšlių konteineris, kilnojamas tualetas, statybininkų gyvenamieji konteineriai, kiti laikini statiniai.

4. Bendrieji statybos darbai: pamatai, laikančiosios ir atitvarinės sienos, perdangų ir stogų konstrukcijos, langai, laiptai, kiti statinio elementai.

5. Išorės inžineriniai tinklai ir įrenginiai: elektros tiekimas – kabeliai, transformatorinės; vandentiekis, nuotekos – arteziniai gręžiniai, vandentiekio ir nuotekų vamzdynai, biologinio valymo įrenginiai; dujotiekis; priešgaisriniai vandens rezervuarai, kai arčiau kaip 200 m nėra natūralių vandens telkinių; apsaugos nuo žaibo įranga.

6. Vidaus inžineriniai tinklai ir įrenginiai: dūmų kaminais, krosnys, priedai; šildymo sistemos įrenginiai; vėdinimo ir kondicionavimo sistemos įrenginiai; vandentiekio ir nuotekų tinklai bei įrenginiai; elektros tinklai ir elektrotechnikos įrenginiai; silpnų srovių (telefono, kompiuterinių) tinklai ir įrenginiai; dujų įranga; priešgaisrinės ir turto apsaugos sistemos.

7. Vidaus įrengimas ir apdaila.

8. Interjero įrengimas.

9. Aplinkos sutvarkymas: grunto paruošimas, suvežimas, niveliavimas; dangų klojimas; tvoros, vartų, kitų mažųjų statinių ir įrenginių įrengimas; lauko apšvietimo tinklų įrengimas; apželdinimas.

10. Specialiųjų techninių sistemų įrengimas: saulės kolektorių vandens šildymo įranga; fotoelektrinių jėgainių (saulės energijos) įranga; lietaus vandens surinkimo įranga; palydovinės televizijos įranga; centralizuota valymo įranga; elektroninė ūkio valdymo sistema ir kt.

V etapas. Statybos baigimas

Šiame etape turėsite atlikti visus baigiamuosius organizacinius veiksmus, būtinus statiniams pripažinti tinkamais naudoti:

1. Atlikti naujai pastatytų statinių kadastrinius matavimus.
2. Numatyta tvarka suderinti naujai pastatytus statinius ir inžinerinius tinklus su instancijomis, kurios dalyvavo derinant jūsų projektą.
3. Gauti atitinkamas statybos inspekcijos pažymas apie tai, kad statiniai yra pastatyti nenukrypstant nuo projekto.
4. Atlikti statinių teisinę registraciją.

Visame statybos procese – nuo pradinės minties ir projekto iki jau pastatyto statinio teisinės registracijos, kada jis jau tampa jūsų oficialia nuosavybe, – privalo dalyvauti kvalifikuoti, reikiamos atestacijos specialistai. Tai projekto vadovas, architektūrinės dalies projekto vadovas, architektas, techninės priežiūros inžinierius. Jeigu pagal projektavimo sąlygas reikalaujama rengti kitas techninio projekto dalis, privalo dirbti atitinkamų dalių vadovai ir projektuotojai: aplinkosaugos, vandentiekio nuotekų, elektrotechnikos ir kt. Jeigu jūsų objektas priklauso ypatingos paskirties statinių kategorijai, privalo dirbti projekto ekspertai ir atestuoti statybos darbų vadovai. Kitais atvejais jums gali talkinti neturintys kvalifikacinį lygį nustatančių atestatų projektuotojai, vadovai ar specialistai.

Patį projektavimą, statybą ir su tuo susijusius techninius bei organizacinius procesus galima organizuoti trimis pagrindiniais būdais:

1. Jeigu jūs ar jūsų aplinkos žmonės turite tinkamą išsilavinimą ar tokių darbų patirtį, daugumą darbų galite bandyti atlikti patys ir statyti ūkio būdu, pasitelkdami į pagalbą pagal patentus dirbančius specialistus ir darbininkus. Bet kokių atveju privalėsite naudotis kvalifikuotų projektavimo ir techninės priežiūros specialistų paslaugomis.
2. Jei turite pakankamai laiko projektavimo ir statybos organizacinei bei priežiūros veiklai, galite samdyti projektuotojus, techninę priežiūrą atliekančias ir įvairias rangovų organizacijas.
3. Jei turite kitą pagrindinę veiklą, kuriai skiriate visą laiką, visus projektavimo ir statybos bei su tuo susijusius techninius ir organizacinius darbus galite vykdyti sudarę vieną projektavimo ir statybos darbų valdymo sutartį su atitinkamą kvalifikaciją ir patirtį turinčia projektų valdymo įmone. Nors pasirinkus šį būdą reikia apmokėti papildomas valdymo išlaidas, tačiau dažnai jis yra optimalus, nes leidžia išvengti nekvalifikuotų paslaugų ir priimti tik naudingiausias

sprendimus. Be to, neretai tai būna ir ekonomiškiausias variantas. Pastaruoju metu toks veiklos organizavimo būdas pasirenkamas vis dažniau.

Visos šios galimybės turi privalumų ir trūkumų ir naudotinos atsižvelgiant į statinio specifiką bei statytojo pageidaujamą vaidmenį projektavimo ir statybos procese. Visais atvejais statybos sėkmę lems atsakingas statytojo požiūris į objektą, gero projekto parengimas ir darnus visos projektuotojų, vykdytojų ar darbo organizatorių grupės darbas.

Statybos darbų trukmė ir sezoniškumas

Sprendžiant projektavimo ir statybos organizavimo klausimus, būsimos statybos vykdymo planą reikia derinti ir laiko atžvilgiu.

Nuo senų laikų gaji nuomonė, kad rąstinis namas statomas kelerius metus. Vienus metus džiovinama mediena, surinkus sienojus, sienos paliekamos susistovėti bei nusėsti dar pusmečiui ir tik tada pradeda mi kiti darbai.

Toks tradicinis mąstymas, be abejo, nėra žalingas ir šiais laikais, bet esant sparčiam šiandieniniam gyvenimo ritmui retas nuspręst statytis 2–3 metus. Be to, šito tikrai nereikia, nes dabar jau galima naudotis šiuolaikinėmis medžiagomis ir technologijomis, kurios statybos laiką sutrumpina.

Ilgesnio technologinio laiko gali prireikti tik dviem darbams: pirmas – žemės darbus būtina atlikti šiltnuoju metų laiku, antras – pageidavimas sienojams naudoti žiemos kirtimo medieną. Atsižvelgiant į šiuos du aspektus, projektavimo ir statybos darbų planavimas pagal laiką galėtų būti toks:

- ruduo: projektavimas ir projektų derinimas, statybos leidimo gavimas, pamatų ir lauko požeminių inžinerinių tinklų įrengimas (trukmė 2–3 mėn.);
- žiema: medienos kirtimas, paruošimas, sienojų ceche gamyba (trukmė 2–3 mėn.);
- pavasaris: sienojų surinkimas statybos aikštelėje, kiti bendrieji statybos darbai, vidaus inžinerinių tinklų ir įrangos montavimas (trukmė 2–3 mėn.);
- vasara: vidaus ir išorės apdailos darbai, interjero įrengimas, aplinkos tvarkymas (trukmė 2–3 mėn.)

Jei bus laikomasi išankstinių darbo grafikų, vidutinio dydžio sodyba turėtų būti pastatyta ir įrengta per 8–12 mėn., laikantis visų statybos procesų technologiškumo ir naudojant kokybiškesnę žiemos kirtimo medieną.

Statinių konstrukcinių sprendimų ir statybinių medžiagų pasirinkimas

Nusprendus kurti sodybą ir planuoti projektavimo bei statybos darbus statytojui pirmiausia iškyla trys esminiai klausimai:

- kokie statiniai bus statomi – gyvenamasis namas, ūkinis pastatas, pirtis, kiti;
- kokio jie bus stiliaus – tradicinio, modernaus, etnografinio;

• iš kokių medžiagų ir kokią konstrukcinę schemą naudojant jie bus statomi – rąstiniai, karkasiniai, skydiniai, mūriniai, mišrios konstrukcijos.

Visus šiuos klausimus reikia nagrinėti kartu, vadovaujantis savo poreikiais ir išorinėmis sąlygomis. Individualius statytojo poreikius formuoja šie aspektai:

- funkciniai poreikiai: statinių ir patalpų dydžiai, kiekiai, tarpusavio ryšiai;
- techniniai ir energetiniai poreikiai: kokiais inžineriniais tinklais ir įrengimais bus aprūpinta sodyba ir kokia veikla ten bus vykdoma;
- ekonominiai aspektai: numatomos investicijos, atsiperkamumas, pardavimo galimybės;
- ekologiniai aspektai: dėmesys statybos technologijų, naudojamų medžiagų ir būsimu vartojimo ekologiškai kokybei;
- stiliaus ir estetikos aspektai: dėmesys tradicijai ir etnografinėms vertybėms, stiliams ir individualumui. Išorinės aplinkybės, turinčios tiesioginių sąsajų su būsima projektavimo ir statybos veikla:

• gamtinės sąlygos: sodybos vieta pasaulio šalių, vandens telkinių, miškų, plačiai atsiveriančių erdvių ir kitų vizualiai vertingų aplinkybių atžvilgiu;

• aplinkos sąlygos: kaimyninis užstatymas, privažiuojamųjų ir pagrindinių kelių vieta, esantys inžineriniai įrenginiai ir statiniai, viešųjų erdvių įtaka;

• projektavimo sąlygose nurodomi bendrieji reikalavimai, reglamentuojantys: statinio charakteristikas, rodiklius ir stilių, aplinkosaugos, higienos, priešgaisrinės saugos ir kitas sąlygas;

• projektavimo sąlygose nurodomi specifiniai reikalavimai, susiję su konkrečia vieta, kurioje numatomi statybos darbai, – Aukštaitijos nacionalinio parko ar atskirų regioninių parkų aplinkos formavimo reikalavimai.

Įvertinus minėtas sąlygas ir aplinkybes Labanoro regioninio parko teritorijoje galima naudoti konstrukcinius sprendimus su laikančiosiomis:

- rąstinėmis sienomis;
- karkasinėmis sienomis su medžio lentų apdaila;

• skydinėmis (gamykloje surinktų karkasų) sienomis su medžio lentų apdaila.

Taip pat gali būti mišrios konstrukcinės schemas.

Tradiciskai ir šiuo metu dažniausiai statomi rąstų statiniai, kurie pagal poreikius ir sąlygas gali būti apšiltinami iš vidaus arba ir iš išorės.

Rąstinių statinių konstravimas ir būdingi sprendimai

Konstrukcinių sprendimų ir atitinkamų statybos technologijų bei medžiagų pasirinkimas visų pirma priklausys nuo pasirinkto statybos organizavimo būdo ir požiūrio į statinį. Jei sieksite, kad statinys būtų statomas kiek įmanoma naudojant senąsias statybos technologijas ir medžiagas, tai keis ir darbo organizavimo pobūdį, ir konstrukcinių sprendimų pasirinkimą. Tam reikės ieškoti specializuotų meistrų ar įmonių, kurios atliks akmenų mūro, stalių dailidžių, stogo dengimo skiedromis ar nendrėmis, kaminių ir krosnių mūro bei kitus specifinius darbus. Vieno meistro ar rangovo, galinčio atlikti visus darbus, nebus, tad reikės pasinaudoti projektavimo ir statybos valdytojo – organizatoriaus paslaugomis arba šias funkcijas atlikti pačiam. Projektinei medžiagai parengti teks naudotis senąja statybine literatūra ir visais kitais įmanomais informacijos šaltiniais.

Praktika rodo, kad, jei pastatas statomas ne muziejiniiais tikslais, o skirtas šiandieniniam eksploatavimui, nėra tikslinga, o kartais ir neįmanoma remtis tik senąja patirtimi. Pagrindinė šiandieninės statybos sėkmės prielaida yra tinkamas senos geros patirties ir šiuolaikinių technologijų suderinimas.

Toliau apžvelgsime galimus aktualių konstrukcinių sprendimų variantus, naudojamus šiandieninėje statyboje, ir dalį iš jų palyginsime su sprendimais, siūlytais prieškarinio statybinėje literatūroje.

Pamatai, rūšiai

Kad statinių sienos būtų pakeltos virš žemės ir turėtų tvirtą pagrindą, jos statomos ant pamatų. Pradėjus plačiai naudoti betoną, nuo senų laikų buvo rengiami juostiniai betoniniai pamatai. Taupant į betono liejinius buvo dedama lauko akmenų. Kur akmenų turėta daug, pamatai dažnai buvo mūrijami tik iš akmenų.

Šiuo metu, atsiradus daug pažangios gręžimo technikos, dažniausiai rengiami gręžtiniai poliniai pamatai. Juos įrengiant, atliekami 0,2–0,4 m skersmens ir 1,5–1,8 m gylio gręžiniai, kurie armuojami ir užpil-

domi betonu. Virš gręžinių, naudojant įprastus klojinius, betonuojama 0,5–0,7 m aukščio ir 0,2–0,4 m pločio sienas laikanti dalis – rostverkas, kurio apatinė dalis apšiltinama. Antžeminė 0,3–0,5 m aukščio rostverko dalis sudarys matomą pamato dalį, kuri pagal poreikius gali būti apmūryta lauko akmenimis ar turėti kitą apdailą. Antžeminę rostverko dalį galima įrengti ir iš akmenų mūro.

Tipizuoti gręžtinių pamatų konstrukcijos ir polių bei rostverko plano negalima, nes tai atliekama atsižvelgiant į projektą ir esamo grunto charakteristikas. Šiuo tikslu labai naudinga atlikti sklypo geologinius tyrimus, kurie parodys grunto sandarą ir požeminio vandens lygį. Gauti duomenys bus naudingi ne tik siekiant optimizuoti pamatų konstrukciją, bet ir vykdant tolimesnius darbus sodyboje, kurie bus susiję su gilumine kasyba, t. y. nuotekų valymo tinklų ir įrenginių, kuro talpų ar infiltracijos laukų įrengimu.

Atsiradus problemai dėl aukšto gruntinio vandens, galimi keli sprendimo būdai: darant gręžinius naudoti specialius įdėklus; statinio teritoriją nusausti, naudojant adatinius filtrus. Jei šie būdai bus neveiksmingi arba per brangūs, vietoje įprastų juostinių ar polinių pamatų galima įrengti paviršinę ar muotąją pamatų plokštę.

Rūsiai įrengiami nelabai dažnai, nes požeminė statyba visada yra brangi ir ekonomiškai naudingiau statinio plotą didinti antžeminėje dalyje. Visais atvejais rūsiams įrengti naudojamos monolitinės betoninės konstrukcijos arba pamatų blokai su išorine ir vidine hidroizoliacija.

Kadangi betoniniais ir akmeniniais pamatais drėgmė kyla aukštyn ir pasiekia rąstą, tarp pamato ir rąsto dedamos drėgmės izoliacijos medžiagos. Pradžioje tam buvo naudojama beržo tošis, vėliau, ištepęs pamatus karšta derva, klijuojamas tolis ar izoliatas. Šiandien taip pat būtina tai atlikti, naudojant naujas rulonines ar prilijdomąsias hidroizoliacines medžiagas.

Grindų pagrindas

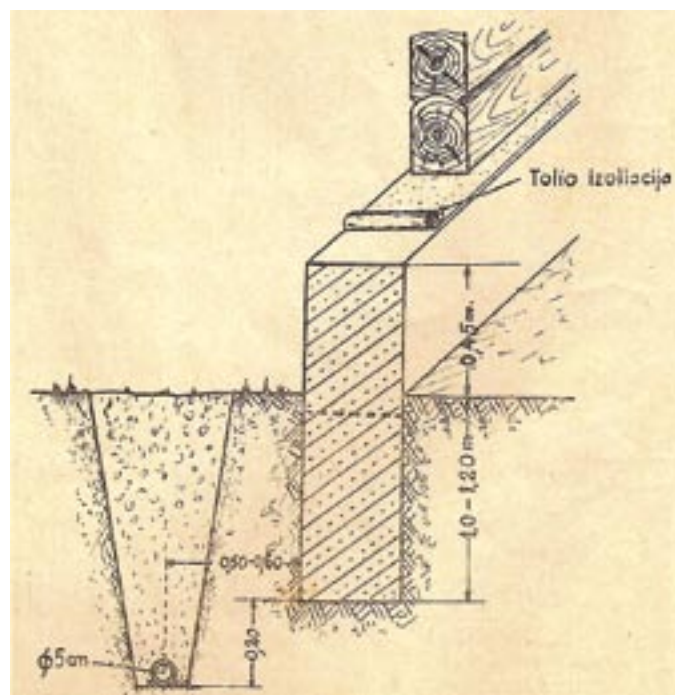
Grindų pagrindas – tai nuo šalčio ir drėgmės apsauganti ir grindų konstrukciją laikanti dalis. Priklausomai nuo namo konstrukcijos, šiluminių poreikių, šildymo įrenginių ir grindų dangos rūšies, galimos įvairios grindų pagrindo konstrukcijos.

Grindų pagrindas turi būti apšiltintas. Seniau tai buvo atliekama, naudojant įvairius variantus:

- 7–10 cm molio, perpus sumaišyto su smėliu, sluoksnis, ant jo dar sauso smėlio sluoksnis;
- 2–3 cm šiaudų arba spalių, ant jų 5–8 cm sluoksnis iš molio ir kapotų šiaudų ar spalių, ant jo dar sauso smėlio sluoksnis;
- 2–3 cm molio, ant jo 5–7 cm medžio pjuvenų, spalių ar durpių, sumaišytų su gesintomis, skystomis kalkėmis, ant jų 2–3 cm molio su smėliu.

Šiandien įprasta rostverkų apačią, šonus ir visą grindų pagrindą apšiltinti 10 cm putplasčio plokštėmis. Prieš tai susidariusią erdvę tarp rostverkų reikia užpildyti tik žvyru ar smėliu, t. y. gerai tankinama medžiaga, ir reikiamai sutankinti.

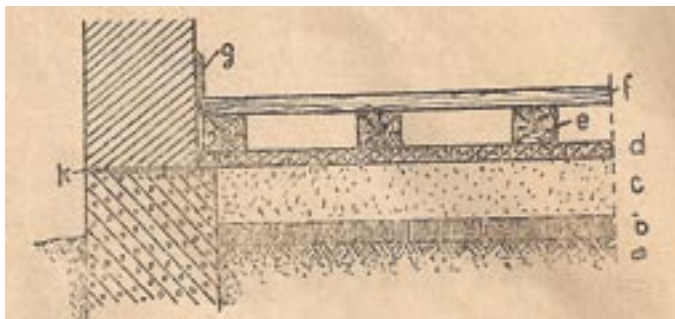
Seniau apšiltintame grindų pagrindo plote, kas 1,5–2 m buvo betonuojami stulpeliai, ant kurių montuojamos grindis laikančios medinės konstrukcijos. Šiuo metu dažniausiai armuojamas ir betonuojamas (storis 5–7 cm) visas grindų pagrindas, kuriame, jeigu reikia, sumontuojamas grindinio šildymo vamzdynas. Po betoniniu pagrindu suklojami visi kiti reikiami inžineriniai tinklai: vandentiekio ir nuotekų vamzdynas, elektros ir kiti kabeliai.

1 iliustracija. Tradiciniai juostiniai pamatai (1936 m. šaltinis)

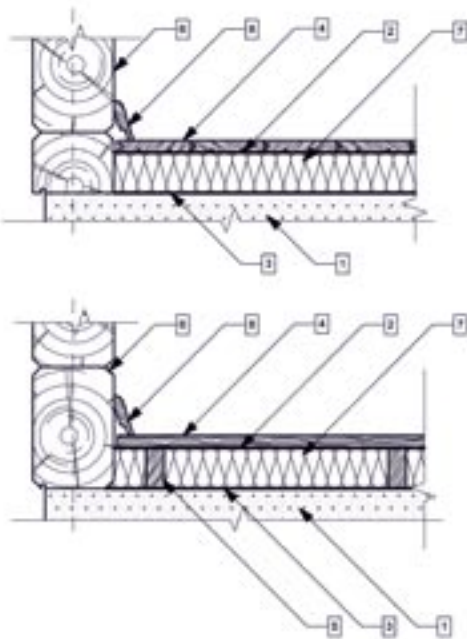
2 iliustracija. Gręžtinių poliinių pamatų įrengimas

Statant nedidelius (pirtis, svirnus) ar laikinojo naudojimo statinius ant polių arba kertinių akmenų galima įrengti pakeltus nuo žemės paviršiaus grindų pagrindus, kurie taip pat gali būti apšiltinti.

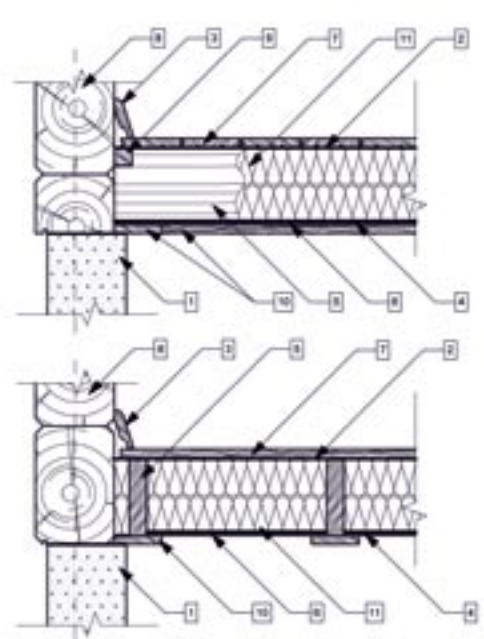
a – išlygintas žemės paviršius, b – suplūktas 5 cm molio sluoksnis, c – 10–15 cm smėlio, žvyro ar skaldos sluoksnis, d – 6–8 cm betono sluoksnis, e – grindų padėklai, f – įlaidinių („špuntuotų“) lentų grindys (grindlentės), g – grindjuostės, k – pamatų izoliacija

3 iliustracija. Grindų pagrindo įrengimas su viso ploto betonavimu (1936 m. šaltinis)

1 – betonas, 2 – difuzinė plėvelė, 3 – garo izoliacinė plėvelė, 4 – grindinės lentos, 5 – lagės, 6 – sienojas, 7 – termoizoliacija, 8 – grindjuostė

4 iliustracija. Medinių grindų konstrukcija ant betoninio pagrindo

1 – betonas, 2 – garo izoliacinė plėvelė, 3 – grindjuostė, 4 – vėjo izoliacinė plėvelė, 5 – lagės, 6 – OSB plokštė, 7 – grindinės lentos, 8 – sienojas, 9 – tašas 45 × 45, 10 – tašas 22 × 120, 11 – termoizoliacija

5 iliustracija. Pakelta medinių grindų konstrukcija

Laikančiosios rąstinės sienos

Rąstinio namo laikančioji konstrukcija – rąstinė siena. Rąstinės sienos skiriasi įvairiais požymiais:

- medienos rūšimi: pušis, eglė, kedras, kt.;
- pradiniu medienos paruošimu: natūralaus drėgnumo, džiovinta, klijuota;
- medienos apdirbimu: apvaliai tašyta, apipjauta, tekinta, kt.
- konstrukciniais elementais: profiliu, kerčių konfigūracija;
- rąsto storiu arba skersmeniu: nuo 10–14 cm iki 50–70 cm.

Galima naudoti visus sienų rentimo variantus ar jų derinius. Nerekomenduojami tik tekinti rąstai, kurie nėra tinkami nei pagal technologinius, nei pagal estetinius kriterijus. Renkantis rąstinio namo gamintoją arba jau vykdant statybos techninę priežiūrą būtina atkreipti dėmesį į šias detales:

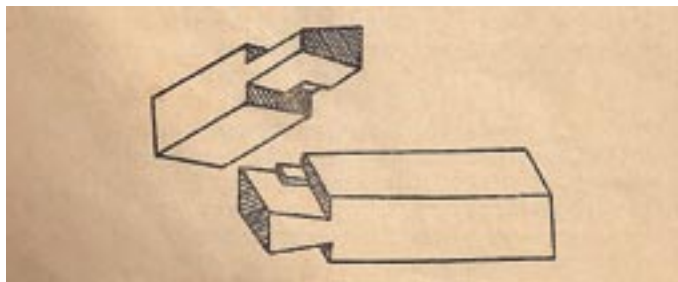
- mediena turi būti kiek galima tankesnė, be išorinių pažeidimų, pelėsių, puvinių;
- medieną prieš dažant rekomenduojama apdoroti antiseptikais, antipirenais, impregnantais, nors dėl pa-

starųjų poveikio naudingumo iki šiol diskutuojama;

- rąstų galiniai sujungimai, kertės ir kitos jungimosi vietos turi būti kokybiški, su minimaliais tarpais;
- tarp rąstų turi būti dedama termoizoliacinė medžiaga (linų pluošto, avies vilnos ar kitas paklotas), iš lauko pusės rekomenduojamas priešvėjinis išsiplečiantis tarpiklis.

Senesniais laikais buvo statoma iš apipjautų (anksčiau vartota „švarcuotų“), tašytų ar apvalių sienojų. Paprastai naudotos pakankamai padžiūvusios žieminio kirtimo eglės arba pušys. Gyvenamieji namai statyti iš 15–18 cm storio, ūkiniai pastatai – 12–15 cm storio apipjautų ar aptašytų rąstų. Apvalūs sienojai ploniausiose sudūrimo vietose buvo ne plonesni kaip 13 cm. Sienojų vainikai buvo dedami ant pakulų arba samanų, tarpusavyje ne rečiau kaip 2,5 m surišti ažuoliniais dygiais. Rąstų kampiniams, galiniams ar kitiems sujungimams naudota daug individualių jungimo variantų.

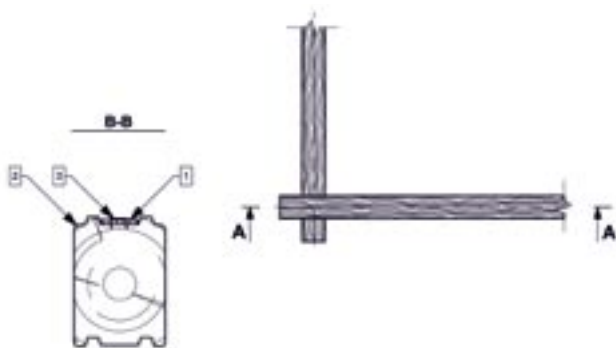
Šiandieninėje statyboje išlaikomi visi senieji statybos principai, bet naudojama daugiau metalinių detalių, naujų pagalbinių, izoliacinių ir tvirtinimo medžiagų bei detalių.

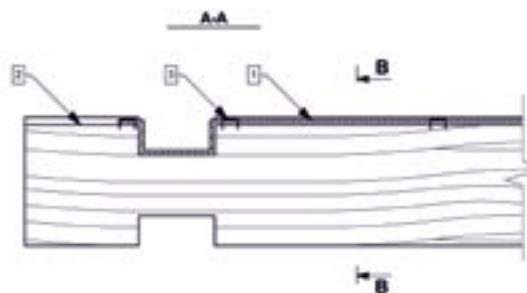
6 iliustracija. Kampų sunėrimas „letena su dančiu“ (1936 m. šaltinis)

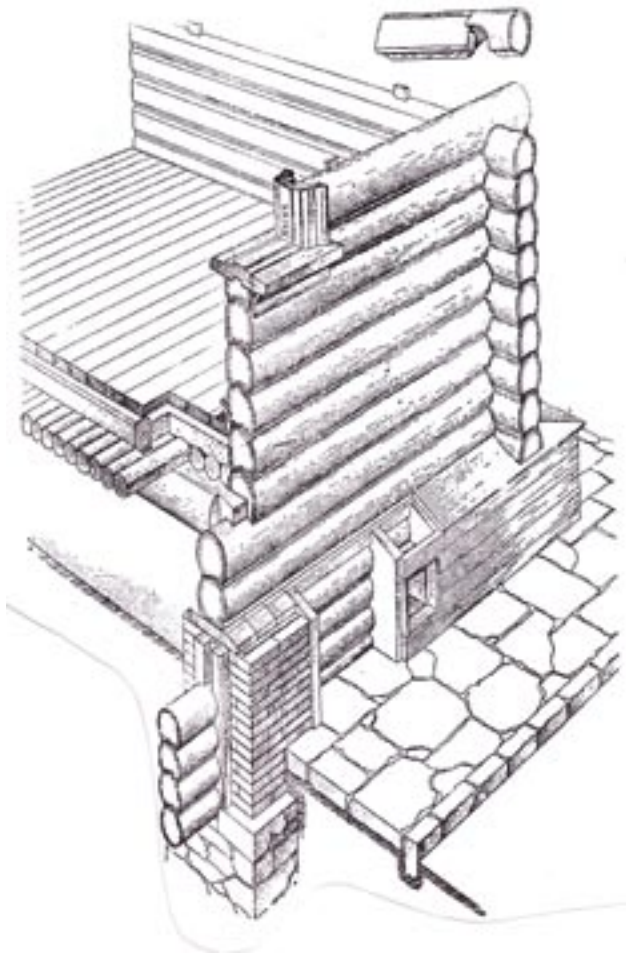
7 iliustracija. Rąstų sudūrimas „prancūziška spyna“, naudotas ten, kur reikia stipriau sudurti: tarpai virš langų ir durų, viršutinis vainikas (1936 m. šaltinis)

1 – tarpiklis, 2 – sienojas, 3 – kabė

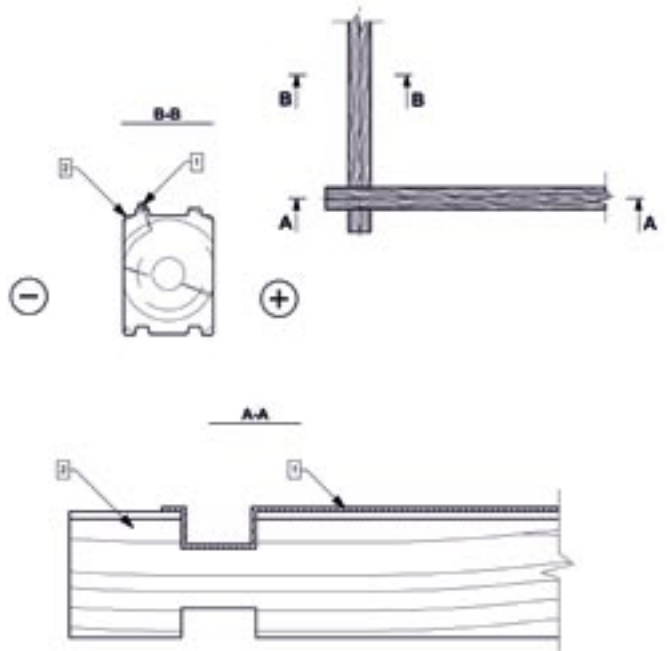

9 iliustracija. Linų pluošto tarpiklio tvirtinimas ant stačiakampio apipjauto rąsto

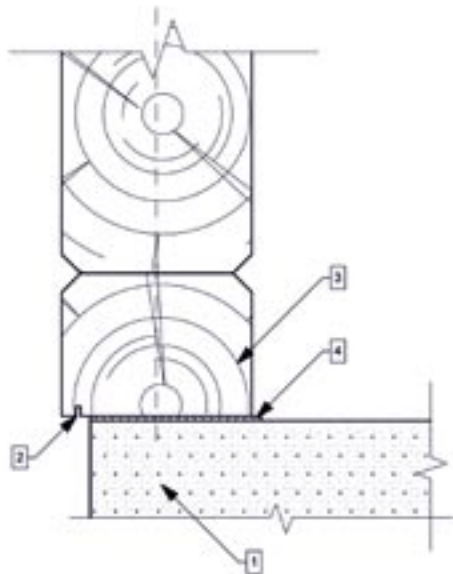
8 iliustracija. Sienų, grindų, cokolio apdailos ir kitų mazgų konstravimo senaisiais metodais pavyzdys (1943 m. šaltinis)

- Tarp pamato ir apatinio rąsto būtina pakloti hidroizoliacinį sluoksnį, papildomai izoliacijai galima naudoti atvežtinio maumedžio ar mūsų lietuviško ažuolo tašą.
- Apatinio rąsto apačioje rekomenduojama daryti įpjovą – laštaką.

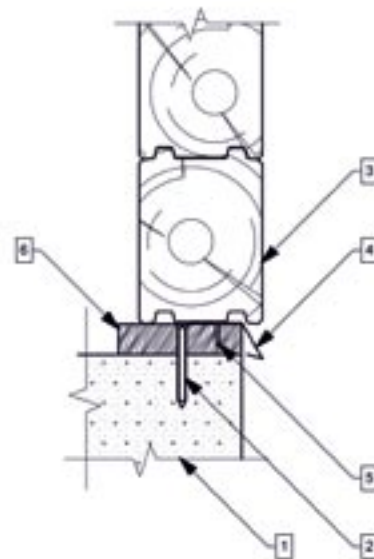
1 – išsiplečiantis tarpiklis, 2 – sienojas

10 iliustracija . Išsiplečiančio tarpiklio tvirtinimas ant stačiakampio apipjauto rąsto

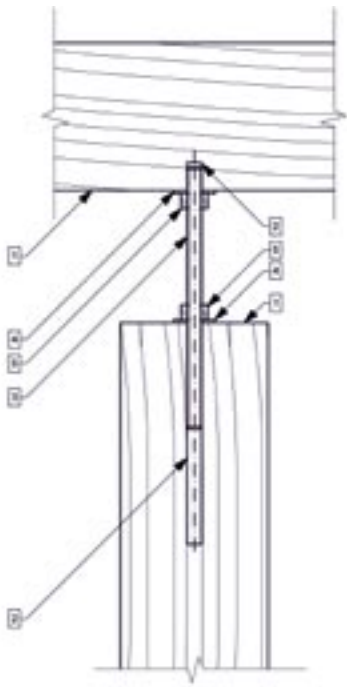
1 – betonas, 2 – įpjova, 3 – sienojas, 4 – hidroizoliacijos sluoksnis

11 iliustracija. Apatinio rąsto montavimas

1 – betonas, 2 – mūrvinė, 3 – sienojas, 4 – skarda, 5 – vinis, 6 – maumedinis tašas

12 iliustracija. Apatinio rąsto montavimas su papildomu maumedžio tašu

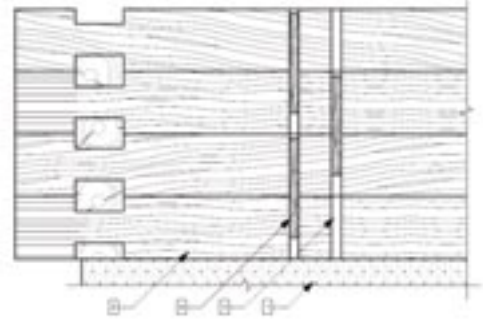
1 – sienojas, 2 – kiaurymė, 3 – sriegtas strypas, 4 – poveržlė, 5 – veržlė

13 iliustracija. Kolonos ir perdangos aukščio reguliatorius – nuleistuvai

- Tarp visų vertikaliai stovinčių stabilių konstrukcijų (kolonų) ir horizontaliai slenkančių konstrukcijų (sienų, perdangų) turi būti įrengti reguliuojami nuleistuvai.

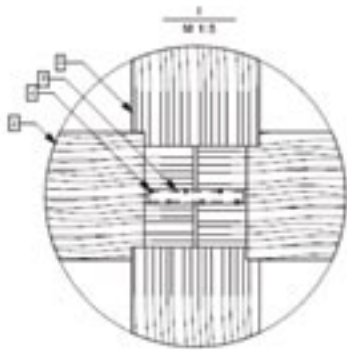
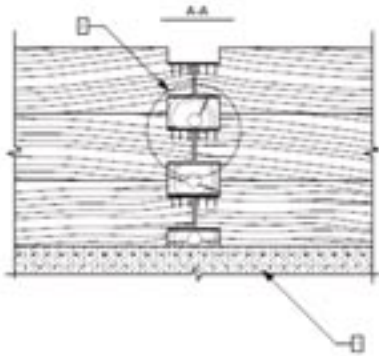
- Rąstų konstrukcijų galiniams sujungimams naudojamos plokštelės arba kabės.

- Apvalius sienojus tarpusavyje būtina sujungti mediniais kaiščiais.

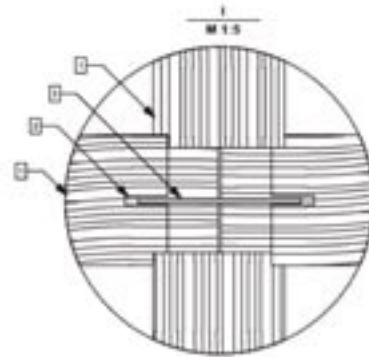
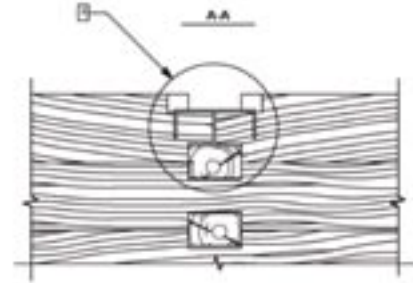
1 – betonas, 2 – sienojas, 3 – kiaurymė, 4 – kaištis

16 iliustracija. Sienojų jungimas kaiščiais

1 – betonas, 2 – sienojas, 3 – tvirtinimo juosta – plokštelė, 4 – medisraigis

14 iliustracija. Rąstų galinio sudūrimo tvirtinimas juostomis – plokštelėmis

1 – sienojas, 2 – įpjova, 3 – kabė

15 iliustracija. Rąstų galinio sudūrimo tvirtinimas kabėmis

- Rąstines sienas apšiltinant iš vidaus arba lauko apšiltinamąjį karkasą būtina tvirtinti naudojant paslankiąją jungtį.

Pertvarinės karkasinės sienos

Rąstinio namo pertvarinės sienos gali būti įrengtos naudojant plonesnius rąstus arba karkasinę konstrukciją. Pertvarų tikslas yra atitverti reikiamas patalpas ir atlikti garso izoliacijos funkciją. Karkasinės sienos taip pat gali būti naudojamos kaip lauko pagalbinių patalpų atitvaros, statinių frontonų konstrukcijos.

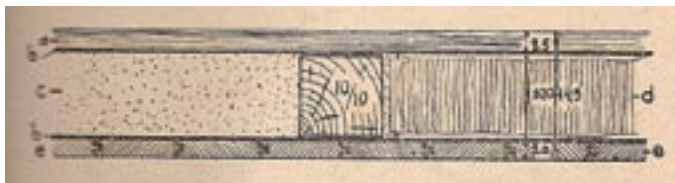
Pagrindinis uždavinys, kurį reikia spręsti įrengiant karkasines pertvaras, yra paslankus jų tvirtinimas prie laikančiųjų rąstinių sienų ir kompensacinio tarpo palikimas tarp karkasinės sienos ir perdangos.

Perdangos

Rąstinių namų konstrukcijose dažniausiai naudojamos medinės perdangos. Jas galima konstruoti keliais būdais, paslepiant arba išryškinant perdangos sijas.

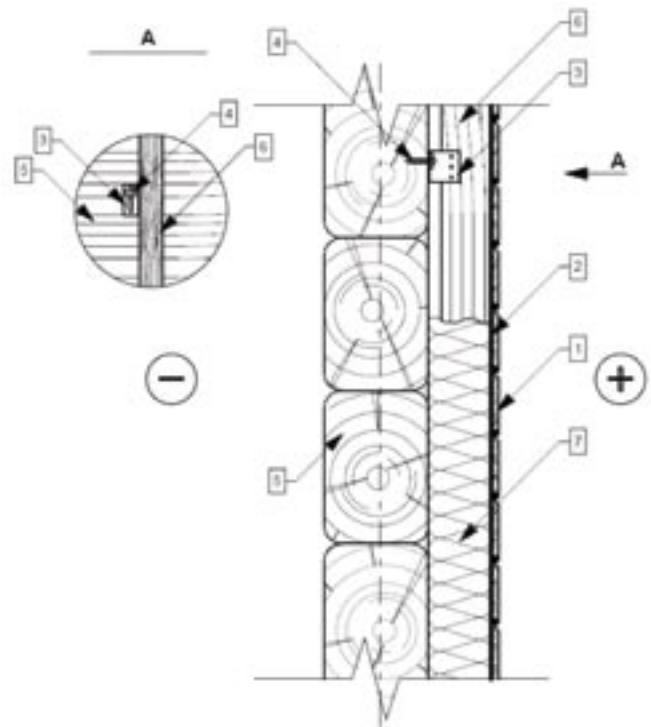
Apatinė perdangos dalis paprastai pakalama vožtinėmis lentomis, dailylentėmis ar apdailine plokšte, viršutinę dalį riboja grindų danga.

Panašiai perdangos buvo konstruojamos ir seniau. Perdengimo sijos iš apačios būdavo apkalamos įlaidinėmis („špuntuotomis“) arba pusiau įlaidinėmis („pusšpuntėmis“) 2 cm storio obliuotomis lentomis. Jei būdavo tinkuojama, pakalamos 26 mm antrarūšėmis paprastomis lentomis, ant kurių kalamos balaenos. Kalant virš perdangos sijų, dažniausiai naudotos paprastos 2–2,5 cm storio obliuotos lentos, kurios buvo suvožiamos.

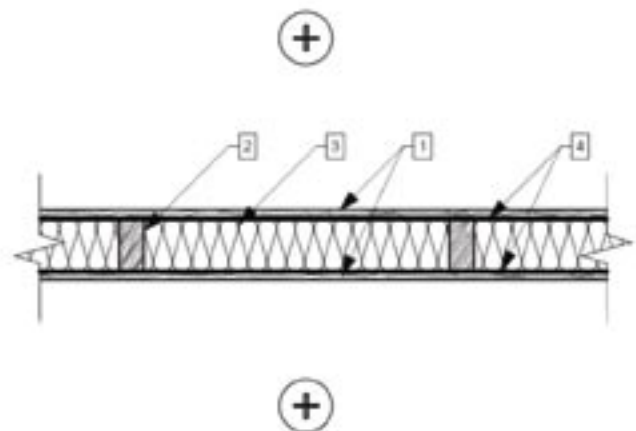
a – išorinė apdaila įlaidinėmis („špuntuotomis“) gulsčiomis 2,5 cm storio lentomis, b – tolus sluoksnis, c, d – 10–12 cm medžio pjuvenų arba sutrupintų durpių, sumaišytų su kalkių skiediniu, sluoksnis, e – vidinė apdaila įlaidinėmis („špuntuotomis“) stačiomis 2,5 cm storio lentomis

18 iliustracija. Karkasinės sienos konstrukcijos pavyzdys (1936 m. šaltinis)

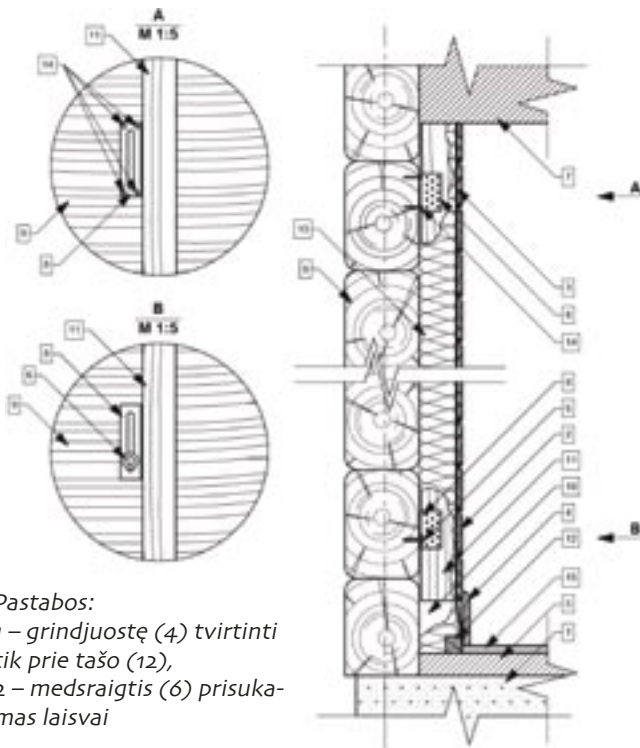
1 – dailylentė, 2 – garo izoliacinė plėvelė, 3 – plokštelė, 4 – med-sraigčiai, 5 – sienojas, 6 – tašas, 7 – termoizoliacija

17 iliustracija. Rąstinės sienos apšiltinimas iš vidinės statinio pusės

1 – dailylentė, 2 – tašas, 3 – termoizoliacija, 4 – difuzinė plėvelė

19 iliustracija. Šiandieninės karkasinės sienos pjūvis – vaizdas iš viršaus

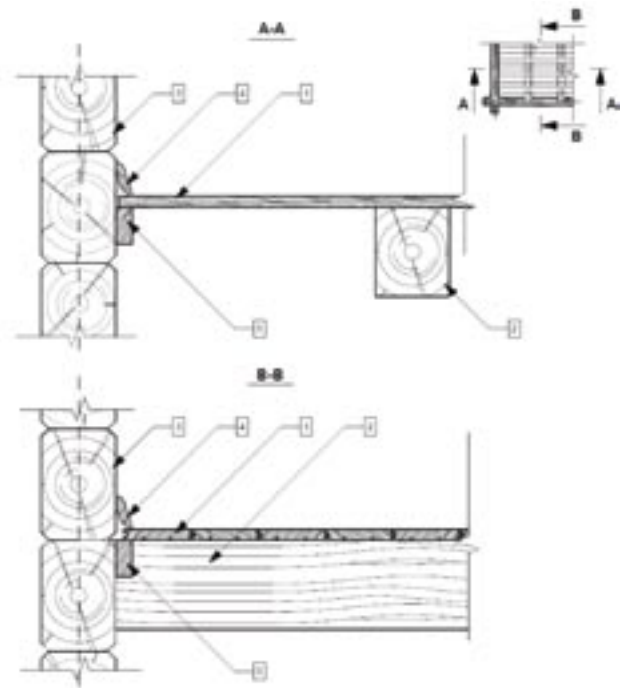
Pastabos:

1 – grindjuostę (4) tvirtinti tik prie tašo (12),
2 – medsraigtis (6) prisukamas laisvai

1 – betonas, 2 – dailylentės, 3 – garo izoliacinė plėvelė,
4 – grindjuostė, 5 – grindys, 6 – medsraigtis, 7 – perdanga,
8 – plokštelė, 9 – sienojas, 10 – tarpas dėl galimo statinio sėdimo, 11 – tašas, 12 – tašas 45 x 45, 13 – termoiziacija, 14 – vinis,
15 – grindų danga

20 iliustracija. Karkaso tvirtinimas prie rąstinės sienos

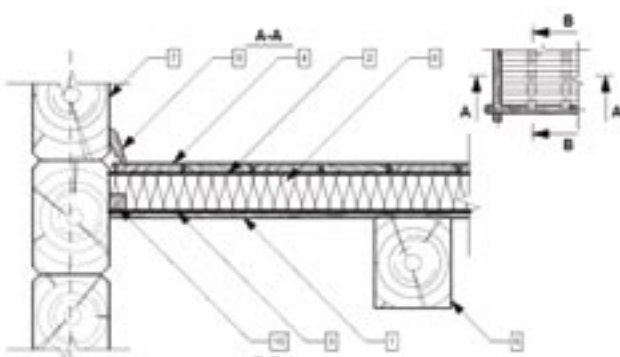
Perdanga turi atlikti ne tik laikančiosios atitvarinės konstrukcijos paskirtį, bet ir izoliuoti patalpas nuo garso.

1 – grindinės lentos, 2 – perdangos sija, 3 – sienojas, 4 – grindjuostė, 5 – obliuota lenta

21 iliustracija. Perdangos konstrukcija, montuojant grindis virš perdangos sijos, nenaudojant jokių šilumos ir garso izoliacijos medžiagų

Tai itin aktualu mediniuose namuose, todėl tam rekomenduojama skirti didelį dėmesį ir naudoti papildomas garso izoliacijos medžiagas.

1 – dailylentės, 2 – difuzinė plėvelė, 3 – garo izoliacinė plėvelė,
4 – grindinės lentos, 5 – lagės, 6 – perdangos sija, 7 – sienojas,
8 – termoiziacija, 9 – grindjuostė, 10 – tašas

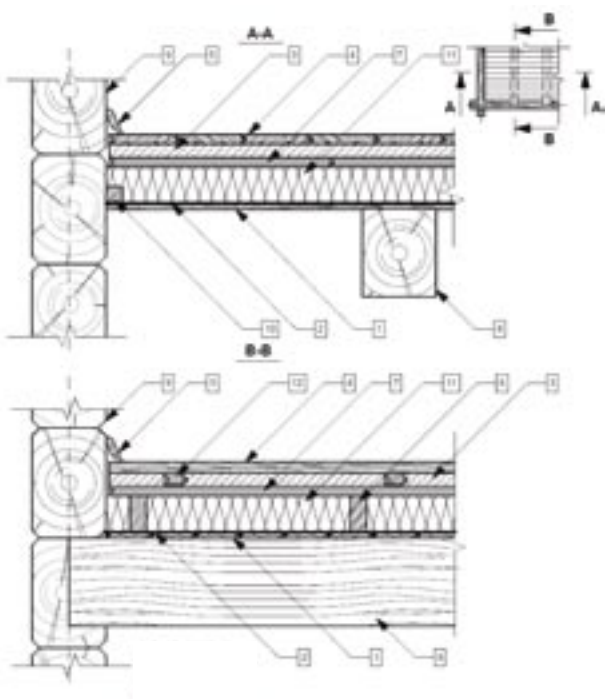
22 iliustracija. Perdangos konstrukcija, montuojant grindis virš perdangos sijos su šilumos izoliacijos sluoksniu

Stogai

Nuo senų laikų stogų konstrukcijas sudarė gegnės, pogežiniai statramsčiai, spyriai, sąvaržos ir kitos medinės detalės. Visais laikais konstrukcija buvo parenkama pagal statinio plotį, reikalingą pastogės aukštį, stogo formą, statumą, sunkumą.

Stogų konstrukcijos įprastiems iki 6 m pločio statiniams dažniausiai buvo daromos tik iš gegnių, su-

jungtų įstrižomis lentomis. Lengviems (tolio, skar-dos) stogams gegnės buvo statomos kas 1,3–1,4 m, vidutiniams (gontų, skiedrų, lentelių, šiaudų) – kas 1,1–1,3 m, sunkiems (čerpių) – kas 0,9–1,1 m. Pla-tesniems (6–8 m pločio) statiniams buvo daromos konstrukcijos iš gegnių ir sąvaržų arba iš gegnių ir vienos eilės statramsčių.

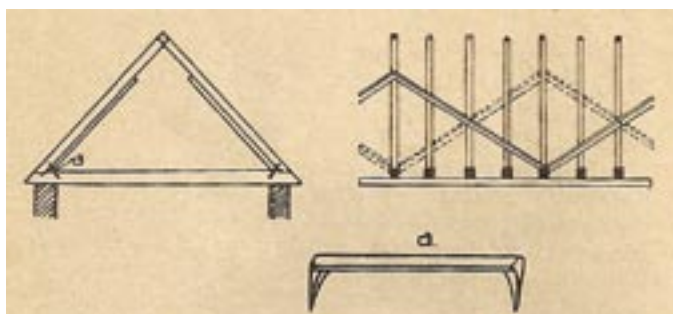
1 – dailylentės, 2 – garo izoliacinė plėvelė, 3 – garo izoliacija, 4 – grindinės lentos, 5 – grindjuostė, 6 – lagės, 7 – OSB plokštė, 8 – perdangos sija, 9 – sienojas, 10 – tašas 45 × 45, 11 – termoizoliacija, 12 – tašas 30 × 50

23 iliustracija. Perdangos konstrukcija, montuojant grindis virš perdangos sijos su šilumos ir garso izoliacijos sluoksniu

8–13 m pločio statinių stogams konstruoti jau buvo daromos sudėtingesnės konstrukcijos, naudojant statramsčius, sudvejintas konstrukcijas ir daugybę sudėtingesnių mazgų.

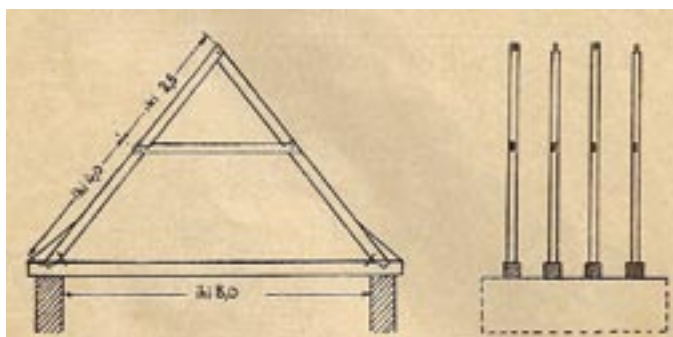
Šiandieninių rąstinių namų stogų konstrukcijos taip pat skiriasi priklausomai nuo norimos stogo konfigūracijos, dangos rūšies ir termoizoliacijos sluoksnio storio. Dengiant stogą būtina:

- laikytis technologijų, kurias numato skirtingų stogo dangų dengimo reikalavimai;

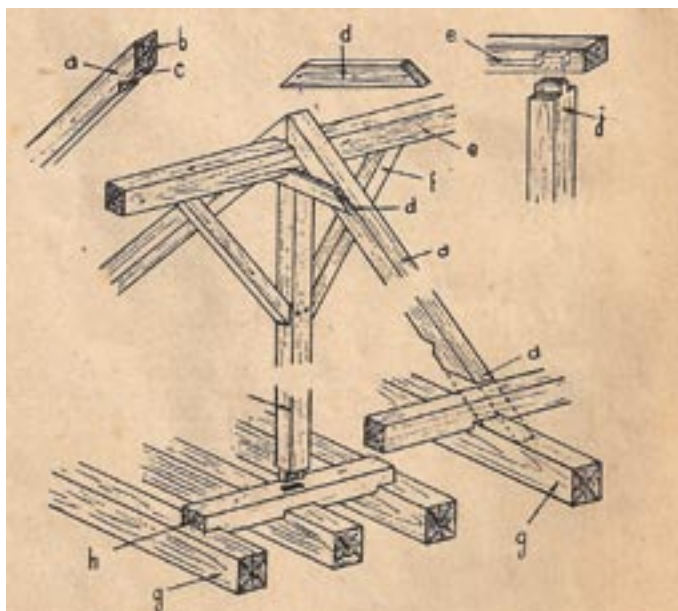
a – geležinė sankaba gegnei su sija sukabinti

24 iliustracija. Iki 6 m pločio statinių stogo konstrukcija (1936 m. šaltinis)

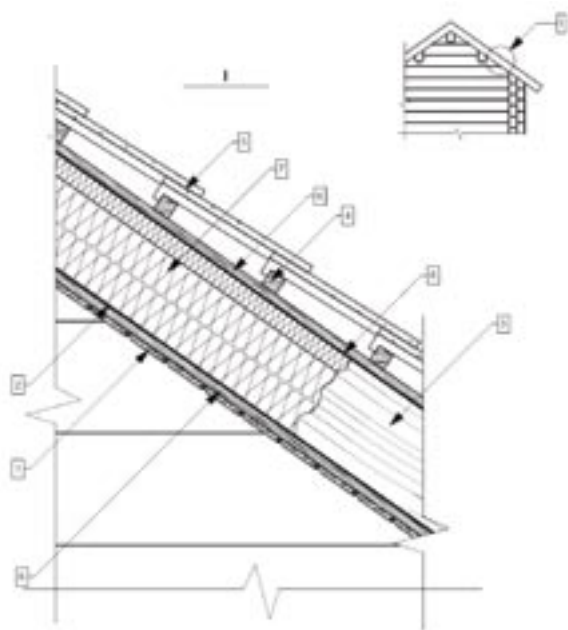
25 iliustracija. 6–8 m pločio statinių stogo konstrukcija (1936 m. šaltinis)

- itin atidžiai atlikti termoizoliacijos įrengimo darbus: akmens vatos lakštus tvirtinti keliais sluoksniais, juos tarpusavyje kryžiuoti; likusius siaurus tarpus, į kuriuos sunku įterpti akmens vatą, pripildyti izoliacinių putų;
- rekomenduojamas termoizoliacijos sluoksnis 200–250 mm;
- izoliacines plėveles tarpusavyje klijuoti lipniomis juostomis;
- kaminų ir stogų sandūras įrengti tik naudojant specialias medžiagas.

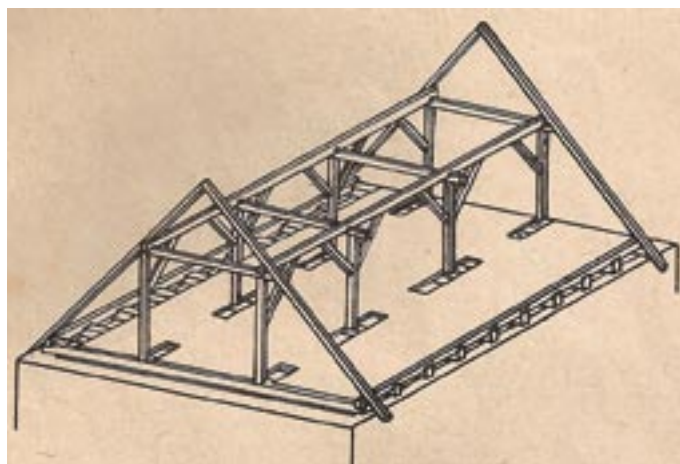
a – gegnė, b – nuožulnus gegnės galo pritvirtinimas, c – gegnės galo įkirpimas pritvirtinti prie apatinio pageggninio, d – gegnių junginys, e – viršutinis pageggninis, f – spyrys, g – skersinė sija, h – atraminė statramsčių sija, j – statramsčio galų pritvirtinimas

26 iliustracija. Stogo konstrukcijos sandara (1936 m. šaltinis)

1 – dailylentės, 2 – garo izoliacijos plėvelė, 3 – gegnė, 4 – lota, 5 – stogo danga, 6 – tašas, 7 – termoizoliacija, 8 – vėjo izoliacinė plėvelė

29 iliustracija. Čerpėmis dengto stogo pjūvis su dailylenčių apdaila

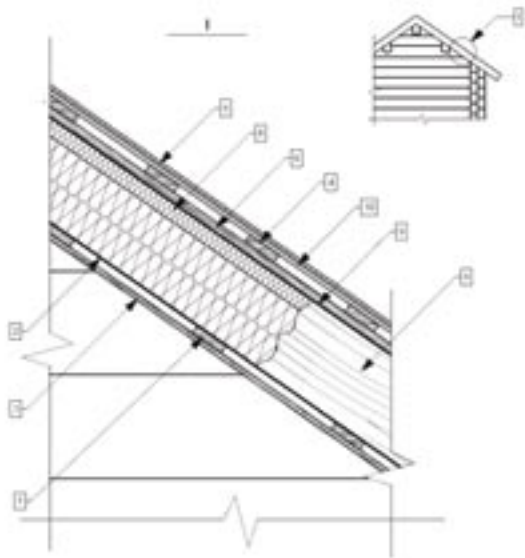
27 iliustracija. Statinio nuo 8 m iki 13 m pločio stogo konstrukcija (1930 m. šaltinis)

a – priveržimo varžtais vietos, b – statramstis, c – junginiai, d – pageggninis, e – gegnė

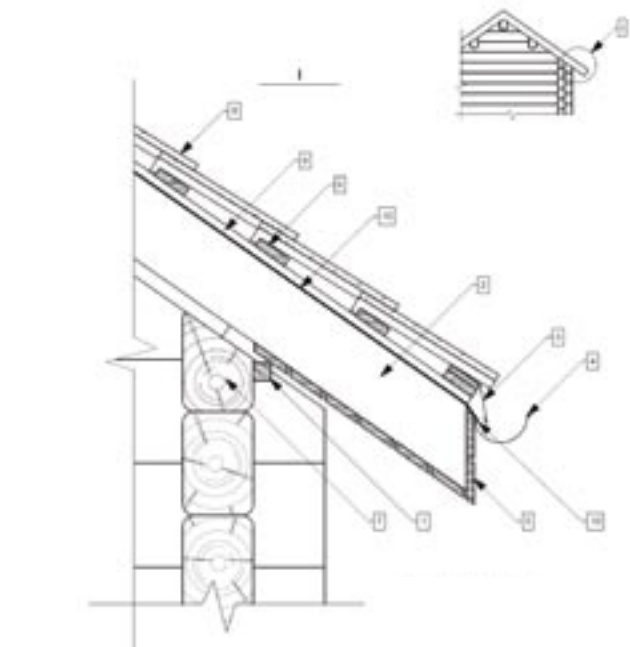
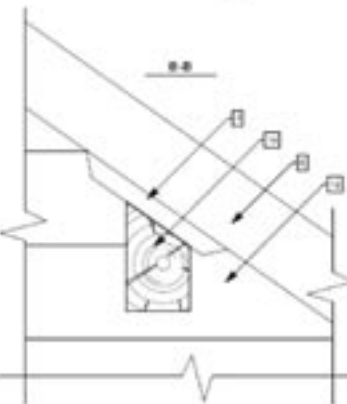
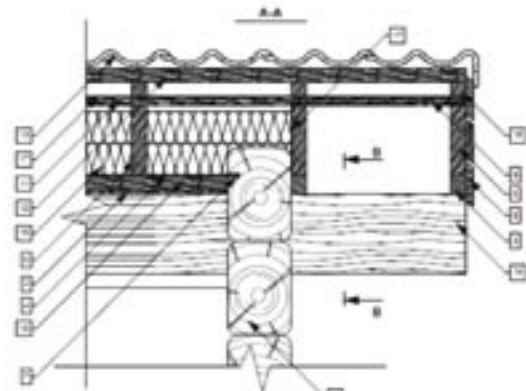
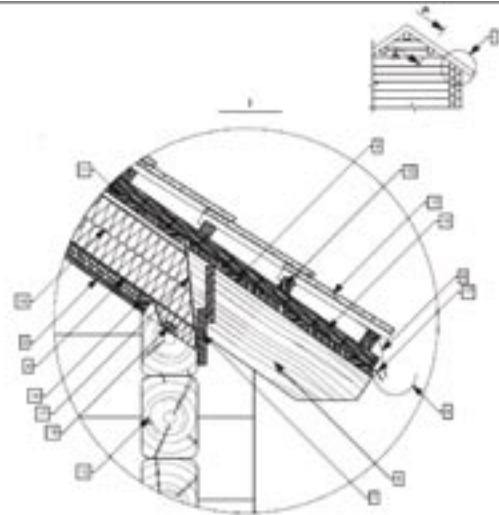
28 iliustracija. Stogo konstrukcijos mazgas prie paremiamosios pageggninio vietos (1930 m. šaltinis)

Stogų kraštai gali būti apkalami paslepiant gegnių galus arba jas atveriant. Rekomenduojamas antrasis variantas, kurį pasirinkus gegnių galus galima panaudoti ir kaip puošybos elementą – galus susiaurinti, suapvalinti ir pan.

1 – dailylentės, 2 – garo izoliacinė plėvelė, 3 – gegnės, 4 – lota, 5 – stogo danga, 6 – tašas 25 × 50, 7 – tašas 25 × 100, 8 – termoizoliacija, 9 – vėjo izoliacinė plėvelė, 10 – OSB plokštė

30 iliustracija. Bituminėmis čerpelėmis dengto stogo pjūvis su gipso kartono apdaila

1 – dekoratyvinė detalė, 2 – gegnė, 3 – įlatakis, 4 – latakas, 5 – lauko dailylentė, 6 – lota, 7 – sienojas, 8 – stogo danga, 9 – tašas, 10 – vėjo izoliacinė plėvelė

31 iliustracija. Stogo kraštų pakalimas dengiant gegnių konstrukciją

1 – apkalimo lenta, 2 – dailylentės, 3 – dekoratyvinė detalė, 4 – garo izoliacinė plėvelė, 5 – gegnė, 6 – įlatakis, 7 – įpjova, 8 – latakas, 9 – lauko dailylentė, 10 – lota, 11 – obliuota lenta, 12 – sienojas, 13 – stogo danga, 14 – stogo sija, 15 – tašas, 16 – termoizoliacija, 17 – vėjo izoliacinė plėvelė, 18 – tašas 25 × 45

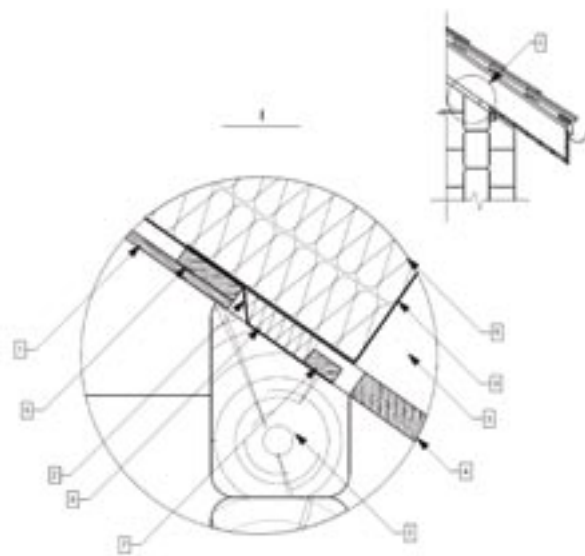
32 iliustracija. Stogo kraštų pakalimas virš gegnių konstrukcijos

Stogų dangos – vienas iš sudėtingesnių klausimų šiandien, jeigu norime pritaikyti senąsias medžiagas. Senosios stogų dangos:

- šiaudai, nendrės;
- skiedros, gontai, lentelės;
- molio, cementinės čerpės;
- skarda.

Šiandieninis stogų dangų sąrašas papildytas labai daug naujų medžiagų: beasbesčiais, asbestcementiniais lakštais, bituminėmis čerpelėmis, įvairiomis ruloninėmis dangomis, įvairių rūšių molio ir betono čerpėmis, įvairių formų skardos dangų gaminiams.

Stogo dangos pasirinkimas daugiausia priklauso nuo statinio stiliaus ir etnografinio autentiškumo poreikių. Galima stengtis naudoti senąsias patobulintas dangas (nendres, skiedras, lygią skardą), galima imituoti senąsias dangas (pavyzdžiui, naudojant gerai parinktas bitumines čerpeles gaunamas skiedrų stogo vaizdas), galima naudoti naujas dangas, stengiantis išlaikyti tradicines formas ir spalvas.

1 – dailylentės, 2 – garo izoliacinė plėvelė, 3 – gegnė, 4 – lauko dailylentės, 5 – sienojas, 6 – tašas, 7 – tašas 25 x 50, 8 – termoizoliacija, 9 – vėjo izoliacinė plėvelė

33 iliustracija. Stogo ir laikančiosios rąstų sienos jungimas

Langai, durys

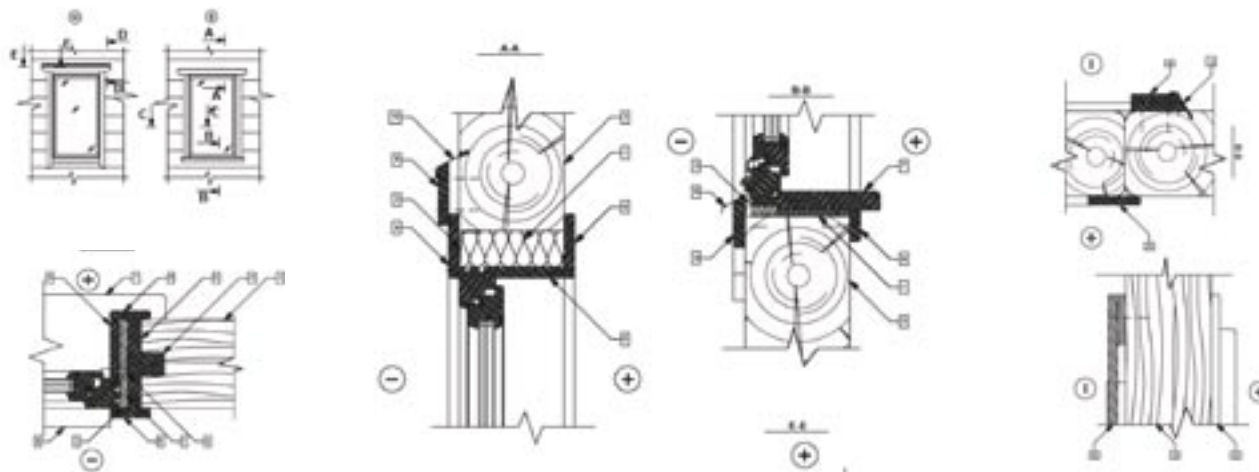
Mediniam rąstiniam namui rekomenduojami tik mediniai langai, dažniausiai su stiklo paketais, atitinkančiais šiandieninius šiluminės laidos reikalavimus.

Langai dažniausiai dedami prie sienos išorinės pusės. Likęs sienos storis dengiamas medinėmis praplatinamosiomis dalimis. Iš abiejų pusių tvirtinami apvadai.

Lango blokas tvirtinamas į sienojuje išpjautoje angoje įdėtą montažinį tašą. Tarp lango bloko ir viršutinio sienojų paliekamas 5–7 cm tarpas dėl galimo statinio sėdimo.

Apvadai tvirtinami prie lango rėmo, jeigu statinys sėda, jie juda kartu su lango bloku. Kad į tarpą tarp sienos ir viršutinio išorinio apvado nepatektų vandens, būtina padaryti medinį arba skardinį apvado stogelį arba papildomą stabiliai prie sienojų pritvirtintą apvadą.

Kadangi šiuolaikinio lango su stiklo paketu konstrukcija neleidžia išlaikyti tradicinių langų konstrukcijų storio ir sudalijimo proporcijų, jas tenka keisti, tačiau privalu kiek įmanoma išlaikyti proporcijų santykius ir naudoti tradicinį langų įstiklinto ploto sudalijimą.

1 – termoizoliacija, 2 – vėjo izoliacinė plėvelė, 3 – sienojas, 4 – plokštelė, 5 – tašas, 6 – praplatinamoji dalis, 7 – vidinė palangė, 8 – skardinė lauko palangė, 9 – apvadas, 10 – skardos stogelis

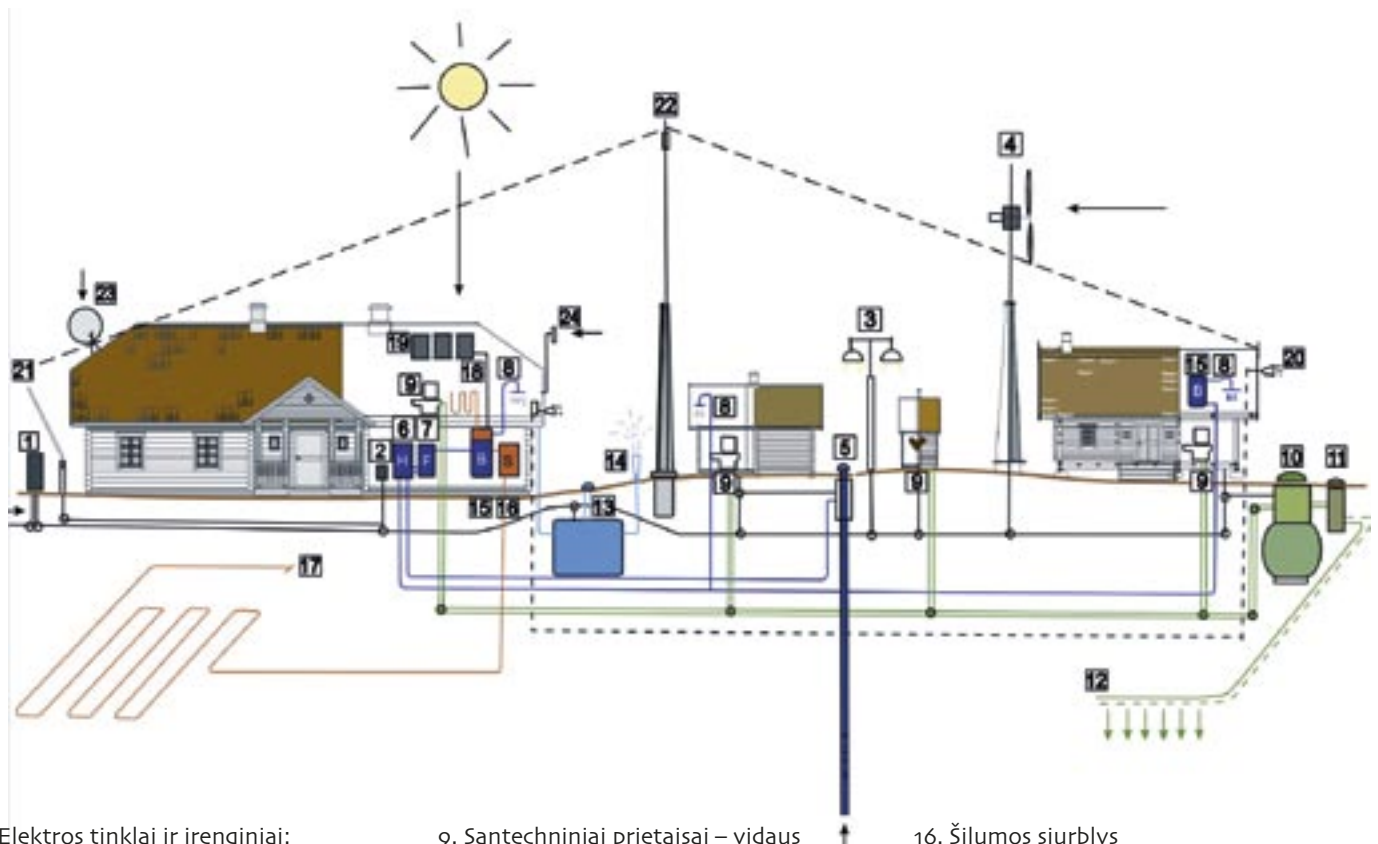
34 iliustracija. Lango bloko montavimas

Sklypo ir statinių inžineriniai tinklai ir įrenginiai

Kuriamai sodybai reikalingi išoriniai ir vidiniai inžineriniai tinklai ir įrenginiai. Tai lemia ne tik individualūs statytojo poreikiai, bet ir projektavimo sąlygas rengiančių institucijų reikalavimai, kurie remiasi atitinkamais reglamentais.

Sodybos techninio aprūpinimo sistema – tai daugybės inžinerinių tinklų, įrenginių ir prietaisų visuma, kuri jau šiuolaikinėmis priemonėmis aprūpina

sodybą energija, vandeniu, ryšiais ir atlieka saugos, utilizavimo, kaupimo ir kitas funkcijas, kurios tik yra galimos šiandien. Senosios sodybos šiuolaikinių techninių priemonių neturėjo, nes jų dar nebuvo, arba naudojo senus metodus, todėl, siekiant kiek įmanoma išsaugoti senosios sodybos planinę struktūrą, užstatymo ir silueto formavimo savitumus bei statinių fasadus, teks susidurti su nemažai problemų ir daryti kompromisinius sprendimus. Norint gauti televizijos signalą, reikės „pasipuošti“ antenomis, norint apsaugoti nuo žaibo išlydžio, reikės įsirengti aukštą apsaugos nuo žaibo atramą, norint išlaikyti

Elektros tinklai ir įrenginiai:

1. Įvadinis apskaitos skydas – lauko elektros tinklai
2. Paskirstymo skydas – vidaus elektros tinklai ir įrenginiai
3. Lauko apšvietimo tinklai ir įrenginiai
4. Vėjo jėgainė

Vandentiekio ir nuotekų tinklai ir įrenginiai:

5. Giluminis vandens gręžinys – lauko vandentiekio tinklai
6. Hidroforas
7. Vandens filtravimo įrenginiai
8. Santechniniai prietaisai – vidaus vandentiekio tinklai

9. Santechniniai prietaisai – vidaus nuotekų tinklai

10. Nuotekų valymo įrenginys – lauko nuotekų tinklai
11. Mėginių paėmimo šulinys
12. Infiltracijos tinklai ir įrenginiai

Lietaus vandens surinkimo ir laistymo įrenginiai:

13. Lietaus vandens surinkimo tinklai ir talpykla
14. Laistymo sistemos vamzdynas ir įrenginiai

Šildymo ir karšto vandens ruošimo įrenginiai:

15. Vandens talpyklos – boileriai

16. Šilumos siurblys

17. Geoterminio šildymo lauko kolektorius ir įrenginiai
18. Geoterminio šildymo vidaus kolektorius ir įrenginiai
19. Saulės kolektorius ir įrenginiai

Apsaugos sistemos:

20. Priešgaisrinės ir turto apsaugos sistemos
21. Automatinė užtvara
22. Stulpinis žaibolaidis

Ryšų sistemos:

23. Palydovinės televizijos tinklai ir įrenginiai
24. Mabiliojo ryšio tinklo antena

35 iliustracija. Sodybos inžinerinių tinklų ir įrenginių sąlyginė schema

privalomus sanitarinius atstumus tarp artezinių gręžinių, valymo įrenginių ar kuro talpų, reikės koreguoti atstumus tarp statinių. Daugeliu atveju tai bus privaloma ir neišvengiama, bet didžioji techninės įrangos dalis nebus matoma, o ta, kuri bus matoma, bus šiuolaikiško techninio dizaino ir nekonkuruos su tradicinės architektūros statiniais.

1. Elektros energijos tiekimas

Šiuo metu elektros energija galima apsirūpinti iš esamų elektros tinklų. Darbai organizuojami taip: kartu su projektavimo sąlygomis statytojas gauna ir vietos skirstomųjų tinklų aprūpinimo elektra sąlygas, kuriose numatomos visos apsirūpinimo elektra aplinkybės. Jose taip pat nurodoma, ar reikia rengti atskirą elektros tiekimo projektą. Remdamiesi sąlygomis ir projektu vietos skirstomieji tinklai organizuoja elektros įvado iki sklypo ribų darbą. Jei darbų apimtis viršija skirstomųjų tinklų numatytą sumą, rengiamas darbų atlikimo konkursas. Statytojas čia atlieka tik mokėtojo vaidmenį (apmoka visas arba dalį išlaidų).

Elektros tiekimas yra vienas iš pirmųjų ir gana svarbus klausimas, nes, jei esamos elektros linijos yra toli nuo sklypo arba jų techniniai duomenys neleidžia statytojui prie jų prisijungti, gali tekti kloti naujus elektros kabelius iš toli ar net įrengti tarpines transformatorines. Tam gali prireikti nemažų išlaidų.

Nuo įvado į sklypą iki statinių ir kitų reikiamų vietų statytojas elektros linijas veda savo lėšomis ir pats organizuoja darbus. Klojant požeminius kabelius naudinga iš karto numatyti visus taškus, kuriuose gali prireikti elektros energijos, kad nereikėtų pakartotinai nuomoti kasybos technikos. Elektros sklype reikės visiems statiniams, lauko apšvietimo tinklams, arteziniam gręžiniui, valymo įrenginiui, automatiniams vartams, kitiems galimiems elektros prietaisams.

Šiandien labai plačiai kalbama apie alternatyvų elektros tiekimą naudojant vėjo, saulės, vandens energiją. Visa tai tikrai pažangu, ekologiška ir, be abejonės, skatintina, tačiau šiandieninė įstatymų bazė, žinių stoka, brangi įranga kol kas neleidžia šiai veiklai įsibėgėti. Vis dėlto tai neabejotinai netolimos ateities klausimas.

Statinių vidaus elektros tinklų sistemą lemia projektuotojo arba paties statytojo parengtas projektas, kuriame numatomi visi elektros energijos objektai. Tai: vidaus ir fasadų apšvietimo sistema, šildymo ir karšto vandens tiekimo sistemos elektros prietaisai,

šakučių lizdų sistema, interjero ir buitiniai prietaisai, garso ir vaizdo technika, kiti įrenginiai.

Atliekant vidaus instaliacijos darbus būtina kvalifikuotų specialistų pagalba ir privaloma laikytis technologinių reikalavimų, nes gerai sumontavus elektros tinklus ir įrenginius ne tik nepriekaištingai veiks visi elektros prietaisai, bet ir statiniai bus apsaugoti nuo gaisrų, kylančių dėl elektros tinklų ar prietaisų gedimo. Taip pat siekiant išvengti gaisro rąstiniuose namuose rekomenduojama naudoti nedegius elektros kabelius.

2. Vandens tiekimas

Apsirūpinti geriamuoju vandeniu galima iš trijų šaltinių:

- iš esamų vandentiekio tinklų;
- iš šachtinių šulinių;
- iš artezinių gręžinių.

Pastaruoju metu dažniausiai gręžiami arteziniai gręžiniai, kurie Lietuvos sąlygomis paprastai būna 30–70 m gylio. Artezinių gręžinių projektus ir gręžinio dokumentus rengia specializuotos įmonės, kurios taip pat atlieka vandens tyrimus. Pabrėžtina, kad iš daugumos gręžinių gaunamas vanduo viršija geležies, mangano ir kitų medžiagų normas, todėl dažnai tenka įrengti nepigias vandens filtravimo sistemas. Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimus galima rasti higienos normose HN 24:2003.

Vandenį iš esamų arba naujų šachtinių šulinių galima naudoti, prieš tai atlikus cheminio ir biologinio užterštumo tyrimus, vėliau tą daryti reikia periodiškai. Įrengiant ir eksploatuojant šulinį ar šaltinį reikia vadovautis higienos normomis HN 43:2005.

3. Nuotekų šalinimas

Dėl buitinių nuotekų šalinimo būdo dažnai sprendžiama privalomojoje projekto aplinkosauginėje dalyje, kuri yra derinama su aplinkosaugos departamento atitinkamu skyriumi. Visais atvejais galimi du iš esmės skirtingi variantai: 1) nuotekas kaupti tam skirtame rezervuare ir periodiškai išvežti; 2) įrengti biologinio nuotekų valymo įrenginius, iš kurių ištekėjęs išvalytas vanduo patektų į artimiausią tekantį vandens telkinį arba per infiltracijos sistemą patektų į gruntą.

Pirmas variantas, jeigu jį leidžia projektavimo sąlygos, yra pigesnis, bet turi trūkumų: nuotekos bus laikomos sodyboje (gali sklįsti kvapas), periodiškai reikės samdyti atliekas išvežantį transportą. Biologi-

niams valymo įrenginiams taip pat reikia tam tikros technologinės priežiūros (kartą per savaitę, mėnesį, metus), tačiau daugeliu aspektų tai ekologiškesnis ir šiuolaikiškesnis nuotekų šalinimo būdas.

Nuotekų biologinio valymo įrenginių pasiūla yra gana plati ir statytojui reikia individualiai apsispręsti, atsižvelgiant į sodybos specifiką, galimas investicijas ir kitas sąlygas.

Reglamentuoti reikalavimai dėl nuotekų tvarkymo skelbiami LR aplinkos ministerijos įsakymuose Nr. DI-412 (2006-09-11) ir Nr. DI-515 (2007-10-08).

4. Gruntinio ir paviršinio vandens surinkimas

Gruntinis ir paviršinis vanduo gali kelti problemų šiais atvejais:

- jei gruntinis vanduo yra pakankamai aukštai arba būna aukštai tam tikrais metų laikais ir pradeda skverbtis į rūšių patalpas ar plauti gruntą po juostiniais pamatais, gręžtinių pamatų rostverkais, aplink vienetinius gręžinius;

- jei lietaus arba pavasario polaidžio vanduo nepakankamai greitai susigeria, ardo dangas ir aplinkos elementus, o susikaupęs didesniais kiekiais daro ir aukštam gruntiniam vandeniui būdingą žalą.

Šios problemos gali atsirasti dėl esamo grunto. Jų išvengti galima įrengiant drenažą. Kur vandens lygis yra nuolat aukštas arba esamo grunto struktūra ar reljefas neleidžia greitai pasišalinti paviršiniam vandeniui, būtina įrengti drenažą aplink statinius ir kitose reikiamose vietose. Kitais atvejais reikia individualiai spręsti, ar gali kilti pavojus pamatams ar kitoms konstrukcijoms pavasarinio polaidžio ar liūčių metu. Jei drenažo sistemos įrengti nenumatoma, bent dalį nepageidautino sezoninio vandens galima nukreipti grioviais.

5. Šildymas ir karšto vandens ruošimas

Statinių šildymo ir karšto vandens ruošimo klausimas nuo senų laikų yra sprendžiamas skirtingai, nes tiesiogiai priklauso nuo tuometinių ekonominių sąlygų ir technikos pažangos įdiegtų naujovių. Ne išimtis ir šie laikai. Dabartiniu metu šildyti statinį ir ruošti karštą vandenį galima, naudojant šiuos energijos šaltinius:

- kietąjį kūrą (malkos, įvairios granulės) – naudojant katilus, krosnis, židinius;
- skystąjį kūrą, dujas – naudojant atitinkamus katilus;
- elektros energiją – naudojant skirstomųjų tinklų arba alternatyvių šaltinių (saulės, vėjo, vandens) tiekiamą energiją;

- geoterminę energiją (žemės, vandens, oro) – naudojant šilumos siurblius.

Šiandien plačiai pristatomi visi šie ir kompleksiniai variantai, jungiantys kelių energijos šaltinių naudojimą.

Karštam vandeniui ruošti jau ekonomiškai naudanga naudoti saulės energiją.

Vienareikšmiškai atsakyti, koks šildymo būdas tinkamiausias dabar ir koks bus po kelerių metų, yra neįmanoma ir sprendžiama individualiai.

Ieškoma būdų, kurie padėtų sujungti į vieną sistemą keletą kuro rūšių ir skirtingų energijos tiekimo būdų.

6. Apsauga nuo žaibo ir įžeminimas

Žaibų išlydžiai yra viena iš gaisrų priežasčių. Apsaugos nuo žaibo sistemą galima įrengti individualiai kiekvienam statiniui arba įrengti stulpinį žaibolaidį, skirtą visai ar daliai teritorijos apsaugoti. Pirmas variantas yra pigesnis, tačiau turi daug trūkumų:

- tvirtinant žaibolaidžio elementus keliuose vietose pažeidžiama stogo danga, dėl to padidėja vandens pratekėjimo tikimybė;

- nukenčia statinio estetiškas vaizdas;
- žaibolaidis apsaugo tik tą statinį, ant kurio yra įrengtas.

Daugumą sodybų sudaro keli statiniai, o jiems visiems apsaugoti nuo žaibo išlydžio užtenka vieno 6–12 m stulpo. Taigi antrasis variantas ekonomiškesnis, nei rengti atskirus žaibolaidžius ant visų statinių.

Šios šešios inžinerinės sistemos, matyt, yra būtinos ir, renkantis vienus ar kitus sprendimus, diegiamos visose sodybose.

Be jų, pagal individualius poreikius gali būti įrengiami ir kiti tinklai bei įrenginiai: apsauginė ir priešgaisrinė signalizacijos, televizijos, telefoninio ir internetinio ryšio įrenginiai, ventiliacijos ir dūmų šalinimo įrenginiai, lietaus ir gruntinio vandens kaupimo ar šalinimo įrenginiai bei kt.

Ilustracijų šaltiniai:

Šimoliūnas J., Statyba. T 4. – Kaunas, 1943.

Švipas V., Kaimo statyba. – Kaunas, 1936.

UAB „Dreamhouse“, Konstruktyviniai sprendimai ir mazgai. – Kaunas, 2010.

„Kaimo statyba: Rytų Aukštaitija“ – tai kraštui būdingos architektūros pavyzdžių katalogas. Leidinyje pateikiami dvylikos naujų sodybų projektai, jų istorinis kontekstas, projektavimo ir statybos darbų aprašas. Tai nėra griežti receptai ar baigti architektūriniai projektai, tai mintys, idėjos, teigiančios tradicinės statybos šiuolaikiškumą, gyvybingumą ir tęstinumą. Leidinys skirtas kaimo gyventojams, projektuotojams, statybininkams ir visiems, besidominantiems šio krašto architektūra.

Santrumpos:

aps. – apskritis

neg. – negatyvas

nuotr. – nuotrauka

m. – metai

k. – kaimas

mstl. – miestelis

r. – rajonas

vls. – valsčius

pav. – paveikslas

ČDM – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

LLAP – Šešelgis K. Lietuvių liaudies architektūros paminklai, II kn. Maži padoriki kaimai Lietuvos TSR nacionaliniame parke. – Vilnius, 1980

LLBM – Lietuvos liaudies buities muziejus

LLM – Lietuvių liaudies menas. Architektūra, I kn. – Vilnius, 1957

LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus

3 puslapyje – Vaizdas nuo apžvalgos bokšto Paukojės k. Ignalinos r.

4 puslapyje – Vienkiemio Švenčionių r. nuotr. (LVM, neg. 15243)

Ilustracijos iš asmeninių archyvų, leidinių ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fondų.

UŽRAŠAMS

Aistė Andriušytė, Ruslanas Aranauskas,
Rasa Bertašiūtė, Rolandas Bortkūnas, Juozas Križinauskas,
Vilma Karvelytė-Balbierienė, Neringa Norvaišaitė

**KAIMO STATYBA:
RYTŲ AUKŠTAITIJA**
Rytų Aukštaitijos architektūros
pavyzdžių katalogas

Leidykla „Lututė“, V. Putvinskio 47-4, LT-44243 Kaunas
Tel. (8 37) 22 30 72, mob. tel. 8 698 73 508
www.lutute.lt, lutute@lutute.lt

Spausdino UAB „Logotipas“
Tiražas 1000 egz.